

პრსენალი

№ 8 (37). აპრილი, 2007. „კვირის პალიტრა“. სემბდრო-ანალიტიკური ჟურნალი. ფასი 1,5 ლარი

NATO
კოდორის ხეობაში
მივიდრება

1425
2007

კოალიციის
ავიაციის
დანაპარბი
ერაყში

განკვეთის რისხვა
ევროპის
დასასაზად

7

მონადირად
დაგადგულები

როგორ იქცა
ქართული „მეფე“
„ბინ ლანდინის ოცნებად“

აუგ-ის
საუცხავსაზურები

როგორ იქნა
ქართული
„უეუ“
„ბინ ლადენის
ოსნებად“

52

კოალიციის
სამხედრო
ავიაციის
დანაკარგი
ერაყში

9

NATO
კოლორის ხეობაში
მკვიდრდება

6

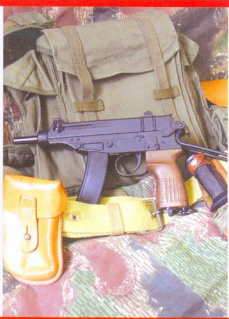
ზანკების რისხვა
ევროპის
დასახავად

25

მონადირედ
დაგადგეული

30

ჩხუბი
„სკოპაიონი“
გეროკისგული
იარაღის
სინონიმად იქნა

54

სარჩევი

- კალედოსკოპი _____
- 4 უცხოური ამბები
საქართველო _____
- 6 NATO კოლორის ხეობაში მკვიდრდება
- 8 თავდაცვის სამინისტროს ახალი შენობა, ახალი ჟურნალი,
ახალი ვებ-გვერდი
ერაყული კამპანია _____
- 9 კოალიციური ძალების სამხედრო ავიაციის დანაჯარგი ერაყში
მეზობელთა კარისათ _____
- 12 საქართველო-თურქეთის სამხედრო თანამშრომლობას ათი
ნული შეესრულდა
ექსპერტის აზრით _____
- 14 საქართველოს საჰაერო თავდაცვის განვითარების კონცეფცია
- 15 სამხედრო ტექნიკონი
კონსულტაცია _____
- 16 კვადრიფიური რჩევები
სპეცსამსახურები _____
- 17 აშშ-ის სპეცსამსახურები
საქართველოს ისტორია _____
- 20 ბასიანის ბრძოლა
სპეცსამსახურები _____
- 22 მსტოვრობის ისტორია საქართველოში
იარაღი _____
- 25 ტანკების რისხვა ევროპის დასაცავად
სნაიპერი _____
- 30 მონადირედ დაბადებულნი
ომგამოვლილები _____
- 34 საბჭოთა ფლოტის გერმანული ხომალდები
ფლოტი _____
- 38 სოხუმის ფლოტის შესაძლებლობები
ტერორი _____
- 40 საქმისათვის მებრძოლნი
ტენდენცია _____
- 42 სამყაროს ტანმოკლე მბრძანებლები
ომის ავტანური პორტრეტები _____
- 44 აზიური ხაფანგი
სპეცოპერაცია _____
- 46 კულიჯის ეფექტი
კროსკორდი _____
- 51 არსენაუკორდი
ქართული იარაღი _____
- 52 როგორ იქცა ქართული „მუშუ“ „ბინ ლადენის ოცნებად“
„არსენალის“ იარაღის მატარებელი _____
- 54 ჩეხური „სკოპიონი“ ტერორისტული იარაღის სინონიმად იქცა

რედაქციის საკვები

საქართველოს ზელისუფლება კიდევ ერთხელ ამტკიცებს, რომ იგი ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის გასაზრდელად თანხებს არ ზოგავს. 955 მილიონ 700 ათას ლარამდე გაზრდილი სამხედრო ბიუჯეტი იძლევა ბრძოლისუნარიანი არმიის შექმნისა და ფუნქციონირების საშუალებას. მის-ასაღმებელია პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის ინიციატივა, რომელიც საბრძოლო დანაყოფებისთვის ხელფასის მომატებას ითვალისწინებს. ფულადი ანაზღაურება გაეზრდება იმ სამხედრო მოსამსახურეებსაც, რომლებიც უცხო ენებს ათევისებენ. მთავარია, ახალი ფორმაციის ქართულ არმიაში საქმის მცოდნე ოფიცრებმა და კაპრალებმა იმსახურონ, რომლებიც პროფესიულად შეასრულებენ თავიანთ მოვალეობას და სათანადოდ დაფასდებიან სახელმწიფოსგან და საზოგადოებისგანაც.

ირაკლი ალბაშვილი
გიორგი შირშოლიანი

ყურადღება!
ხშირია შემთხვევა, როდესაც ჩვენი მკითხველი სხვადასხვა მიზეზის გამო ვერ ასწრებს ჟურნალის ყიდვას პრესის წიხურებში. ამიტომ გირჩევთ, გამოიწეროთ „არსენალი“ და მიიღოთ მინ. ყოველი თვის დასაწყისში.
ტელ: 42-43-40

რედაქციის დაუყოვნავად მასალების გადაბეჭდვა აკრძალულია

ჟურნალ „არსენალის“ ძველი ნომრების შეძენა შეგიძლიათ რედაქციაში

გაზეთ „კვირის პალიტრის“ დამატება @
რედაქციის მისამართი:
თბილისი, იოსებძის ქ. №49.
ტელ: 38-37-47
email: arsenal@kvirispalitra.com
ჟურნალი გამოდის თვეში ერთხელ

საფრანგეთი „მარლ დე გოლისთვის“ მენეჟილს არჩევს

საფრანგეთის სამხედრო-საზღვაო ფლოტისთვის მეორე ავიამზიდის აგების თაობაზე გადაწყვეტილებას 2007 წლის დამლევს მიიღებენ. ამჟამად საფრანგეთის სამხედრო-საჰაერო ძალებს ერთი ავიამზიდი „მარლ დე გოლი“ ჰყავს. მეთაურობის აზრით, ფლოტს ამ კლასის სულ ცოტა ორი ხომალდი უნდა ჰყავდეს, რათა უფრო ეფექტიანად შეასრულოს საბრძოლო დავალებები. სავარაუდოდ, ახალი ავიამზიდი ინგლისური პროექტ CV(F)-ის

საფუძველზე აიგება. ინგლისური პროექტი შეიმუშავა საერთაშორისო კონსორციუმმა AIRCRAFT CARRIER ALLIANCE-მა, რომელიც წამყვან ევროპულ საიარაღო კომპანიებს აერთიანებს, ისეობს, როგორცაა BAE SYSTEMS-ი, THALES-ი და სხვები. სულ კონკრეტულ განზრახვლი აქვს სამი ავიამზიდის აგება, რომელთაგან ორი ინგლისის, შესაძებ კი საფრანგეთის ფლოტის შეიარაღებაში იქნება. ხომალდების დირებულება (თითო ერთეულის) 6 მილიარდ დოლარს გადაჯარბებს. იმ შემთხვევაში, თუ ახალი ფრანგული ავიამზიდის აგება წელსვე გადაწყდება, მათს ის მწყობრში დაახლოებით 2013-14 წლებში ჩაღდება. ავიამზიდის წყალწყვა 50 ათას ტონას აღემატება, ავიაფორების რაოდენობა 40-50 საფრენ აპარატს შეადგენს.

დიდი ბრიტანეთის ფლოტის უახლესი ნაღონანი მიკრეველ ნაოსნობაში გავიდა

სამეფო ფლოტის უახლესი ნაღონანი „დერინი“ მდინარე კლაიდში პირველ ნაოსნობაში გაიდა. ნაღონის სტანდარტული წყალწყვა 5880-ს, ხოლო სრული – 7300 ტონას შეადგენს, სიგრძე – 152,4 მეტრს, სიგანე – 21-ს, წყალშიტი – 5,7 მეტრს. სრული სვლის სიქმარე უდრის 29 კვანძს, ცურვის სისძიარე 18 კვანძით – 7000 საზღვაო მილს. ხომალდი აღჭურვილია ი14-მილიმეტრიანი უნივერსალური არტანადგარით, რვა რაკეტა „პარანუით“, ევრტიკალური გამშუები დანადგარით 48 საზენიტო რაკეტა ASTER 15/30-ითისი, ორი საზენიტო ავტომატითა და ნავსაწინააღმდეგო სატორბელი აპარატებით. გარდა ამისა, ნაღონსაწზე მპზირება შეუძლია შეუღუმფრენს. სპეციალისტები პროექტ 45-ის ხომალდს უწოდებენ „მოფილიოში ცველაზე სრულყოფილ ნაღონასს“, რომელიც თავისი საბრძოლო თვისებებით „ჯეისის“ კლასის ამერიკულ და იაპონურ ხომალდებს ბევრად აღემატება. დიდი ბრიტანეთის სამეფო ფლოტი სულ ექვს ასეთ ნაღონასს მიიღებს.

არმიის ჯარისკაცები გათავდა?..

დიდი ბრიტანეთის არმია ქვედანაყოფების უმრავლესობის უცხოეთის ქვეყნებში (უმეტესად ერაყსა და ავღანეთში) სამხედრო ოპერაციებში სისტემატური მონაწილეობის გამო სამხედრო მოსამსახურეთა ნაკლებობას განიცდის. ნაციონალური სამხედრო რეზერვი, პრაქტიკულად, ამოწურულია და ქვეყნის არმია თითქმის უუნაროა სათანადო რეაგირება მოახდინოს „მოვლენების მოულოდნელად განვითარების შემთხვევაში“. საგანებო სიტუაციებისათვის მზად არის მხოლოდ ერთი ქვედანაყოფი – სპეციალური ბატალიონი, რომელიც 500 სამხედრო მოსამსახურეს თთვლის. საჰაერო-სადესანტო ჯარების ოპერატიულ ვაგუფზე კი ამის თქმა ვერჯერობით შენლია. ამ სიტუაციის მოწესრიგების შესაძლებლობას იძლევა კოსოვოდან ბრიტანელი ჯარისკაცების ნაწილების დაბრუნება, ჩრდილოეთ ირანშიაიმი სამხედრო მისის დასრულება და წლის ბოლომდე ერაყში ბრიტანული სამხედრო კონტინენტის 500 კაცამდე შემცირება. ახალი მინისტრთა კაბინეტის ფორმირების შემდეგ სამხედრო მაღალჩინოსნებმა ვააკრეციკს პრემიერი გორდონ ბრაუნი. საქმე ის არის, რომ ახალი თავდაცვის მინისტრი (დეს ბრაუნი) მოტლანდიის შინაგან საქმეთა მინისტრის მოვალეობასაც შეასრულებს, რაც მას ჩამოაშორებს მის ძირითად საქმეს – შეიარაღებულ ძალებსა და ქვეყნის ნაციონალური ინტერესების დაცვის უზრუნველყოფას.

მიგ-31 მხუთე თაობის გამანადგურებლებს შეეზარდა

რუსეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების მოავარსარდალ ალექსანდრ ზელინის თქმით, მიგ-31-ების მოდერნიზაციისას გამოიყენება ის ტექნოლოგიები, რომლებიც მხუთე თაობის გამანადგურებლების შექმნისას შემუშავდა. ეს გაცელებით აამაღლებს მიგ-ის საბრძოლო ღირებულებას იმისდა მიხედვით, რა დაეალება ექნება შესასრულებელი. მოდერნიზებული მიგ-31 დაახლოებით 200 კილომეტრამდე დისტანციაზე შეძლებს მიზნის განადგურებას. ახალი თაობის რადარებისა და რაკეტების წყალობით გაცილებით გაიზარდა „უნიმანი“-თვითმფრინავებისა და ფრთიანი რაკეტების აღმოჩენისა და განადგურების დისტანციაც. მიგ-31-ს კლავინებურად გამოიყენებენ როგორც შორ მანძილზე რადიოლოკაციური აღმოჩენისა და სხვა ტიპის გამანადგურებლებთან მებრძოლ თვითმფრინავს.

F/A-18 და ბოლო სერიის F-16. შესაძლოა, ტაილანდმა გამანადგურებლების შერეული პარკიც შექმნას.

ტაილანდი შეედრ გამანადგურებლებს ყილუღოს

ტაილანდის სამხედრო-საჰაერო ძალებს დაეგეშილი აქვს ექვსი JAS-39 გამანადგურებლის ყიდვა, საერთო ღირებულებით 450 მლნ დოლარი. შესაძლებელია მომავალში ეს რაოდენობა 20 თვითმფრინავამდე გაიზარდოს. JAS-39-ის მაქსიმალური ასაფრენი წონა 13 ტონას შეადგენს, ფრენის მაქსიმალური სიჩქარე 2125 კილომეტრს საათში, ფრენის სიმაღლიდან გამოქმინარე მოქმედების რადიუსი, სიჩქარე და საბრძოლო დატვირთვა – 300-დან 8000 კილომეტრამდე. თვითმფრინავს შეუძლია 6 ტონამდე საბრძოლო დატვირთვის ტარება. ბომბები და რაკეტები შვიდ გარესკივარზე განთავსებული. ტაილანდის სამხედრო-საჰაერო ძალების შეარაღებაში გამანადგურებლები შეცვლიან ვასული საუკუნის 70-იან წლებში აგებულ მოძველებულ F-5 და F-16-ებს. თვითმფრინავის მიღდლის თაობაზე საბოლოო გადაწყვეტილება ვაერჯერობით მიღებული არ არის. ალტერნატივად განიხილება გამანადგურებელი Cy-30, „რაფალი“.

B-2 „უჩინარინებს“ ზემოქავერი ბუნებრივსა და ხომლი ექნება

აშშ-ის სამხედრო-საჰაერო ძალების ბომბდამშენი-„უნიმანიები“ B-2-ები აღიჭურვება ბუნებრივების გამანადგურებელი ზემოქავერი ბომბით. თვითმფრინავს ექნება 13,6 ტონა საბრძოლო მასალა და 2,4 ტონა ასაფეთქებელი ნივთიერება. მაღალი სიმტკიცის კორპუსის მქონე ბომბს შეუძლია გარღვევის 6 მეტრზე მეტი სისქის საჯაგშე ფოლიად, ასევე საფორტიფიკაციო რკინაბეტონის ან კლდის გორტის ძაღზე სჭელი ფუნა. ბომბს MASSIVE PENETRATOR (MOP) ეწოდება. B-2 ბომბდამშენს შეუძლია ატაროს ორი საბრძოლო მასალა ერთდროულად, რომლებიც შესაბამისად ბომბის ორ ნაკვეთურში იქნება განთავსებული. B-2 ფართოდ გამოიყენება სხვადასხვა ტიპის ავიაბომბების გამოყენებით ოპერაციებისას. ნაკლებშესაძლებლობის წყალობით, რაც საშუალებას აძლევს შეუქმნველად შევიდეს მიზნის ჰაერსაწინააღმდეგო თავდაცვის ზონაში, სხვა ბომბდამშენებთან შედარებით მას ჩამოვლების საფრთხე ნაკლებად ემუქრება.

NATO კოლორის საოცარი მკვიდრება

ზემო აფხაზეთში „საინფორმაციო ცენტრი NATO-ს შესახებ“ ფილიალის გახსნას უდიდესი პოლიტიკური მნიშვნელობა ენიჭება

ამ სტატიის დაწყება ორი ფოტოს შედარებით გვესურს. ორივე ფოტოზე ერთი და იგივე შენობა ასახული, კერძოდ, ზემო აფხაზეთში, ჩხალთაში, აფხაზეთის დეკლარირებული ხელისუფლების ადმინისტრაციული შენობა. ოღონდ პირველი ფოტო ა.წ.-ის 12 მარტსა გადაღებული, შენობაზე შეველბურებიდან ნასროლი მართალი ტანკსაწინააღმდეგო რაკეტის მოზვედრის მჭირ დღე...

მორე ფოტო კი 26 ივლისსა გადაღებული, როდესაც შეკეთებული შენობის შესასვლელს უკვე ამშვენებს ახალი აბრა - „საინფორმაციო ცენტრი NATO-ს შესახებ“.

ეს უბრალო აბრა არ გვენოთ, ეს დამცველი ფარია დაუპატარებელი სტუმრების თავდასხმის მოსაგერიებლად - ამ

შენობას, ისევე როგორც მთელ ზეობას, ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის სახელი იცავს!

26 ივლისს ზემო აფხაზეთში „საინფორმაციო ცენტრი NATO-ს შესახებ“ დიდი ზეიმით გაიხსნა. ადგილობრივი მოსახლეობას ლაშაში კონცერტი მოუწვევს სახელწოდებით „ნატო NATO-ში“. ცნობილი მომღერლები ნატო გელაშვილი და ვიო სუციშვილი კონცერტში არცთუ ისე განხებიერებულ ადგილობრივ მცხოვრებთ მათთვის საყვარელ სიმღერებს ამხმინებდნენ.

ცენტრის ხელმძღვანელმა ნანუკა ფორულოიანმა „არსენალს“ ასე განუმარტა ჩხალთაში ცენტრის ფილიალის გახ-

ფილიალის გახსნას ნიშნად ლენტის ნაცვლად NATO-სთვის ტრადიციული ფერის ლენტის გაიჭრა

სნის აუცილებლობა: „მოუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობის 83% მხარს უჭერს საქართველოს NATO-ში გაწევრებას, დღეს ნაწილმა არ იცის, რატომ ისწრაფვის საქართველო აღიანისსიკენ, რა სარგებლობა შეიძლება მოუტანოს ამ ორგანიზაციამ საქართველოს. ჩვენ ასეთი ფილიალები უკვე გახსნილი გვაქვს აჭარაში, იმერეთსა და კახეთში. მათი ამოცანაა მოსახლეობას მიაწოდოს ინფორმაცია და ლიტერატურა ჩრდილოატლანტიკური აღიანისის შესახებ. ზემო აფხაზეთში „საინფორმაციო ცენტრი NATO-ს შესახებ“

ფილიალის ხელმძღვანელად გურამ გურჩინი დაინიშნა. ის აქაურია, ვაიარა სტაჟირება საქართველოს პარლამენტის საგარეო ურთიერთობათა კომიტეტში. ვფიქრობთ, წარმატებით გაართმევთ თავს საქმეს და ზემო აფხაზეთის მცხოვრებთ აუხსნის, რას ნიშნავს კოლორის ხეობისთვის, აფხაზეთისთვის და მთლიანად საქართველოსთვის ჩრდილოატლანტიკურ აღიანისში გაწევრება“.

ფურნად „არსენალისთვის“ სასაძოვნი აღმოჩნდა იქცა ის ფაქტი, რომ ვასული ნომრის რამდენიმე ასეული ევშემპლარი „საინფორმაციო ცენტრმა NATO-ს შესახ-

ებ“ უფასოდ დაურიგა მოსახლეობას და სეზონში მყოფ შსს-ს თანამშრომლებს. კოლორის ხეობაში არაუთ „არსენალის“, არამედ სხვა ყოველკვირეული გაზეთების შეტანაც დიდი იშვიათობაა. ამიტომ ვასახარია, რომ „საინფორმაციო ცენტრი NATO-ს შესახებ“ ჩხალთის ფილიალში ყოველთვის იქნება „არსენალის“ ახალი ნომერი, რაც დაინტერესებულ პირებს საშუალებას მისცემს, გაეცნონ სამხედრო-ანალოტიკურ სტატეგებს და სხვა საინტერესო მასალებს.

თბილისი-ჩხალთა-თბილისი

თავდაცვის სამინისტროს ახალი შენობა, ახალი ქვინალი, ახალი ვებ-გვერდი

თავდაცვის სამინისტრომ გასულ თვეს ახალსახლობა იზეიმა. ახალი შენობა ძველის მახლობლად რამდენიმე ათეულ მეტრში დგას, მაგრამ მისგან ძალზე განსხვავდება დიზაინით, ყოველ შემთხვევა-

ში, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს სტუმრები ერთი შეხედვით დარწმუნდებიან, რომ ამ ქვეყანაში თავდაცვაზე ბიუჯეტიდან დიდი თანხები იხარჯება. თავდაცვის მინისტრ დავით კეხერაშ-

ვილის განცხადებით, იქნება სამხედრო შენობების ძიელი კომპლექსი ერთ ტერიტორიაზე. თავდაცვის სამინისტროს ძველ შენობაში გაერთიანებული შტაბი გაფართოვდება.

თავდაცვის ეროვნული აკადემია მისამართს იცვლის და თბილისის გარეუბანში, ზოივეტერინარული ინსტიტუტის ყოფილ შენობაში გადადის. მის ადგილას, თავდაცვის სამინისტროს შენობის უშუალო სიახლოვეს კი განთავსდება ეროვნული გვარდიის დეპარტამენტი და შეიარაღებული ძალების სახეობების შტაბები. ამით დაიზოგება დრო და სახსრები, რაც ქალაქის ერთი ბოლოდან მეორეში ყოველდღიური მიმოსვლისას ეხარჯებათ ოფიცრებს.

თავდაცვის სამინისტრომ ახალი ყურნალის „ვემსახურები საქართველოს“ პრეზენტაციაც გამართა. ყურნალი კვარტალში ერთხელ გამოვა, 30 ათას ტირაჟით და იგი უფასოდ დაურიგდება როგორც შეიარაღებული ძალების პირად შემადგენლობას, ისე მოსახლეობას.

შესამე სიახლე თავდაცვის სამინისტრომ განახლებული ვებ-გვერდით წარმოადგინა, რომელზეც შედარებით დაწერილობითაა გაწერილი თუ როგორ და რაში დაიხარჯება 955 მილიონ ლარამდე გაზრდილი 2007 წლის სამხედრო ბიუჯეტი.

კოალიციური ძალების სამხედრო ავიაციის დანაკარგი ერაყში

ერაყის ტერიტორიაზე საქართველოდან გაგზავნილი ერთი შვეულმფრენი ჩამოვარდა

ერაყში საბრძოლო მოქმედებები ოთხ წელზე მეტია გრძელდება, მართალია, სხვადასხვა ინტენსივობით, მაგრამ მსხვერპლი მუდამ მოსდევს როგორც ადგილობრივ მოსახლეობაში, ისე ტერიტორიებსა და კოალიციურ ძალებში.

ტერიტორიებზე ცდილობენ რაც შეიძლება დიდი ზიანი მიაყენონ კოალიციური ძალების დანაკარგებს. ამ მხრივ ყველაზე მნიშვნელოვანია კოალიციური ძალების საფრენი აპარატების დაზიანება და ჩამოვარება. ჯერ ერთი იმტომ, რომ შვეულმფრენი პილოტები და მგზავრები დაღუპებან და მეორე – საფრენი აპარატები ძვირი ღირს და მათი ჩამოვარდნით (თუ ეს მით უმეტეს ვიდეოკამერითაცა გადაეღებულა) ტერიტორიებზე დიდ ფსიქოლოგიურ დარტყმას აყენებენ ამერიკელებსა და მათ

მოკავშირეებს. ამ სტატიაში მხოლოდ სამი წლის განმავლობაში (2003 წლის მარტიდან 2007 წლის მარტამდე) კოალიციური ძალების ავიაციის დანაკარგს მიმოვიხილავთ, თუმცა, რა თქმა უნდა, დანაკარგი 2007 წლის მარტის შემდეგაც გრძელდება.

ავარიებისა და კატასტროფების სია ამერიკულმა მრავალდანიშნულების შეეუ-

მგრენმა MH-53M-მა გახსნა 2003 წლის 19 მარტს. ტექნიკური გაუმართაობის გამო ერაყის ტერიტორიაზე დავდა, რის შემდეგაც ეკიპაჟმა იგი მიწაზე გაანადგურა, რომ ერაყელებს არ ჩაეგარდნოდათ ხელთ.

პირველი მსხვერპლი კი 22 მარტს ამერიკელი საზღვაო ძალების სატრანსპორტო-სადესანტო შვეულმფრენის CH-46C-ს კატასტროფას მოყვა, – 12 სამხედრო და 4 ამერიკელი საზღვაო კვიითი

ერაყში ორი F-16 ჩამოვარდა

მთავარი ხრახნი კუდს
წამოედო. წამი და
Mi-8 მინას
დაენარცხება...

უნდა შეტყვევებდეს ამერიკელი და ბრიტანელი სამხედროების დიდ წარმატებაზე.

2003 წლის განმავლობაში, საერთო ჯამში კოალიციური ძალების ავიაციის დანახარჯმა 37 საფრენი აპარატი შეადგინა.

შემდგომ წლებში ავიაციის დანაკარგ

ერთდროულად დაილუნენ. ყველაზე კურიოზული და კოალიციური ძალებისთვის ტრავმადის ტოლფასი შემთხვევა 23 მარტს მოხდა, როდესაც ამერიკულმა საზენიტო რაკეტამ „პეტრიოტმა“ შეცდომით ბრიტანელი ტაქტიკური გამანადგურებელი „ტორნადო“ ჩამოაგდო. თვითმფრინავის პილოტი და შტურმანი დაილუნენ. ანალოგიური შემთხვევა 2 აპრილსაც გამოიწვია. ამჯერად ამერიკულმა „პეტრიოტმა“ შეცდომით ამერიკული სამხედრო-საზღვაო ძალების კუთვნილი გამანადგურებელ-მოთიერე F/A-18C ჩამოაგდო, პილოტი დაიღუპა.

სულ 9 არილამდე, როდესაც ბაღდადში ამერიკული დროშა ააფრიალეს და სადამ ჰუსეინის რეჟიმი დამხობილად გამოაცხადეს, კოალიციური ძალების ავიაციამ ერთჯერ კამპანიაში 21 სამხედრო საფრენი აპარატი დაკარგა. მათგან 13 შევეულმფრენი და 8 თვითმფრინავი იყო. საბრძოლო მოქმედებების 21 დღე-ღამეში 21 საფრენი აპარატის დაკარგვა სულაც არ

ამერიკული „ჩინუვისგან“ მხოლოდ ჯარისის გროვა დარჩა

მა შესაძინევედ იკლო, რაც ფართომასშტაბიანი საბრძოლო მოქმედებების შეწყვეტით იყო განპირობებული.

2004 წელს კოალიციურ ძალებს ერთ-ერთ ტერიტორიაზე 27 საფრენი აპარატი დაეკარგა. მათ შორის მხოლოდ ერთი იყო თვითმფრინავი. ამერიკული სპეციალური ოპერაციების ძალების კუთვნილი „პერკულესმა“ MC-130H-მა ავარითული დაფრენა განახორციელა დაუმთავრებელ ასოფრენ-დასაფრენ ზოლზე 2004 წლის 30 დეკემბერს. ეკიპაჟი გადარჩა, თვითმფრინავი კი დაიშხვრა, დანარჩენები კი შევეულმფრენებში იყვნენ.

ამ ფაქტის ანალიზი იმაზე მეტყველებს, რომ ტერიტორიებმა აქცენტი დაბალ სი-

ამერიკული სპეციალური ოპერაციების ძალების კუთვნილება „ჭერკულესმა“ MC-130H-მა ავარიული დაფრენა განახორციელა დამუთავრებელ ახაფრენ-დასაფრენ ზონაზე 2004 წლის 30 დეკემბერს.

მადღეზე მერე შეკუმშვებზე გავი-ტანეს. 26 ჩამოვარდნილი შეკუმშვებზე-ბიდან 9 სადაზვერუო-დამრტყმელი OH-58D „კაიოვა“ იყო. ეს შეკუმშვებები დაბალ-სიმაღლეზე დაფრინავენ და ქალაქის ქუჩებში ტერიორისტებს ეძებენ. მათ სუსტი შეჯავნა აქვთ და ამიტომაც ხშირად ხდებიან ტერიორისტების „კალაშნიკო-ლებისა“ და ტყვიამურქვევების ლუკმა.

2004 წელს ერავის თავზე ოთხი „ჰა-ნი“ AH-64 და „სუპერკობრა“ AH-1W საბრძოლო შეკუმშვებინი დაკარგეს აზერიკლებმა. წინ, 2003 წელს, ცხრა „ჰა-ნი“ და ორი შეკუმშვებინი „სუპერკობრა“.

2005 წელს საავიაციო დანაკარგი შედარებით შემცირდა და მხოლოდ 15 საფრენი აპარატმა შეადგინა. მათ შორის სამი თვითმფრინავი და 12 შეკუმშვებინი იყო. „ჰაჩრების“ დანაკლისი კვლავ ოთხი შეკუმშვებინით განისაზღვრა, ერთი „სუპერკობრა“ კი ქალაქ რამადისთან ჩამოვარდეს ტერიორისტებმა.

შემდეგ 2006 წელს კოალიციურმა ძალებმა მხოლოდ 13 შეკუმშვებინი დაკარგეს. მათ შორის კვლავ ოთხი „ჰა-ნი“ იყო. ერთი „სუპერკობრა“ ტრასთან ჩამოვარდა. ამ წელს კოალიციურ ძალებს

არც ერთი თვითმფრინავი არ ჩამოვარდნიათ. სამავიეროდ, პირველად დაფიქსირდა საბჭოთა წარმოების მი-8 ტიპის შეკუმშვებინის ჩამოვარდნა. პოლანურმა მი-8-მ ავარია აერიოდრომის სახლოფეს განიცადა. ეს პოლინელების მეორე საავიაციო შემთხვევა იყო. პირველი 2004 წლის 15 დეკემბერს მოხდა, როდესაც პოლანურმა სატრანსპორტო-სადესანტო შეკუმშვებინმა PZL W-3WA „სოკოლმა“ (იგი საბჭოთა მი-2 ერთგვარ მოდიფიცირებულ ვარიანტს წარმოადგენს) კატასტროფა განიცადა ეკვატორის არასწორი მოქმედების გამო.

2007 წლის 1-ულ მარტამდე ერავის ტერიტორიაზე ავარია და კატასტროფა ათმა საფრენმა აპარატმა განიცადა. მათ შორის მხოლოდ ერთი იყო თვითმფრინავი (C-130 „ჭერკულესი“), დანარჩენები შეკუმშვებინები იყვნენ (მათგან ორი „ჰაჩნი“).

მარტის შუა რიცხვებში ერავში ჩამოვარდა ქართული ავიაკომპანია „თუშეთის“ მი-8 ტიპის შეკუმშვებინი, რომელიც უკრაინაში იყო ნაყიდი. ამ საავიაციო შემთხვევის გამოწვევა მიზეზი როდული მტკივნეულივით პირობები იყო (ქვშმანი ქარი) და არა ტერიორისტების მიერ

მწიდან გახსნილი ცეცხლი. საცენიეროდ, ყველაფერი უმსხვერპლოდ დაშთარდა.

სტატისტიკის თანახმად, 2003 წლის 19 მარტადან 2007 წლის 1-ულ მარტამდე კოალიციური ძალების ავიაციამ ერავის საპაერო სფერეცში და მწაწზე დაკარგა შემდეგი საფრენი აპარატები:

14 თვითმფრინავი (3 F/A-18 „ჰორნეტი“, 3 C-130 „ჭერკულესი“, 2 F-16 „ფააკონი“, თითო-თითო A-10 „ტანდერ-ბოლტი“, AV-8 „ჰარიერი“, F-14 „ტომკეტი“, F-15E „სტრაიკ იგლი“, S-3 „ვიინგი“, „ატორნალი“ GR4) და 97 შეკუმშვებინი (24 AH-64 „ჰაჩანი“, 18 OH-58 „კაიოვა“, 17 UH-60 „ბლექ ჰოკი“, 8 AH-1 „კობრა“, 6 CH/MH-53 „სუპერსტელენი“, 6 CH-46 „სი ნაითი“, 5 CH-47 „ჩინუკი“, 2 CH-3 „სი კინგი“ 2 UH-1N „როკეტი“, 2 მი-8, 2 MD-530D, BEL 412, AH-6M, PZL-W-3 „სოკოლი“, SA330 „პუმა“ და HAS.7 „ლინქსი“)

შედარებისთვის – 1979 წლის დეკემბრიდან 1989 წლის იანვრის ჩათვლით საბჭოთა არმიამ აფღანეთის ომში 333 სხვადასხვა ტიპის შეკუმშვებინი დაკარგა.

ირაკლი ალადაშვილი

საქართველო-თურქეთის სახელგრო თანაგროვლოვას ათი წელი შეუსრულდა

თურქეთი საქართველოს მეგობარ ქვეყანათა რიცხვს მიეკუთვნება. დიღია ის პოლიტიკური, ეკონომიკური, ფინანსური თუ სხვა სახის დახმარება, რომელსაც სამხრეთელი მეზობელი გვიწევს. 1992 წლის 21 მაისს ქვეყნებს შორის დიპლომატიური ურთიერთობა დამყარდა, რითაც საქართველო-თურქეთის პარტნიორობამ ოფიციალური და მრავალმხრივი ხასიათი მიიღო.

თურქული „ლენდ-როვერები“ ქართულ სამხედრო უწყებას წარმატებით ემსახურებიან

NATO-საკენ მიმავალი საქართველოს შეიარაღებული ძალების მშენებლობა-მოდერნიზაციის პროცესში თურქეთი თავისი პროგრამებით დიდ როლს თამაშობს.

სამხედრო სფეროში თანამშრომლობას საფუძველი 1997 წლის 14 ივლისის ხელშეკრულებამ ჩაუყარა და პირველი ნაბიჯები სამხედრო განათლების მიმართულებით გაკეთდა. 1998 წელს ქართველ ოფიცერთა და კურსანტთა 56-კაციანი ჯგუფი ზენე მეგობარი ქვეყნის

სხვადასხვა სამხედრო სასწავლებელში გაიგზავნა. დღეისათვის თურქეთში სხვადასხვა დონის სამხედრო განათლება საქართველოს შეიარაღებული ძალების 778 მოსამსახურეს აქვს მიღებული, რაც ცოტა არ არის.

1998 წლის აპრილში საქართველოს ეწვია თურქეთის რესპუბლიკის უმაღ-

ლეხი სამხედრო პირი, შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უფროსი, არმიის გენერალი ისმაილ ჰაქერ ქარაღლი. ვიზიტმა ქვეყნებს შორის თანამშრომლობა კიდევ უფრო გააღრმავა და მეტი დატვირთვა მისცა.

იმვე წელს თურქეთმა გამოყო გრანტი 5,5 მლნ დოლარის ოდენობით, რომელიც ითხვარსკლავიანი სასტუმრო „თორის“ მშენებლობას, გორის სასწავლო ცენტრის ელექტრონული სასწავლო პოლიგონის აღჭურვას, სამხედრო-საზღვაო ძალების სათვის რადიოსადგურების შექმნას, კოჯრის მცირე ინტენსივობის ცენტრის მოწყობილობებითა და ავტომანქანებით უზრუნველყოფასა და ა.შ. მოხმარდა.

1999 წელს 3,8 მილიონი დოლარის გრანტიდან 1,1 მილიონი დოლარი საზღვრის დაცვის სახელმწიფო დეპარტამენტს მოხმარდა. აღსანიშნავია ის ფინანსური წვლილიც, რომელიც თურქეთმა კოსოვოში პირველი ქართული სამშვიდობო ოცეულის მომზადებაში შეიტანა. ოცეული თურქული სამშვიდობო ბატალიონის დაქვემდებარებაში შევიდა და თურქეთმა თითოეულ ქართველ ჯარისკაცს დღეში 5 დოლარი, ხოლო ოფიცერს კი – 24 დოლარი დაუმატა

თურქეთმა ორი UH-1 „იროკოპი“ გადმოგვცა

და თავის თავზე აიღო ოცეულის უნიფორმით, საკვებითა და საწვავით უზრუნველყოფა.

2000 წელს 4 მილიონი დოლარი გამოიყო, საიდანაც 250 ათასი კოსოვოში ქართულ სამშვიდობო ოცეულს მიხმარდა. დანარჩენი თანხით მე-11 ბრიგადისთვის (ახლა I ბრიგადა) 40 სატვირთო ავტომანქანა იქნა შექმნილი, ტანკები და ჯავშანტრანსპორტიორები ახალი რაცივებით აღიჭურვა. თურქეთმა კიდევ 1 მილიონი დოლარი გამოყო, რომელიც მე-11 ბრიგადის სასადილოს, სამზარეულოსა და სამრეცხაოს შეკეთებას მიხმარდა.

სამხედრო დახმარების პროგრამები მომდევნო წლებშიც გაგრძელდა. გამოსაყოფა სამგორის სასწავლო ცენტრის შენობების გარემონტება-შეკეთება, გორის სამხედრო პოსაბიტელისათვის სამედ-იცინო აპარატურისა და ინვეტარის გადაცემა, უზრუნველყოფის ბატალიონის პირადი შემადგენლობის მოზადება და შესაბამისი ტექნიკით აღჭურვა.

თავდაცვის ეროვნული აკადემიისათვის აიგო სასწავლო შენობები, სპორტული დარბაზი, შეკეთდა საცეცხლე პოლიგონი, აუდიტორიები, სამუშაო ოთახები, საყოფაცხოვრებო დანიშნულების ნაგებობები. კაბინეტები კომპიუტერული ტექნიკით აღიჭურვა. პირადი შემადგენლობისათვის შექმნილია ზურგჩანთები, საძილე ტომრები და კარები.

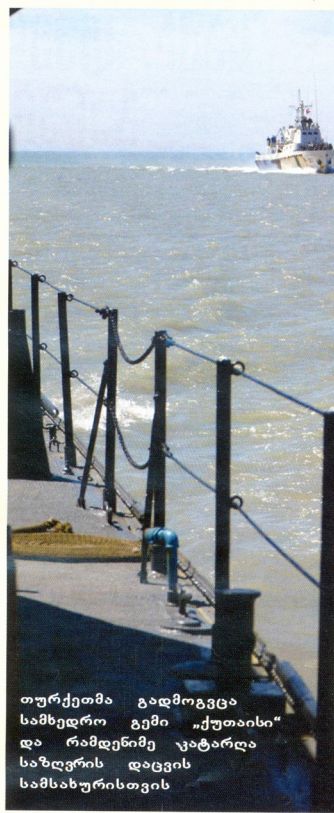
თურქეთის ფინანსური დახმარებით შეკეთდა კოჯრის სპეცდანიშნულების ძაღლების შენობები. ამავე ქვედანაყოფს

გადაეცა მაღალი გამავლობის ავტომობილები, რადიოსადგურები, დურბინები, ლაზერული მანიძოლშომები, ნაღმების დეტექტორები და სხვა აღჭურვილობა.

საქართველოს საზღვაო ძალებმა 1998 წლის დეკემბერში საჩუქრად „თურქის“ სერიის საპატრულო კატარა და „ქუთაისი“ მიიღო. გარდა ამისა, საზღვაო ძალებს გადაეცა რადიოსადგურები, კომპიუტერები, ქსეროქსები და სხვა ტექნიკა. გარემონტდა კაემირისა და ოპერატიული მართვის შენობები, „ქუთაისის“ თურქეთში გვემური რემონტი ჩაუტარდა და ა.შ.

თურქეთმა საქართველოს სამხედრო-საპაეოო ძალებს 2001 წელს UH-1 ტიპის ორი შვეულმფრენი აჟეკა და 5 წლის მანიძოლ მათ ტექნიკური მომსახურებითა და საწვავით უზრუნველყოფდა.

დახმარების პროგრამის ფარგლებში, 2000 წლის 27 ოქტომბერს, მარნეულის აეროდრომის მოდერნიზაცია დაიწყო და სამუშაოთა პირველი ეტაპი 2001 წლის იანვრის მეორე ნახევარში დასრულდა. მწვობრში შევიდა მოავარი ასაფრენი ბილიკი, საფრენი აპარატების სადლოები, ფრენების მართვის კონსურა, კაემირის შენობა და ობიექტები. 2007 წლის 3 მაისს საფუძველი ჩაეყარა ესკადრილიის შტაბის შენობას, რომელიც 3 თვეში აიგება. საზღვრის დაცვის დეპარტამენტს საჩუქრად 2 კატარა გადაეცა; შეკეთდა და მწვობრში შევიდა ლილის სასწავლო ცენტრი, მიღებულია ავტომობილები, კომპიუტერები, უნიფორმის კო-

თურქეთმა გამოგვცა სამხედრო გემი „ქუთაისი“ და რამდენიმე ვატარა საზღვრის დაცვის სამსახურისთვის

სამხედრო ნაწილებისა და მათი ინფრასტრუქტურის განახლება-რემონტში თურქეთის დიდი წვლილი მიუძღვის

მპლექტები და ა.შ. სხვადასხვა დროს საქართველოს შეარაღებულმა ძალებმა თურქეთიდან 164 მაღალი გამავლობის მსუბუქი და სატვირთო ავტომობილი, სპეცავტორტქენიკა და ავტობუსი მიიღო, რომლებიც „ლენდროვერის“, „მერსედის“, „რენოს“, „მანის“ და სხვა ცნობილი ფორმების ქარნებშია აწყობილი.

სულ თურქეთმა საქართველოს თავდაცვის სამინისტროსა და სასაზღვრო უწყებებს სხვადასხვა პროგრამის ფარგლებში 44,9 მილიონი დოლარის დახმარება გაუწვია.

ღღია თანამშრომლობის ამ სფეროში საქართველოში თურქეთის სამხედრო ატამატისა და სამხედრო ატამეს, ბრიგადის გენერლის იუქსელ ოზთექანის როლი. ბეერი რამ სწორედ მათი მონღომებითა და ძაღლისმევეთ კეღდება.

თევერ ჩარანიეი

საქართველოს საგარეო თავადგვის განვითარების კონცეფცია

დახსენისი იხ. „არსენალი“ №7

3.3. საპაერო თავადგვის ორგანიზების პრინციპები

საქართველოს საპაერო თავადგვის სისტემის ორგანიზება უნდა მოხდეს შემდეგ პრინციპებზე დაყრდნობით:

- ა) ერთიანი პასუხისმგებლობა ქვეყნისა და შეარჩეული ძალების თავადგვაზე;
- ბ) საქართველოს საპაერო თავადგვის ტერიტორიული პრინციპით მოწყობა.

ეს ორი პრინციპი განპირობებულია ერთიან ტერიტორიაზე, ერთიან სფეროში მოქმედ გარემოს სხვადასხვა სასივრთო საპაერო თავადგვის ძალებისა და საშუალებების შეთანხმებული გამოყენების აუცილებლობით, რაც საშუალებას იძლევა მიღწეული იქნას მაქსიმალური ეფექტიანობა და უსაფრთხოება.

ტერიტორიული პრინციპის რეალიზებისთვის აუცილებელია გარემოს ყველა სახეობაში არსებული საპაერო თავადგვის ძალებისა და საშუალებების ოპერატიული მართვის ერთიანი სისტემის შექმნა.

გ) საპაერო თავადგვის წინასწარი დაგეგმვა და ორგანიზება, საპაერო თავადგვის წარმოება მაღალი დინამიკურობით და სწრაფმშენებლობით გამოირჩევა. ეს მოითხოვს მოქმედებისათვის მუდმივ მზადყოფნას, რაც წინასწარი დაგეგმვებისა და ორგანიზების გარეშე ვერ მიიღწევა.

დ) საპაერო თავადგვის ეფლონირება. ეს პრინციპი თვალისწინებს საპაერო მოწოდებებზე უზრუნველებას მთელ სიღრმეში და ნებისმიერ სიმაღლეზე.

ე) ძალისხმევით მიმართვა ძირითად მმართველებზე და მიმწეწელოანი ამოცანების გადასაწყვეტად. საპაერო თავადგვის ძალებისა და საშუალებების უქმარისობის პირობებში ძირითადი ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს იქითკენ, საიდანაც მოსალოდნელია შეტევა სამშობროზე. პირველ რიგში დაღვლია უნდა იყოს მტრად მიმწეწელოანი ობიექტები, რომელთა განადგურება დაზიანება წარმოადგენს საპაერო მოწოდებების უზრუნველბას მთავარ მიზანს.

ვ) სწრაფი მანერის განხორციელება, ფართო განხილვა, მთელმთლიანობა. ამ პრინციპის მიზანია საპაერო თავადგვის ქვედანყოფების საპასუხო საპაერო დარტყმებისგან გამოყვანა, ძალისხმევის მიმართულების შეცვლა, ჩასაყვრებიდან მოქმედება და სხვ.

ზ) საპაერო თავადგვის ქვედანყოფების

უშუალო დაცვა და თავადგვა, დაზიანების ზონების უზოთირთადყოფრა. აუცილებელია საპაერო თავადგვის (განსაკუთრებით საშუალო და შორი მოქმედების) კომპლექსუბის დაცვა დივერსიული ვგუყვების მოქმედებისა და მაღალი სიხუსტების იარაღის უზომოქმედებისაგან.

თ) ავგილმდებარეობის და ამინდის პირობების სწორი გამოყვანა. საპაერო თავადგვის ორგანიზებისას გათვალისწინებული უნდა იყოს კლიმატური პირობები, რელიეფი, ზევისპირეთის თავისებურებები და სხვ.

ი) საბძილო მოქმედების ყოველმხრე უზრუნველყოფა, მარაგების შექმნა, შენარჩუნება და შეცვლა, საბძილო მოქმედების რაიონის წინასწარი მოწყობა.

3.4. საპაერო თავადგვის სისტემის მოკლე აღწერილობა

საპაერო თავადგვის ძალები და საშუალებები, გაშლილი საბძილო წერტილში და ბაზირებული აეროდრომებზე, რომლებთან საპაერო თავადგვის სისტემას, რომელიც ფუნქციონირებს შეუგება შემდეგი კომპონენტებისაგან: მართვის, დაზერვის, საწვინტო ცეცხლის, საავიაციო-გამანადგურებელი დაფერვის, რადიოელექტრონული ჩახშობის, უზრუნველყოფის და მომხადების სისტემები.

მართვის სისტემა არის ქვეყნის ერთიანი საპაერო თავადგვის სისტემის საუკრველი და წარმადგენი ფუნქციონირებს უზრუნველბას მართვის ორგანიზებს, პუნქტებსა და საშუალებებს.

მართვის სისტემაში უნდა უზრუნველყოს როგორც სამტატი, ისე ოპერატიული დაქმედებარებული ქვედანყოფების მართვა.

დაზერვის სისტემა წარმოადგენს სიერესა და დროში დაგეგმულ და ორგანიზებულ რადიოელკაციურ, რადიოელექტრონული და სხვა საშუალებების აღმჩენის (დაზერვის) ზონების ერთობლიობას.

გათვლების საუკრველზე უნდა დაიცვამოს საჭირო რადარების რაოდენობა. რადიოელკაციური ველი უნდა შეიქმნას სხვადასხვა ტიპის, დანიშნულებისა და დაიასონის რადარებისგან, რათა როული იყოს მისი ჩახშობა მოწინააღმდეგეისათვის. გამოვიღება ვაქციონებს, რომ კრისოსულ სიტუაციებში, განსაკუთრებით მთავარიან რელიეფში, უნდა გაიმალოს ვიზუალური სათვალთვლო საუკრველი დაბალ სიმაღლეზე და რელიეფის გამოყვრებით მერინი მონების აღმჩენად დაზერვის სისტემა უნდა იყოს ემლონირებული სიმაღლესა

და სიღრმეში, უნდა შეიქმნას მიბძილური ქვედანყოფები რადიოელკაციური ვლის გასაძლიერებლად საჭირო მიმართულებებზე.

მართვისა და დაზერვის სიტემების მიღწერიზების მთავარ ამოცანად უნდა იქცეს შორეული აღმჩენა და საშუალო დროის მიზნუმაღლე დაცვა აღმჩენიდან ატბური საშუალებებისათვის მწიოდენად.

საწვინტო ცეცხლის სისტემას წარმოადგენს მიმართულებების, სიმაღლების, ზღუდეებისა და სექტორების მიხედვით დაგეგმულ და ორგანიზებულ საწვინტო საშუალებების განადგურების ზონების ერთობლიობას.

სავიაციო-გამანადგურებელი დოფრის სისტემას წარმოადგენს მიმართულებისა და სიმაღლების მიხედვით დაგეგმული და ორგანიზებულ გამანადგურებელი ავიაციის ბრძოლაში ჩართვის ზღუდეების, პარნი მორგების მიხედვით დაგეგმული მოქმენისა და ავტონომიური მოქმედების რაიონების ერთობლიობას.

ურსაქტეტილი მიზანშეწონილია მრავალბინობრივი გამანადგურებლების შექმნა, რომელთა მექანიზიაც შესაძლებელი იქნება ეფექტიანი ბრძოლა სახმელით, საზღვაო და საპაერო მონების წინააღმდეგ.

საქართველოს მთავარიან რელიეფიდან გამომდინარე, ავიაციის გარეშე მიღული ტერიტორიის საპაერო თავადგვის უზრუნველყოფა შეუძლებელია.

რადიოელექტრონული ჩახშობის სისტემა ჩქნის დროის, მიმართულებების, ზღუდეებისა და სექტორების მიხედვით დაგეგმულ და ორგანიზებულ რადიოელექტრონული ჩახშობის საშუალებების ზონების ერთობლიობას.

თანამდროვე ბრძოლაში მიმდინარეობს როული რადიოელექტრონული ვითარებაში. ამიტომ ამ სფეროს განვითარების გარეშე შეუძლებელი იქნება საპაერო თავადგვის ქვედანყოფებისა და ავიაციის ეფექტიანი მოქმედების.

უზრუნველყოფის სისტემს იქმნება ლივიტების ობიექტებისა და ქვედანყოფების, ასევე საპაერო თავადგვის საწილების უზრუნველყოფისათვის საჭირო სახმელით თუ კერძო ობიექტების პაზავი, მხოლოდ შესედეგები და დასაწყობება არ ნიშნავს უზრუნველყოფას. არსების უზრუნველყოფის რამდენიმე ათული სახეობა. ამ სფეროს სწიონული ყრადღება უნდა მოექცეს, მომხადენს შესაბამის ინფრასტრუქტურა.

მომხადების სისტემას წარმოადგენს საპაერო თავადგვის ქვედანყოფების საბძილო მომხადებისათვის საჭირო სასწავლო-

მატერიალური ბაზისა და სასწავლო-აღმზრდევლობითი საშუალებების ერთობლიობას.

დღეს საპატრიოტო ძალების საკუთარი მომზადების ცენტრები არ განიხილა. საკადრო საკითხი სერიოზულ ძვირფას საკითხებს უნდა ჩამოყალიბდეს საპატრიოტო ძალების კადრების მომზადებისა და გადამზადების სისტემა, რომელიც გათვლილი უნდა იყოს უახლოეს 10-15 წლის პერსპექტივაზე. ყველა სამხედრო მისამართზე შედგენილი უნდა იყოს სავარაუდო საკადრო გზა და მომზადებისა თუ გადამზადების ეტაპები. საკადრო სისტემს უნდა გათავისუფლდეს გაურუნო პრინციპიდან და ვარაუდი უნდა ამყარდეს განმარტული კარიერაში, დაფუძნებული პატრიოტიზმზე, პროფესიონალიზმსა და დისციპლინაზე. სერიოზული ყრადღება უნდა მიექცეს კადრების შერჩევის საკითხს.

4. საპატრიოტო თავდაცვის სისტემის განვითარების ძირითადი მიმართულებები

საპატრიო თავდაცვის სისტემას ექნება ძველსა და ახალს შორის საპატრიო სივრცის სუვერენიტეტის უზრუნველსაყოფად და უნდა აკმაყოფილებდეს სახელმწიფოს ეროვნული უსაფრთხოების ინტერესებს.

საპატრიო მიზანობის ნაკლები მკვეთრი ზრდის პირობებში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სამხედრო და სამოქალაქო სტრუქტურების ეფექტიან კოორდინაციას საპატრიო სივრცის დამოკრძელებისას. კოორდინაციის ძირითად ამოცანად უნდა დასახოს:

- საპატრიო სივრცის გამაფრთხილებლის მქონე მდგომარეობის უსაფრთხოებისა და ეფექტიანობის მართვა;
- სახელმწიფო რესურსების რაციონალური გამოყენება;
- ზემოთ აღნიშნული მიზნების;
- ტექნიკური საშუალებების განვითარებისა და გამოყენების კოორდინაციით მდგომარეობის და ერთობლივი ამოცანების გადასაწყვეტად;
- ინფორმაციის ურთიერთგაცვლით;
- სპეციალისტების ერთობლივი მომზადებით;

- ერთობლივი საქმიანობის მარეგულირებელი დოკუმენტების შემუშავებით და სხვა. საპატრიო ძალების მოაგროვანი რეალიზაცია და მჭიდრო გეოგრაფიული ზომების გამო საპატრიო ძალების ვერ შეძლებს საპატრიო სივრცის დამოკრძელებას ადგილობრივი საპატრიო სივრცის ექსპლუატანტებთან მჭიდრო ურთიერთობების გარეშე.

სასივრცელო მნიშვნელობა საპატრიო თავდაცვის სისტემის ეტაპობრივი ინტეგრირება ნატოს საპატრიო თავდაცვის გარე-თანხლებელ სისტემაში. ეს საშუალებას მოგვცემს საწინა ეტაპზე საქართველოს საპატრიო სივრცის მთლიანი სურათი დროის რეალურ მასშტაბში აისახოს ნატოს საკო-

მანდო პუნქტებზე.

ამ ამოცანის გადაჭრა საპატრიო ძალების განვითარების მოაგროვანი პრიორიტეტად უნდა იქცეს უახლოეს წლებში. ამასთან საპატრიო ძალების ცენტრალური საკომანდო პუნქტის ბაზაზე უნდა შექმნას საპატრიო სივრცის სუვერენიტეტის კონტროლის ცენტრი, სადაც უნდა აისახოს საპატრიო სივრცის ვითარების ერთიანი სურათი. ერთიან სურათში იგულისხმება ინფორმაცია, მიღებული როგორც სამხედრო, ასევე სამოქალაქო რადარებიდან. ასეთი სურათის არსებობის პირობებში მინიმალურ ვალდებულება შეესაძლებელი არასანქცირებული ფრენების გამოვლენა, შესაბამისად, მჭიდრო ეტაპი რეაქციისათვის დარღვევის აღსაკვეთად.

ასეთი სისტემის შექმნის შემდეგ შესაძლებელი იქნება ნატოს საპატრიო ვითარების მონაცემთა გაცვლის ბაზისთან მჭიდროება.

ნატოს საპატრიო თავდაცვის სისტემაში შემდგომ ინტეგრირების ეტაპზე საქართველოს ნატოში გაწევრების შემდეგ დაზუსტდება. მანამდე კი უნდა გაგრძელდეს საპატრიო თავდაცვის სისტემის სრულყოფილი როგორც სარადარი სისტემების, ასევე აქტიური საშუალებებით (საზენიტო კომპლექსები, ავიაცია, სახელმწიფო რეალიზაციის სისტემები), მიუყვას სამხედრო და ტექნიკური პოზიციები, მართვის პუნქტები, მომზადდეს კადრები.

საპატრიო თავდაცვის სისტემის ძირითადი მიზნების შექმნა 4-5 წლის განმავლობაში უნდა დაიკვეთოს, შემდგომ წლებში უნდა გაგრძელდეს სისტემის დახვეწა და შეარწყმება.

საპატრიო თავდაცვის სისტემის მიღების შესაშუშავებლად საჭირო კვლევები უნდა ჩატარდეს. არსებობს დარღვეული მსოფლიო პრაქტიკა და იმპექტური რეალიზაცია. ჩვენი გეოგრაფიული და რეალიზაციის პირობებიდან გამომდინარე, მთლიანი სივრცის დასაცავად აუცილებელია განმარტებული ავიაცია, საზენიტო კომპლექსებით კი უნდა უზრუნველყოფილი იქნება საპატრიო ზოლის და ვარების დავაჯუგუბათა საპატრიო თავდაცვა.

შეიარაღებისა და ტექნიკის შექმნისას უნდა დავყვინდოთ ჩატარებული კვლევითი სამუშაოების შედეგები, რომელთა მოაგროვანი კონტინუუმი უნდა იყოს „დირექტივებისა-ექსპლანაციის“.

5. დასკვნითი ნაწილი

საქართველოს საპატრიო თავდაცვის სისტემის გეგმიური განვითარება წინამდებარე კონცეფციის მოთხოვნათა გათვალისწინებით უზრუნველყოფს საპატრიო სივრცის სუვერენიტეტის კონტროლის თანამედროვე სისტემის შექმნას და რესურსების რაციონალურ ხარჯვას.

ამირან ხალაშვილი
სამხედრო-საპატრიო კალაშნიკის
სარდალი 2003-2005 წწ.

სამხედრო ლექსიკონი

მოცულობითი, სწრაფი შესრულება, როდესაც ქართველი სამხედრო თუ სამოქალაქო პირები რუსულ სამხედრო ტერმინოლოგიას იყენებენ ეს იმპობი ხდება, რომ მათ ამ სიტყვების ქართული შესატყვისი არ იციან ამ სიტყვების გამოხატონიერად „რუსულ“ ფორმებს რუსული სამხედრო ტერმინების ქართული შესატყვისების გამოყენებას.

- машина – მანქანა
- машина боевая – საბრძოლო მანქანა
- машина дозорная – საზღვარი მანქანა
- машина землеройная – მიწასათხრილი მანქანა
- машина стробная – საწყობო მანქანა
- машина транспортная – სატრანსპორტო მანქანა
- машина – მანქანა
- машина для снаряжения патронов – ვაზნების ვასაწყობი მანქანა
- машина подрывная – ასაფეთქებელი მანქანა
- маяк – შუქურა
- маяк береговой – სანაპირო შუქურა
- маяк плавающий – მკურავი შუქურა
- маяк радиолокационный – სარადიოლოკაციო შუქურა
- МГНОВЕННЫЙ – მყისიერი
- мерзлый – გაყვრილი
- мероприятие – ღონისძიება
- местность – ადგილი, ადგილმდებარეობა
- местность болотистая – ჭაობიანი ადგილი
- местность горная – მთავორიანი ადგილი
- местность господствующая – გაბატონებული ადგილი
- местность закрытая – დასუბრებული ადგილი
- местность зараженная – დასნებოვნებული ადგილი
- местность непроходимая – გაუვალი ადგილი
- местность пересеченная – დასეროვილი ადგილი
- местность труднодоступная – მძლეად მისაღვამი ადგილი
- местность холмистая – ბორცვიანი ადგილი
- местность уязвимое – სუსტი ადგილი
- метание – ტყორცნა
- метание гранаты – ყუმბარის ტყორცნა
- метательный – სატყორცნი
- меткий – აუცენქული

კვალიზიური რჩევები

„არსენალი“ აგრძელებს რუმბოკას, რომელშიც კვალიზიციურ პასუხს გაეცემა ყველა დანიტრატულ პირს მათთვის სანტრეცო საკითხებზე კითხვებზე უპასუხების ასობიონი „სამართალი და თავისუფლება“ რომელიც უფასო იურიდიულ მომსახურებას სთავაზობს წვედამხდელსა და სამხედრო მოსამსახურეებს. საკონტაქტო ტელეფონი: 95-89-80

1. სამსახურში დაგვიანების გამო დამითხოვეს შეიარაღებული ძალებიდან, კანონიერა თუ არა აღნიშნული ქმედება?

— ოუცივს, რომელიც არასაპატიო მიზეზი არაერთთვის დაიცავინებს სამსახურში, შესაძლებელია შეფარდოს ისეთი დისციპლინური პასუხისმგებლობა, როგორცაა სამსახურიდან დათხოვნა.

2. არ ვთავანზნები დისციპლინურ საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებას, შესაძლებელია მისი გასაჩივრება?

— დისციპლინურ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრება შესაძლებელია მისი გამოტანიდან 15 სამუშაო დღის ვადაში. საჩივარი უნდა შეიტანოთ გადაწყვეტილების გამოტანის თანამდებობის პირთან, იგი ვალდებულია საქმის მასალები 3 დღე-ღამის განმავლობაში გადაუზღვეთ თქვენს ერთი საუბურით ზემდგომ ინსტანციას.

3. როგორ უნდა დავწერო დისციპლინურ გადაცდომასთან დაკავშირებული საჩივარი?

- საჩივარი უნდა შეიცავდეს:
  - იმ ორგანოს (თანამდებობის პირის) დასახელებას, რომელსაც მიმართავთ;
  - მონაცემებს საჩივრის შემტანი პირის შესახებ;
  - გარემოებებს, რომლებიც დაკავშირებულია დისციპლინურ საქმესთან და მის საქმის წარმოებასთან;
  - საჩივრის შემტანი პირის მოთხოვნას ან პრეტენზიას მიღებულ გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით;
  - საჩივარზე თანდართულ მასალების ჩამონათვალს.

4. რომელ ორგანოში უნდა გავსაჩივრო შეიარაღებული ძალებიდან დათხოვნის შესახებ საქართველოს თავდაცვის მინისტრის ბრძანება?

თავდაცვის მინისტრის ბრძანება გასაჩივრებად საქალაქო სასამართლოში ადმინისტრაციული წარმოების წესით.

5. რა ვადაში განიხილავს ადმინისტრაციული ორგანო (თანამდებობის პირი) დისციპლინურ საქმესთან დაკავშირებულ საჩივარს?

უფლებამოსილი ორგანო ვალდებულია საჩივარი განიხილოს მისი შესვლიდან 10 დღის ვადაში.

6. სამსახურებრივი ინვენ-

ტარის დაზიანების გამო, დამეკისრა დისციპლინური პასუხისმგებლობა, გასაჩივრების შემთხვევაში შეჩერდება თუ არა სასჯელის აღსრულება?

საჩივრის განხილვა შეჩერებს შეფარდებულ პასუხისმგებლობას გამოყენებას.

სასჯელი დაეკისრებათ იმ შემთხვევაში, თუ საჩივრის განხილველი ორგანო არ დააკმაყოფილებს თქვენს საჩივარს.

7. სამხედრო სავალდებულო სამსახურის გადლის პერიოდში არ გამოეცხადე დროს, რა სახის სასჯელი დამეკისრება?

თუ სამხედრო მოსამსახურე არასაპატიო მიზეზით არ გამოეცხადება ნაწილში ორ დღე-ღამეზე ვადით, მას დაეკისრება დისციპლინური პასუხისმგებლობა; ადმინისტრაციული პატიმრობა;

ორ დღე-ღამეზე მეტი ხანგრძლივობით საპატიო მიზეზის გარეშე გამოუცხადებლობა გამოიწვევს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას.

საპატიო მიზეზად შეიძლება ჩაითვალოს პირის ავადმყოფობა, სტიქიური უბედურება, ახლობლის გარდაცვალება და ა.შ.

8. შესაძლებელია თუ არა დისციპლინური საქმე განხილულ იქნეს იმ სამხედრო მოსამსახურის დაუსრულებლად, რომელიც მიცემულია დისციპლინურ პასუხისმგებლობაში?

დისციპლინური საქმის განხილვა უნდა წარმოებდეს იმ სამხედრო მოსამსახურის თანდასწრებით, რომელიც მიცემულია დისციპლინურ პასუხისმგებლობაში. მას უკავშირებენ შეტყობინებას დისციპლინური საქმის განხილვის დროისა და ადვოლის შესახებ.

იმ შემთხვევაში, თუ სამხედრო მოსამსახურე ვერ ახერხებს გამოცხადებას, მას შეუძლია დააყენოს შუამდგომლობა

საქმის განხილვის გადაღების თაობაზე.

9. აქვს თუ არა უფლება დისციპლინური გადაცდომის ჩამდენ სამხედრო მოსამსახურეს ხელი არ მოაწიეროს დისციპლინურ ოქმს, თუ არ ეთანხმება მის შინადას?

დისციპლინური გადაცდომის ჩამდენს უფლება აქვს ხელი არ მოაწიეროს დისციპლინურ ოქმს და ცალკე ჩამოაყალიბოს შენიშვნები და მის ხელმოწერა უარის თქმის მოთხოვნა.

10. სამხედრო მოსამსახურეს დისციპლინური გადაცდომის გამო დააკისრეს პასუხისმგებლობა, მაგრამ არ იქნა შედგენილი შესაბამისი ოქმი, რამდენად კანონიერია მეთაურის ქმედება?

დისციპლინური გადაცდომის ჩადენისას აუცილებელია შედგეს შესაბამისი ოქმი, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც დისციპლინური გადაცდომის ჩადენი სამხედრო მოსამსახურე სადავოდ არ ხდის დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომას.

11. ვარ საკონტრაქტო სამსახურში მყოფი სამხედრო მოსამსახურე. არ დავემორჩილე უფროსის ბრძანებას, დამეკისრება თუ არა დისციპლინური პასუხისმგებლობა?

საკონტრაქტო სამსახურში მყოფი სამხედრო მოსამსახურის მიერ დადგენილი წესით მიღებული ბრძანების შეუსრულებლობა თუ ქმედება არ შეიცავს სისხლისსამართლებრივი დანაშაულის ნიშნებს, გამოიწვევს დისციპლინურ პასუხისმგებლობას — ხელფასიდან 30 პროცენტის დაკითვას 6 თვის ვადით.

12. შეიძლება თუ არა ერთი და იმავე ქმედების ჩადენისას სამხედრო მოსამსახურის რამდენჯერმე დასჯა?

სამხედრო მოსამსახურეს არ შეიძლება შეფარდოს რამდენიმე დისციპლინური პასუხისმგებლობის ზომა ერთი და იმავე ქმედებისათვის.

აშშ-ის შეარჩობის საგენტოს

დასაწყისი იხ. „არსენალი“ №7

აშშ-ის თავდაცვის სამინისტროს დაზვერვის სააგენტო (TSDS)

სამხედრო დაზვერვის ერთიანი ცენტრალიზებული ორგანო შეიძლება არც კი შექმნილიყო, რომ არა ამერიკის ასალი, ენერჯული და ამბიკური პრეზიდენტ ჯონ კენედის მინდობა. მას გვერდში ამოუდგა ასალი თავდაცვის მინისტრი როუერტ მაკნამარა. მანამდე აშშ-ის შეიარაღებულ ძალებში სადაზვერვო საქმიანობა დუბლირებული იყო და არაკოორდინირებულ რეჟიმში ხორციელდებოდა. სამხედრო და სამხედრო-ტექნიკური ინფორმაციის მოპოვებას შეიარაღებული ძალების ცალკეული დანაყოფი თავისი „ავტონომიური“ აწარმოებდა. ისინი ცალკეულ სადაზვერვო ფრაგმენტს მოიპოვებდნენ და ქვეყანაში არ იყო სტრუქტურა, რომელიც ამ ფრაგმენტებისგან სამხედრო-სადაზვერვო მონაიკურ პანოს შექმნიდა. შეიარაღებული ძალების ყოველ ჯგუფს თავისი სადაზვერვო სამსახური ჰყავდა და უშუალოდ თავისი ჯგუფის ინტერესებიდან გამომდინარე მოქმედებდა. დაზვერვის სამსახურებს შორის არ ხდებოდა ინფორმაციის გაცვლა და ოპერაციების კოორდინირება. ამგვარი გაითქმულია მრავალ პრობლემას ქმნიდა. უმაღლესი სამხედრო პირები საცდელურს გამოითქამებ-

ნენ სადაზვერვო სამსახურების შეუთანხმებული მუშაობისა და მათ შორის არსებული ინტერესების გამო. აი ამგვარი ქაოსი დასვლით აშშ-ის ახალ პრეზიდენტსა და თავდაცვის მინისტრს ამტომაც ქვეყნის პირველ პარამ, თავდაცვ კოედიის სამხედრო ოფიცრმა, ახალი უწყების შექმნა გადაწყვიტა, რომელიც ცვლდა სამხედრო-სადაზვერვო დანაყოფის კოორდინირებას განსორციელებდა. 1961 წლის 5 მაისს თავდაცვის მინისტრ მაკნამარას TSDS-ის კონცეფცია წარუდგინეს, რომლის თანახმადაც მანამდე არსებული ცალკეული სამხედრო-სადაზვერვო დანაყოფი არ უქმნებოდა, მაგრამ ფუნქციები მნიშვნელოვნად უსჯირებოდა. მათ რჩებოდათ: დაზვერვის კადრების შერევა და მომზადება, სამხედრო დაზვერვის ტაქტიკის შემუშავება, მინაგანი უსაფრთხოება და სამხედრო კონტრდაზვერვა. ძველი სტრუქტურების ხელშეწყობა ფარულად დიდ წინააღმდეგობას უწყვეტ TSDS-ის შექმნას, მაგრამ, როგორც იტყვიან, ძალა აღმართს სწავს და 1961 წლის 1-ელ ოქტომბერს სააგენტომ საქმიანობა დაიწყო. თავდაპირველად 25 თანამშრომელი ჰყავდათ. შემდეგ კი ფუნქციების ზრდასთან ერთად შტატებიც გაიზარდა. 1963 წლის დასაწყისში შეიქმნა ანალიტიკური ცენტრი, მოგვიანებით მონაცემთა ავტომატიური დამუშავების ცენტრი, სამცნიერო-ტექნიკური დაზვერვის დეპარტამენტი და ა.შ. 1965 წლის 1-ელ ივლისს TSDS-ის

დაქვემდებარებაში გადავიდა სამხედრო ატაშეების ინსტიტუტი, ხოლო შემდეგ კი სამხედრო ტრეკეტთან მუშაობის უწყებათაშორისი კომიტეტი. წლები გადიოდა, მაგრამ TSDS-მა მარცხ ვერ შეძლო მოქმედ სამხედრო სპეცსამსახურებზე ძალა დადგინება და ერთიანი სამხედრო დაზვერვის სამსახურის შექმნის ცქცინება და მაკნამარას გეგმა ფაქტობრივად ჩაიშალა.

1970 წლის ივლისში TSDS-ის სტრუქტურაში მორიგი ცვლილება მოხდა – შეიქმნა შეფასების დირექტორატი. ვიეტნამში ომის დასრულების შემდეგ მნიშვნელოვნად შეცვლიდა სამხედრო მხვერვათა რაოდენობა. 1975 წელს სამტატო რაცხეობდა 1968 წელთან შედარებით 31%-ით შეცვრიდა და 4600 კაცს შეადგენდა. ამასთან, ახალმა პრეზიდენტმა ჯერალდ ფორდმა და კონგრესმა დაიწყეს აშშ-ის სპეცსამსახურების საქმიანობის შესწავლა. წინამძღვრებით პალატაში შეიქმნა ბაიკის, ხოლო სენატში – ჩერჩის კომისია. 1976 წლის თებერვალში ბაიკის კომისიამ შეიტანა წინადადება TSDS-ს, როგორც დამოუკიდებელი ორგანიზაციის, გაუქმების შესახებ, რადგანაც ვიეტნამში მუშაობდა აზრით, ის სხვა სპეცსამსახურების საქმიანობას იფორმებდა. მართლაც, ათწლეულების მანძილზე სამხედრო დაზვერვა ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს ჩრდილში რჩებოდა და მკორხარისხოვან სადაზვერვო დანაყოფად ითვლებოდა. არაფერ მალავდა, რომ ამ სტრუქტურაში ინტელექტუალური კადრები საწილით იყო სატყინი. TSDS-ში მუშაობა იმდენად არაპრესტიჟულად ითვლებოდა, რომ ახალი, პერსპექტიული კადრები იქ არ მიდიოდნენ. ამას რამდენიმე ობიექტური მიზეზი ჰქონდა. ჯერ ერთი, სამხედრო დაზვერვას სახლგარეშო ავანტურული მუშაობა (გადაბირება და ოპერტიული კონტაქტები) აუცილებლად ცსს-თან უნდა შეეთანხმებინა; მეორე – 1980 წელს TSDS-ის თანამშობილია 60%, სამოქალაქო პირი იყო, რაც მნიშვნელოვნად აუსუსტებდა სამსკროლებელი და საფინანსო დისციპლინას. გასული საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს TSDS დიდ ფინანსურ სკანდალში გაება (საქმე ეცხებოდა რამდენიმე უფროსი ოფიცრის მიერ მნიშვნელოვანი თანხების არამზინობრივ განკარგვას).

საქსათვის ეგრეთაა პირველი ოდის დროს, 1991 წელს, 2000 სამხედრო მწვერავლი და კეთილმოწყობილი კაბინეტებიდან პირდაპირ „უღანის ფორნის“ წინა ხაზზე მოაქციეს. თუქვა გვერდილი „სადაზვერეო დესანტის“ მუხლებად, სამხედრო მეთაურები კვლავ უკმაყოფილო იყვნენ სადაზვერეო ინფორმაციის საიმედოობითა და მკრატელობით. ამიტომაც TSDS-ის არსებობის საკითხი ბევრჯერ გვიდა ბეწვზე, თუქვა სადა აზრის მძიმე გაიმარჯვა. დღეიერი ვარაუდებს მიუქვა TSDS-ის მუშაობის სრულყოფას მას შემდეგ, რაც მასწავლებლის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის რექტორი, პროფესორი ქაბახია ვინ დენი 1993 წელს აშშ-ის თავდაცვის მინისტრის მოადგილე დაინიშნა. ერთი წლის შემდეგ TSDS-ის სტრუქტურაში შეიქმნა ავტენტურული დაზვერვის სამსახური. სამხედრო დაზვერვის სამართლებრივი უცხოურ ავტენტურისთან პირდაპირ მუშაობის უფლება მიუქვა. 1995 ვინ დენი პრეზიდენტის კლინტონის აშშ-ის ცენტრალური სადაზვერეო სააგენტოს დირექტორად და ასრქის ყველა სადაზვერეო დანაყოფის ხელმძღვანელად დაინიშნა. დენი დაქმნილურად უწყობდა ხელის სამხედრო დაზვერვის, როგორც ერთიანი სადაზვერეო სისტემის სრულყოფიდან და ექვეტან „მოთამაშე“ ჩამოყალიბებას. 1996 წელს აშშ-ის კონგრესმა მილი კანიი ამერიკის სპეცსამსახურების ფარული (ჩირილიიანი) ადმინისტრაციის შესახებ. სამხედრო მწვერავებს ოპერატიული ოპერაციების ლეგალიზაციისთვის კომერციული ფირმების შექმნის უფლება მიუქვა, რაც მანამდე მხოლოდ ცს-სა და გამძობების ფედერალური ბიუროს ჰქონდათ. აშშ-ის სამხედრო მწვერავები უცხოეთში, ძირითადად, ასრქის საელჩოს სამხედრო ატაშეს აბრატს „აფაზენ თვის“ და „უფრის ძის“ – ცს-ის რეზიდენტს ეხმარებიან. საზღვარგარეთ ყველა ავტენტურულ ოპერაციას ცსს ხელმძღვანელობს და „ანდებსაც“ ის ხეის.

TSDS-ის სტრუქტურა

TSDS-ის დირექტორი არის თავდაცვის მინისტრისა და შტაბების უფროსი გავრითიანებული კომიტეტის თავმჯდომარის მთავარი მრჩეველი დაზვერვის საკითხებში. ის ასევე მეთაურობს სამხედრო დაზვერვის საბჭოს, რომელიც კოორდინაციას უწევს სამხედრო დაზვერვის ყველა სტრუქტურის საქმიანობას. დირექტორის გარდა, TSDS-ის უმაღლეს ხელმძღვანელობაში შეიდან: დირექტორის მოადგილე; TSDS-ის შტაბის უფროსი, რომელიც თავის მხრივ ექვემდებარება: – ამისარლებელი სამდიონი; – გენერალური ინსპექტორი (დაკავებული და აღივლინარული შემოსუბებისა და სამსახურებრივი გამძობების ჩატარებით); – გენერალური მრჩეველი; – უფროსი მრჩეველი საკადრო საკითხებში; – სადაზვერეო პროგრამებისა და ოპერაციების ლეგალიზაციის განყოფილება. შეიქმნებას სადაზვერეო პროგრამებს, განსაზღვრავს ამოცანებს პრიორიტეტულობისა და აკონტროლებს სამხედრო დაზვერვის სამსახურის მთრ მათ შესრულებას, გვემავს ბოუჯეტს;

– სადინისი რევიზორი.
TSDS-ის შტაბშია მდებარეობს პრეტკონში, სხვადასხვაობის ნაწილი განლაგებულია ქუჩა ადგილებზეც, მკვალითად, შეარადებული ძალების სახედაცინი დაზვერეოთ ცენტრი განლაგებულია სამხედრო ბაზა ფრედრიკზე (მერილენდი), ხოლო კომისური დაზვერვის ცენტრი – აშშ-ის სამხედრო-საზღვრო ძალების პანტსვილის (ალაბამა) ბაზაზე.

TSDS-ის სტრუქტურა შეიძლება დავით სამ ეჯგუფად:
1. ინფორმაციის მოპოვების;
2. ინფორმაციის დამუშავებისა და ანალიზის;
3. პირველი და მეორე დანაყოფების საქმიანობის მხარდაჭერა და ცოველმხრეი უზრუნველყოფა.

ინფორმაციის მოპოვებელი დანაყოფია:

– სადაზვერეო ოპერაციების დირექტორატი; აგრორებს სადაზვერეო ინფორმაციას, ხელმძღვანელობს სამხედრო ავტენტურის დაზვერეოთ ოპერაციებს. ასევე დაკავებულია ავტენტურული დაზვერვისთვის საჭირო სპეცმოწოდებობების შექმნებით. ამ დირექტორატში ორი განყოფილება შეიის. პირველი მათგანი პასუხისმგებელია ავტენტურულ დაზვერვაზე, ხოლო მეორე ხელმძღვანელობს სამხედრო ატაშეების სისტემას. – ტექნიკური დაზვერვის დირექტორატი შეიქმნა 1996 წელს. დაკავებულია ტექნიკური დაზვერვის წარმოებითა და სხვა ტექნების შეარადების ტექნიკურ-ტექნიკური მასსაბოების შესახებთ.

დამუშავებულ სტრუქტურებს შეიძლება მიუკუთვნოთ ინფორმაციის დამუშავებისა და ანალიზის დანაყოფები, კრძიოდ, ანალიზისა და სადაზვერეო პრდუქციის შევსების დირექტორატი, რომელიც ამუშავებს და ანალიზებს სადაზვერეო ინფორმაციას, ანალიტიკური პრდუქციით ამრავებს შესაბამის შეარად განსაზღვრულ მომხმარებლის დირექტორატს ექვემდებარება კომისიონალი დაზვერვის ცენტრი და შეარადებული ძალების სამდიონი დაზვერვის ცენტრი.

– გავრითიანებული შტაბის დაზვერვის დირექტორატი შეიქმნა 1974 წელს. მუშაობს 24 საათის განმავლობაში, ხუთ ცვლად და პრეტუონისთვის ამხადებს ოპერატიული სადაზვერეო ინფორმაციას.

კრიზისული სიტუაციის შემოსხვევაში დირექტორატი ოპერატიული ინფორმაციის ცენტრი ხდება, სადაც თავს ირის სადაზვერეო მონაცემები, რომლებიც ანალიტიკური დამუშავების მთრ დაუფრტებლად მიქროება თავდაცვის მინისტრსა და შტაბების უფროსთა გავრითიანებულ კომიტეტს. დირექტორატის უფრო „პროზაულ“ საქმიანობას მიუკუთვნებს სამხედრო დაზვერვის დოქტრინის შემუშავება და განახლება.

– პოლიტიკური მხარდაჭერის დირექტორატი განკუთვნილია დროული და კვლითეორული სადაზვერეო ინფორმაციის მის აწოდებლად აშშ-ის უმაღლესი პოლიტიკური ხელმძღვანელობისათვის.

დამხმარე დანაყოფები:

– ადმინისტრაციული დირექტორატი, რომელიც აერთიანებს: კონტრდაზვერვისა და სამინაო უსაფრთხოების სამსახურს; კადრების განყოფილებას; საინფორმ-ტექნიკურ განყოფილებას; მომხმარებების განყოფილებას; სამხედრო დაზვერვის გავრითიანებულ სასწავლო ცენტრს.

– საინფორმაციო სამსახურებისა და სისტემების დირექტორატი პასუხისმგებელია მონაცემთა ბაზის შექმნაზე, მომხმარებლებისთვის ინფორმაციის ავტომატიზებულ გადაზავანაზე მის ფუნქციონირ ასევე შეიის სადაზვერეო არქივების განკარავება. დღეისათვის TSDS-ში მუშაობს 7000-ზე მეტი სამხედრო და სამოქალაქო პირი. მოუხლედად იმისა, რომ სამხედრო დაზვერვის ეს სტრუქტურა ყალიბდება როგორც წინა და სამხედრო სამსახური, დღეისათვის სამოქალაქო სპეციალისტები შეადგენს პერსონალის ორ-შესხვას. TSDS-ის ბირეკტი შეადგენს დაახლოებით 1 მლრდ დოლარს.

„ჯადრები წყვეტენ ყველაფერს“

სამხედრო მწვერავის კადრების მთავარი სამწველო სამხედრო დაზვერვის გავრითიანებული კოლეჯია, რომელიც ავთაბა

დენ დონე
ჯონსონი და
რობერტო
მაკანამარი

„ბოლინგის“ (ვამპეტონი) ტერიტორიაზე მდებარეობს. კოლეჯი დაარსდა 1962 წლის ოქტომბერში. ამჟამად არის სრულფასოვანი უმაღლესი სასწავლებელი და კურსდამთავრებულებს ანიჭებს სადაზვერუო მეცნიერებათა ბაკალავრის ხარისხს. 1980 წლიდან კოლეჯს სტრატეგიული დაზვერვის სფეროში მაგისტრის სამეცნიერო ხარისხის მინიჭების უფლება აქვს. კოლეჯში სწავლობენ როგორც სამხედრო პირები, ასევე სამოქალაქო სპეციალისტები და კვალიფიკაციის ამაღლების მსურველები. კოლეჯი ამზადებს ასევე სამხედრო ატაშებს. TSDS-ის პერსონალის გარდა, კოლეჯში სწავლობენ სხვა სადაზვერუო უწყებების თანამშრომლებიც.

გრევი „სრულიად საიდუმლო“ ჯერ არ მოხსნია. ამჟამად რამდენიმე სპეცოპერაციაზე მოვიხირობო.

TSDS-ის როლი საზღვადრო ალიენტეს ჩამოგდებაში

ჩილეს დღეაქალაქ სანტიაგოში ამერიკის საელჩოს სამხედრო ატაშეს სამხედრო კავშირი ჰქონდა ჩილეს რიონერული არმიის უმაღლეს ოფიცერთან. 1970 წლის სექტემბერის საპრეზიდენტო არჩევნებში სამხედროები, რომლებსაც ვერნალი რენე შნაიდერი მეთაურობდა, სოციალისტების ლიდერ სალვადორ ალიენტეს წინააღმდეგ გამოსვლას არ აპირებდნენ. საჭირო იყო მათი გადამბრება ან განიტყვალა.

ცენტრალური დაზვერვის ხელმძღვანელობის გადაწყვეტილებით საიდუმლო ოპერაციაში სამხედრო დაზვერეც ჩაერთო. მისი ამოცანა იყო ჩილეს არმიაში არსებული განწყობის შესწავლა და ინფორმაციის შეგროვება. შედეგში ეტაშზე კი სამხედრო დაზვერვა აქტიურად ჩაერთო სასაქონლო გადატრიალების ორგანიზებაში. როგორც ცნობილია, აშშ-ის სპეცსამსახურებმა ვერ შეძლეს ხელი შეემალით ალიენტეს გარეუღენტვისთვის. მხოლოდ სამი წლის შემდეგ, 1973 წლის სექტემბერში, მოახერხა ცს-მ სამხედრო გადატრიალების მოწყობა და ჩილეს სათავეში ვერნალე პინოჩეტის მოყვანა.

ამერიკის სამხედრო დაზვერვა ერთადერთი მარცხი ცნობილი „კონტრაბოლი კომისიების“ დროს იქნია. ოპერაციაში TSDS-ც მონაწილეობდა. სომხეთის დღეაქალაქ ერევანში ჩატარებული ოპერაციის ანალიზი ვეფოქერებებს, რომ ამერიკის სამხედრო დაზვერვამ კი არ გადამბრებინა ორი სომეხი მოქალაქე, არამედ თავად ვარკა საბჭოთა კონტრაზვერვის ოსტატურად დაგვინებ მასში. 70-იანი წლების დასაწყისში ცს-მ და TSDS-მა ერევანში ერთობლივად ჩაატარეს ოპერაცია და სომხეთის სასაქონლო უშიშროების კომიტეტის მე-7 განყოფილების (განვ თვალთვლი) ოფიცერი გეოგორიანი და „აეროფლოტს“ პრეციის განყოფილების თანამშრომელი კაპიანი თავის ნურუბეშ საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე მოქმედ მკორეისკოსთან აფენტურის მთავალეს, მტრამ სულ მალე „წარმატებულად“ ოპერაცია სრული კრახით დასრულდა. ყველაფერი კი ასე დასრულდა. ამერიკელებს, კერძოდ კი სამხედრო ატაშე პრინარდს, კაპიანმა პირადად გადასცა წერილი, სადაც თანამშრომლობას სთავაზობდა. 1973 წლის ახალი აწერტების გამოცხადებრებად ერევანში სამხედრო მშვერავი ვინ უაითპედი მაგალინეს „აფენტუიონ“ კონტრქტი მხოლოდ სამდაღებებს მეშვეობით ხდებოდა. 1975 წლის სამდაღებთან ინფორმაციის ამოღებისას დააკვეს ამერიკე-

ჯონ კენედი

თავდაცვის სამინისტროს დაზვერვის სააგენტოს დირექტორები:

1. 11.0. 1961 – 15.09. 1969 გენერალ-ლეიტენანტი ვილჟე ფრენის გრილი.
2. 09. 1969 – 08. 1972 გენერალ-ლეიტენანტი ლინალ ბენტი;
3. 08. 1972 – 09. 1974 ვიქე ადმირალი ვინსენტ ლე ზუა;
4. 09. 1974 – 12. 1975 გენერალ-ლეიტენანტი დანიელ გრენსი;
5. 01 – 05. 1976 (მოვალეობის შემსრულებელი) გენერალ-ლეიტენანტი ივანე ტრეჯ;
6. 05. 1976 -08. 1977 გენერალ-ლეიტენანტი სეჟულ უილინსი;
7. 09. 1977 – 08.1981 გენერალ-ლეიტენანტი იუჯინ ტრეჯ;
8. 09. 1981 -09. 1985 გენერალ-ლეიტენანტი ჯეიმს უილიამსი;
9. 10. 1985 – 01. 1989 გენერალ-ლეიტენანტი ლონარდ ზერუსი;
10. 01. 1989 – 09. 1991 გენერალ-ლეიტენანტი გარი სოსიტერი;
11. 09 – 11. 1991 (მოვალეობის შემსრულებელი) დენის ვეჯი;
12. 11. 1991 – 1.09. 1995 გენერალ-ლეიტენანტი ჯეიმს კლეპერი;
13. 09. 1995 – 02. 1996 გენერალ-ლეიტენანტი კენტ მინიენი;
14. 02. 1996–27. 07. 1999 გენერალ-ლეიტენანტი პატრიკ პოუზი;
15. 27.07. 1999 – 07. 2002 ვიქე ადმირალი ტომას უილინსი;
16. 07. 2002 – 11. 2005 ვიქე-ადმირალი ლოუილი;
17. 11. 2005 – დღემდე გენერალ-მაიორი მაიკლ მაქლინი.

TSDS-ის სპეცოპერაციები

ამერიკელი სამხედრო მშვერავების გმობობათა ისტორიები ნაკლებდია ცნობილი. საფიქრებელია, რომ ამ საქმეებს

ლი სამხედრო მშვერავი ეძებენ ქვით. ფაქტია, რომ საბჭოთა კონტრაზვერვამ თავად დაგვებს ეს ოპერაცია და თავადვე აკონტროლებდა. ამის შუღვად გამაილინის და ქვეყნიდან გააძევეს დიპლომატიური სტატუსით მოქმედი ამერიკელი მშვერავები, დააფინეს ამერიკის დაზვერვის ინტერესთა სფერო, მათი ოპერატიული მუშაობის მეთოდები და ა.შ.

უცხო ქვეყნების აგენტურა სამხედრო დაზვერვის სააგენტოში

სანტერუსი და მნიშვნელოვანი ფაქტია, რომ საბჭოთა დაზვერვა, აშშ-ის სხვა სპეცსამსახურებისგან განსხვავებით, ნაკლებ ვერადღებს უომობდა აფენტურის გადამბრებს TSDS-მა. დღეისთვის არც ერთი საბჭოთა ან რუსი აფენტისთან არ არის ცნობილი. სამაგეროდ აქტიურობდნენ სხვა ქვეყნები. 1978 წელს ლიბის დაზვერვამ გადაიბარა TSDS-ის თანამშრომელი ვალდე დაბრსტანი, რომელიც წლების მანძილზე საიდუმლო ინფორმაციას აწვდიდა მუამარ კადაფის რეჟიმში. ორმავე აფენტობის გამაქალაქების შემდეგ ვალდემ თავი მოკლა.

2001 წლის 20 სექტემბერს, როცა მოხდელი ტერაქტებით გამოწვეული შოკიდან ჯერ არ გამოხულონი, მოხდა არანაკლებ სენაღლოური ფაქტი. დააკვეს აშშ-ის თავდაცვის სამინისტროს სამხედრო დაზვერვის სააგენტოს ანალიზის და სადაზვერუო პრიდექციის შუგასების დერეკტორების თანამშრომელი, ანალიტიკოსი ანა-ჰელენ მონტეტი. მას ბრალად ევებოდა კუბის სასარგებლოდ სადაზვერუო საქმიანობა, როგორც დადასტურდა, მომხმბლევი ანა სამხრეთ ამერიკაში აშშ-ის საიდუმლო სამხედრო სპეცოპერაციების შესახებ ინფორმაციას აწვდიდა ფიდელ კასტროს. ანა მონტეტი 2002 წლის 16 ოქტომბერს გაასამართლეს და 25 წლით პატიმრობა მოუკავეს.

ბასილანის ბრძოლა

1202 წლის ივნისი ივჯა. ახლი აღმო-
სავლეთის ქალაქებში გაბნეულია ქართველმა
მსტორებმა სამეფო კარზე კიდევ ერთი ცნობა
მოიტყნეს – რუმის სულთნის რუქანდის
ჯარების ქალაქ არზრუმისაკენ ალყის გვიჩი.
ნათელი იყო, რომ არზრუმის აღება
საქართველოზე ლაშქრობის წინა პირობა
უნდა გამწვანო. თამარს დარბაზის ერის
შეურება ბრძანა. საჭირო იყო სამხედრო სამზ-
ადისის დაწყება. მტრის ჩანაფიქრი ადვილი
მისახვედრი იყო. არზრუმის ადგილი
რუქანდი ბასიანის გავლით კარის/კარისის
ციხისაკენ გაითქვოდა. ეს მხვერი კარგად
მოიფიქრებელი გეგმის საწილს წარმოადგენ-
და. უკვე რამდენიმე წელია საქართველებს
აღუკამო შეუძლებდა მოქცეული ქალაქ კარის
მოსახლეობა. ამ სტრატეგიული პუნქტის
დაკავების შემთხვევაში საქართველო იერიშით
ერთ-ერთ მთიანეთსა და ციხე-ქალაქს, რომელიც
იგი მომავალში არზრუმის თუ ვანის ტბის
მიმართულებით დასრუბოდა ლაშქრობისას
პლავადარბის როლს შეასრულებდა. ამის
ხმებოდნენ ახლი აღმოსავლეთის მუსლიმის
მეფობის დამცემი რუქანდის სამხედრო
კამანდოს მონად ვერ კარის ციხის მ-
დამბედიან ქართველთა ვაჟია, ხოლო შემ-
დედ საქართველოს სამხედრო პოტენციალის
განადგურება დაისახა.

ამირსპასალარმა ზაქარია მხარგრძობმა
მონარქო კარისთავებს სავანებზე დაეფიქრებინა
მსგავსი გაუცხოებინებთა ქვეყნის სამხრეთი
საზღვრის დაცვა და თვითი ეფენებინათ
მტრის გადაადგილებისათვის. სამეფო კარმა
მალეშობდნენ დაგზავნა საერისთავოებში
და კარის შერვის თაღდობის დაჭერა ბრძ-
ნა. რუმის სულთანმა იბე დაგზავნილი
იყო. სამეფო კარი რუქანდის ნადივს ელოდა.
არზრუმის აღება ვერ კიდევ არ ნიშნავდა
საქართველოს წინააღმდეგ სამხედრო კონ-
ფირიტაციას, მაგრამ რუმის სულთანმა არ
დაყოფნა და ვიდრე არზრუმს დაიკავებდა,
ელჩის პირით თავისი განზრახვა სრულად
გამოამჟღავნა.

„ქართლის ცხოვრებაში“ რუქანდის
ელჩის ვიზიტი საკმაოდ დაწვრილებითაა
გადამოცემული. არ შეცდებით, თუ ვიტყვით,
რომ მჭირე ასეთი დეტალური აღწერილობა
უცხოელი მოციქულის მიღებისა ძნელად
მოიძებნება ქართულ წყაროებში.

რა არის ამის მისხეზი?
წერი აზრით, შესტანენი თითქმის თავს
მართლებენ იმ ინციდენტის გამო, რომელიც
სამეფო კარზე ელჩის აუდიენციისას მოხდა.
საქართველოში საკმაოდ მეტყვრად იყო ფორ-
მულირებული უცხი ქვეყნის დიპლომატია
სტუმრობის წესები. მოციქულთა ხელშეუ-

ებლობა ეტკეცვის ძირითად ნორმას წარ-
მოადგენდა. რუქანდის ელჩის მიღებისას
კი დიპლომატიური ეტკეცტი ამბობდა.
ზაქარია მხარგრძობმა გერბილი ალიფიანი
უთავაზა თავსე მოციქულს. „ისტორიანი
და აზნანი მარავანდელისანი“ ავტორი ცდი-
ლობს აჩვენოს, რომ ამრსპასალარმა ეს ნადივი
სულთნის წარმომადგენლის გამოხდობის გამო
გადავდა. ამიტომაც ისტორიკოსი ყველაფერს
მისახლ-მისახლ მეტებს და მკითხველს უცოცხ-
ლებს ამ შეხვედრის დეტალებს. ის, რასაც ამ
მომენტში ზაქარია დარბაზისას ამბობს, მე-
მატანანს პოზიციაცაა: „აძრეკვლად ენისა
აძმუკეთა იყო შერი სამართლი და შერძ-
ელა თავისა, კანონრად კარგობისათვის“, მა-
გრამ ამ სასჯელიან სულთნის წარმომად-
გენელი სტატუსმა – ენიბამ იხსნა.

რუქანდის ელჩმა საქართველოს მეფეს
– თამარს შემეფი მზნარბის წერილი წარუ-
ვინა: „...ყოველი დივი რუქანდი, და შერ
მომხმანება ქართველითავეს აღება ხრმა-
ლი მუსლიმანთა სოცად... აწ წარმომხელე-
ნი ყოველი მხედრობა ჩემი, რათა ათხულები
ყოველი მასკეტი მე ქვეყნისა, და ცოცხალი
იგი იღუნ დარჩეს, რომელი წინა მომეგობს,
თავგანის-სივის ჩათრს ჩემსა, სასიბება იგი
თქვენი ვაჟარი წინაშე ჩემსა დაღუქვის და
მოამდი აღიაროს.“

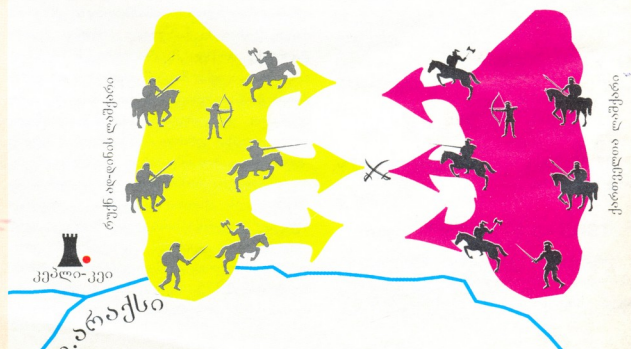
ამ დამამეცობეული წერილის ვარდა,
რომელიც თამარ „რეყენად“ იყო მოხსუ-
ნიებული, მოციქულმა სამეფო დარბაზს სულთ-
ნის ზეპირი დანაბრებოც ე. წ. „სიტყვა
საეროც“ გადასცა: „უკეთო მეფეებს თქვენთან
დაღუქვის სჯული. იყვარს სულტანანმ ცო-
ლად; და უკეთო არა დაღუქვის სჯული,
იფის სარგვად სულტნისა!“ აძგერად ელჩის
თავსებობა საზღვარს გადასცა. ქართველი

მეგობრანე ერთ დეტალზე მოუთხოებს: „ე-
თარ ამპარტუნად იტყოდა სიტყვათა ამ-
თო“. იქნებ ამ „ამპარტუნებამ“ აღმწივთა
ზაქარია მხარგრძობიც, ყოველ შემთხვევაში,
მან აღმოხებოდა საკმაოდ არაორდინარული
გამობაჯა – ამრსპასალარი ელჩს მრუხ-
ლოვდა და ისე „უქუქოქ ხელითა პრისა“,
რომ სამეფო კარის მოხელეები კარგა ხანს
ასულიერებდნენ სულთნის მოციქულს.

თამარის ბრძანებით რუმის სულთანს
საპასუხი წერილი ახლებს, რომელშიც ბრძ-
ოლის მშავფიქრად დაუდასტურებს: „ამდეს
ღმრთისა ყოვლისა მყერობელისასა მინდ-
ობლიან მარადის ქალწულისა მარიაძისა
სახელით მოსუზან და პეტრიონისა ვჯვარისა
მყედრებულმან წარვიკითხე ღმრთისა გან-
მარისხებელი წვინი შერი, ნუქრადიანი, და
უკან სივრცეწი შერი, რომელია ბუქ დღერ-
თი იფოს! შერ თქონისა მეყერეთა საძრავლი-
სად მიხდობოდ ხარ, ხოლო მე არცა სიძი-
ბოლით მოსუზან და პეტრიონისა ვჯვარისა
მყედრებულმან წარვიკითხე ღმრთისა გან-
მარისხებელი წვინი შერი, ნუქრადიანი, და
უკან სივრცეწი შერი, რომელია ბუქ დღერ-
თი იფოს! შერ თქონისა მეყერეთა საძრავლი-
სად მიხდობოდ ხარ, ხოლო მე არცა სიძი-
ბოლით მოსუზან და პეტრიონისა ვჯვარისა
მყედრებულმან წარვიკითხე ღმრთისა გან-
მარისხებელი წვინი შერი, ნუქრადიანი, და
უკან სივრცეწი შერი, რომელია ბუქ დღერ-
თი იფოს! შერ თქონისა მეყერეთა საძრავლი-
სად მიხდობოდ ხარ, ხოლო მე არცა სიძი-
ბოლით მოსუზან და პეტრიონისა ვჯვარისა
მყედრებულმან წარვიკითხე ღმრთისა გან-
მარისხებელი წვინი შერი, ნუქრადიანი, და
უკან სივრცეწი შერი, რომელია ბუქ დღერ-
თი იფოს!“

სამეფო დარბაზმა ვარის თავსეყვის
აფგლად ჯავახეთი დაიჭვა. თვით მეფე
თამარი ჩავდა ვარძაბში ლაშქრის მოსანა-
ხულელოდ და გასაცლებლოდ, მეფე კარბის
ღვთისმშობლის ეკლესიაში ილოცა. თამ-
არ ფეხმომხდელი ასეულ ტარამდე ქართველ-
მა შერძებმა, რომელიც მეფე ავლელდა
მტკერის ხეობით კარის ციხისაკენ ალყის
გვიჩი.

რუმის სულთანმა ამისობაში არზრუმის
ციხე-ქალაქი დაიკავა და თავის ჯარებს ბა-

საინი უფრო თავს. ლაშქარს თამარი თითქმის კარის ქვეყანამდე მიჰყვა. კარს/ყარსიდან ერთი დღის საჯარო ქართველებს შესვენეს. ეს დაახლოებით სირიის (ორუკ ჩიღდირის) ტბის მიდამოებში უნდა ყოფილიყო. საქართველოს მეფე ვერას აქ დაეშინებოდა. თამარი შეძლებულყო ადგილზე გასვლა და მუხომადერთყო უღვივა. მესტანეთა თქმით, ის ადგილი ცრემლით იყო დასველებული. შუბლზე მეფეს დახვლებულეს უხმო. წარბისებულყო ვერ ძალი ცხოველს გამბრუნებდნენ, ხოლო შუბლზე თამარის ხელს. დასასრულს მეფეს „პატრონის იგი ვჯარი“ თავად გადასასა ლაშქარსი.

ქართველებს ბასიანში მდგარი რუქანდინის ლაშქარისაკენ დაიდრნენ. თამარი კი უსაფრთხო ადგილის, საცხენო, იძრისეს ციხეში აიყენეს. სულთნის გამარჯვების შესახებუბო ადგილი იქნებოდა აქედან მეფის დასავეო საქართველოში გახსენება. როგორც ჩანს, სამეფო კარი მოვლენების ასეთი განვითარებისაკენ მზად იყო.

გადაწყვეტილ ბრძოლის წინ ქართველთა სამხედრო წყობა ასე გამოიყურებოდა: წინამძობლი იდგნენ მესხინა, მათ ზაქარია მხარგრძელი სარდლობდა. მასთან იდგნენ შალვა და ივანე ახალციხელები. მესამეცხენე ფროთაზე იდგნენ დასავლეთი საქართველოდან გადმოსული მეომრები „აფხაზნი და იძრნი“, ხოლო მარცხენა მხარეს აღმოსავლეთი საქართველოს საერთაშორისო ლაშქარი — აბრეგნი და ჰერ-კანნი“. ქართველებს საკმაოდ მოხერხებული სარბილო ვეგმა შეეძუვეს. ისინი მტრის მდგომარეობა უნდა მოახლოებულეყვნენ, შემოებლით გზით, ისე, რომ რუქანდინის ლაშქარს მომზადება ვერ მოესწრო. ეს არც ათე ადგილი იყო. რუქნის სულთანი ბასიანთან კარის ციხისკენ გაჭრას აპირებდა. საჭირო იყო საკმაოდ ძლიერი უხნის ვ. წ. სიღანდულის გადასასვლელის გავლა. ამ მონაკვეთს რამდენიმე დღით თუ პატარა სიძვერე იცავდა, მათ შორის იყო მუნცერტის ციხე. ერთი სიძვერე წყაროს ციხით, სულთნის აქ სიძვერის გარემოცვა დაუწყებია. როგორც ჩანს, გზის გაწმენდას ცდილობდა, რათა სიღანდულის ვიწრო გასას-

ვლელი მოშლილიბანად დაეცლია. თავად რუქანდინი ამ დროს ბასიანში დგას, უფრო სწორად, ზუბო ბასიანში. „ქართლის ცხოვრებში“ გარკვე ჩანს, რომ სულთანი არ ღოდა ქართველთა თავდასხმას, მას დარავატივ კი არ ეგუნა. ამას მესტანეთ გაეკრებები წყარს: „ესითუ წწარად და უღვივათ მდგომარე იყო სულტანი... დარავანი არა უღვივსო“. ეს იმ დროს, როცა ღონის საშუალებით მან უკვე იმისად ქართველთა საქმადისა.

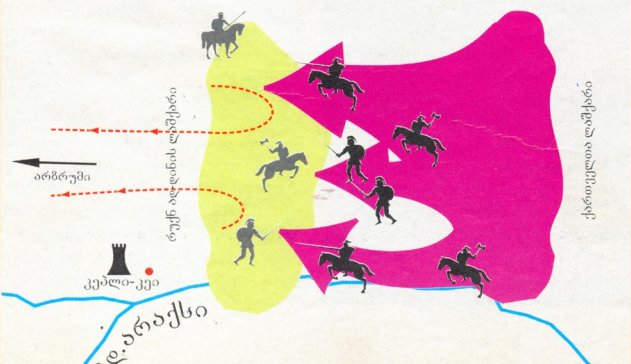
ამ რა მოხდა? რატომ მოადრნა ვერადღება რუქანდინს? ამ კითხვაზე პასუხი საშუალებას მოეცემა ამოხსნით როგორც რუქნის სულთნის, ასევე ქართველთა სტრატეგიული ჩანაფიქრი.

ყვენი აზრით, რუქანდინი ბასიანში ელიდა ქართველებს. მას საქართველოში დრბად შუჭრის სურვილი ამ მომენტში არ უნდა ჰქონიდა, ეს მეტად სარისყო იქნებოდა. ისეთი სამხედრო მოვლენების მქონე ქვეყანა, როგორიც საქართველო იყო, ასე ადვილად ვერ დაღამებოდა. ვეცხლად სურვილით რუქნის სულთნისათვის იქნებოდა ის, რომ ბრძოლა მისივე არჩეულ ადგილას მიეღო, ასეთი კი ბასიანის ველი იყო. მუნცერტის ციხე ქვემო ბასიანთან კარისაკენ მამავალ გზას ეკუთვნდა. იგი სიღანდულის მთის დასავლეთი ფერდობზე მდებარეობდა. აქედან ზუბო ბასიანამდე ერთი დღის საჯარი იყო. ქართველებს ამ გზით უნდა ევლით, ზუბო ბასიანში რომ ჩამოვლდნენ. როგორც ჩანს, ესეც იგი მთხიზი, რომ რუქანდინი შევიდა იყო და დარავებიც არ ეგუნა. ქართველებს სიღანდულის მთა რომ გადმოეღასათ, სულთნის მუნცერტის ციხეს შემოსწობილი მათი მეომრები შეტყობიბდნენ. რუქანდინი თავი დაცული ეგუნა, მაგრამ მოხდა სრულიად მოულოდნელო რამ. ქართველებს გვერდ აუარეს სიღანდულის გადასასვლელს და რუქანდინის ვარის მოულოდნელად წყადფინე თავზე მამადიანთა ლაშქარმა მხოლოდ ამის შემდეგ დაიწყო იმისათვის საქმადისა. პირველი წარმატება მოწვეული იყო. „ისტორიანი და აზმანი შარავანდელთანის“ ავტორი მოსწონებულად შენიშნავს: „წარვიცეთა სასოება მეფისა ბასიანისა“.

1202 წლის 27 ივლისი იყო. მოწინააღმდეგენი ერთმანეთის პრისიპარ იდგნენ. ქართული წყაროები რუქანდინის ლაშქარს 400-800 ათასით განსაზღვრავს. ეს თქმა უნდა, ეს ციფრი მეტად გადაჭარბებულია. ამ რაოდენობის ვარის ახლო აღმოსავლეთის ვერც ერთი მონარქი ვერ შეგუწევდა. ქართველი ლაშქარის რიცხვობა 70-90 ათასი უნდა ყოფილიყო. ეს დაახლოებით ის პოტენციალია, რომლის გამოყენება საქართველოს თავისუფლად შეეძლო. მამამადიანური კოალიცია ქართველებზე მეტი თუ არა, ნაკლები არ იქნებოდა (რუქანდინს, ბუნებრივად, იცოდა საქართველოს სამხედრო შესაძლებლობები და ლაშქარის შეტრებისას ამ დეტალის აუცილებლად გაითვალისწინებდა). ქართველთა დასამარცხებლად სულთანი იძხებ ნაკლებ ვარის ნამდვილად არ მოიყენებდა წყარს საზღვრებს, რა როდენობაც თამარ მეფეს შეეძლო გაეწეა ბრძოლის ველზე).

შეტყობილი პირველი ქართველები გადავიდნენ. „დროითი ჩვენ თანა არს“, „აღამა აქმარ“ ისმინა ბრძოლის ველზე. რუქანდინის ლაშქარმა ქართველებს შემოუტია. კონტრშეტევა იმდენად ძლიერი იყო, რომ მტერმა ზაქარია მხარგრძელის წინამძობლითან შეტრება მოახერგა. ბრძოლა რამდენიმე საათს გაგრძელდა. ივანე მხარგრძელს, ზაქარია გაგელს, შალვა და ივანე ახალციხელებს, თავიანთი იძმეველს ცხენებით დაუხივეს და ისინი ჩამოქვეითებულად განკარგობდნენ ბრძოლას. ეს რომ სხვა ქართველმა მიემორბედა დაინახეს, მათაც გაწინრეს თავნი სიკუდილად და ჩამოსხდეს ცხენისაგან და პატრონისა მათია ვეურდესა დაუღვეს“. ვითარცა ბრძოლის ველზე დამძიდა, საჭირო გახდა მნიშვნელოვანი ტაქტიკური გადაადგილება და საქართველოს არმის სარდლობამ მიიღო ვეცხლად ვითრებული და იატბამდური გადაწყვეტილება. მტრისათვის ფლანგებიდან დაერტყათ. შეტყევაზე გადასული ქართველი მხედრების ვეცხლსანი მიემორბედი რომ არ გადაევილიათ, დახლევვის მძიხით, ფლანგური დარტყმს დრმა შეტევილი უნდა განხორციელებულიყო. მარცხენა ფროთს დავით სოსლანი სარდლობდა, მარჯვენაზე კი ზაქარია მხარგრძელმა გადაინაცვლა. ასეთი სტეხით განხორციელებული შეტევა იმდენად მოულოდნელი აღმოჩნდა რუქანდინის ვარისთვის, რომ მოწინააღმდეგე შედრცა, ცოტა ხანში კი ქართველებს ზურგი აჩვენა და არბრუნეს-ავენ გაიქცა. ბასიანის ველზე მამამადიანთა კოალიციის მთელი ავლაადღება დარჩა. ქართველებს მტრის დაღამებამდე სდიეს.

გამარჯვებულ ლაშქარს თამარ მეფე ვარძაძთან შეეგუნა. საქართველო საყოველთაო სისარულს მოეცემა. ამ გამარჯვებამ კოდე ერთხელ ცხადყო, რომ საქართველოს დამიქება შეუძლებელი იყო.

მსტოვრობის ისტორია საქართველოში

მსტოვრობა თამარ მეფის ეპოქაში

(გაგრძელება)

თამარის „ასწარფებულმა“ (ნაქარფემა) ცხოვრებაში კიდევ ერთხელ დაადასტურა 1184-1185 წლებში მისი სამეფო ხელისუფლების სისუსტე. ცნობილია, რომ ვიწროლიდიან რუსი სიძის ჩამოყვანის ინიციატორი აბულასანი იყო. რა ინფორმაცია და რომელი წყაროდან შეიძლება დაჰქონოდა ქართლის და ტფილისის ამირას? რამდენად ზუსტია იყო ეს ინფორმაცია? — ეს კითხვები ქართულ ისტორიოგრაფიაში ჯერ კიდევ პასუხგაუცემელია.

მსტოვრების აღრების სამჭედლო

იმ ეპოქაში ინფორმაცია არანაკლებ ძვირად ფასობდა, ვიდრე დღეს. მუდმივი დაპოლტიკური ურთიერთობის არარსებობისა და ელჩების არყოლის პირობებში, ინფორმაციის მოპოვება (რაც მსტოვრის უმოთვრესი მოვალეობაცაა) ვაჭრების, მოგზაურებისა და მთხეტალიე ექიმების დაშვებით ფუნქცია იყო. მდიდარი და შორსმჭვრეტელი მსარეგული ხმარად მსტოვრებს ვაჭარ-მოგზაურებად ნიღბადენ და უხვად ფინანსებდნენ მათ ვიანაგებს. იმ პერიოდში ქართველი მოგზაურების მიერ ჩრდილოეთის მიმართულებით ექსპედიციის შესახებ სარწმუნო ინფორმაცია არ მოიპოვება. ვაჭრობა კი, ვიწროლიდიან მინც, გაცხადებული იყო. ამიტომაც საფიქრებელია, რომ აბულასანი იური ბოგოლოუსკის შესახებ ინფორმაცია იმ ვაჭრებისგან იქნებოდა, რომლებსაც საქართველოს ყმადნაფიც ვიწროლიდის მთავარ სვენიცსა და მის ძმა სალავთანს მიმოსვლა ჰქონოდა. თავად აბულასანი ქართველი ისტორიკოსების (მაგ. პროფ. შ. მესხია) აზრით, დიდვაჭრობა წრეს ეკუთვნოდა და ტფილისის ამირად გიორგი III მეფისის უკანასკნელ წელს დანიშნული დიდაქლავის ვაჭრებისა და ხელისნების უშუალო გამგებლობის ფუნქციას ასრულებდა. შემდეგ კი იური რუსის ხელშეწყობით მეჭურჭლეუბუცესობამდე (ფინანსთა მინისტრობამდე) აღხვედა. ძნელი მისახვედრად არ უნდა იყოს, რომ სწორედ იურის ჩამოყვანის გამო. სასწრაფოდ შედეგინილი დილეგაციის ხელმძღვანელობა დიდვაჭარ ზანქან ზორაბაძეს მიანდეს. საინტერესოა, ზანქანს მხოლოდ „ექსპედიტორის“ ფუნქცია ჰქონდა დაქისრებული — მას სასიძო სასწრაფოდ უნდა ჩამოე-

ვანა და უწებლად ჩაებრებინა პირველი ვეზირისთვის — თუ ჯერ ინფორმაცია უნდა შეეკრება იურის ზნე-ჩვეულებებზე, მის ავ-კარგზე და მხოლოდ ამის შემდეგ ჩამოებრებინა საქართველოში? ჩემი აზრით, პასუხი ცალსახაა, — თუ გავითვალისწინებთ მწიგნობართუხუცესისა და კათოლიკოს მიქაელის დასის სურვილს, რაც შეიძლება სწრაფად გაეთხილებინათ ნორჩი გვირგვინისანი, მაშინ ზორაბაძეს ობიექტურად დროც არ ეყოფოდა ღია და ფარული მეთოდებით ინფორმაციის შესაკრებად. გარდა ამისა, ეს ვეჯალეფერი გამოცდილი და კარგად დავებოლი მსტოვრის ალღოს მოითხოვდა. ჰქონდა კი ეს თვისებები დიდვაჭარს? სავარაუდოდ, არა. ამიტომაც იყო, რომ თამარ მეფის მეორე ისტორიკოსი აღინშნავდა: „და ესე ვერა კეთილად განაგეს, რამეთუ არცა კაცო იგი დირსი საქმისა წარავლინეს და არცა მისსა მეცნიერ იყვის, რომელსაცა იგი მოიყვანებულს“ (ცხოვრება მეფეთ-მეფისა თამარისა“, ქართლის ცხოვრება, ტ. II, გვ. 119). ეს, მართლაც მეფეთ-მეფისა თამარისა“, ქართლის ცხოვრება, ტ. II, გვ. 119). ეს, მართლაც მეფეთ-მეფისა თამარისა“, ქართლის ცხოვრება, ტ. II, გვ. 119). ეს, მართლაც მეფეთ-მეფისა თამარისა“, ქართლის ცხოვრება, ტ. II, გვ. 119).

ვანის ორგანიზატორებს სჭირდებოდათ. „...რამეთუ არარას მეცნიერ იყვნენ ჩვეულებისსათვის მისისა“ (დასახლებული წყარო, გვ. 119).

საკმაო არ უნდა იყოს, რომ იურის ავი ხნისა და სუსტი მხარეების მულოდნელი გამჟღავნება სწორედ მიქაელის დასის არ აძლევდა ხელს. ქართულ ტრადიციის თუ გავითვალისწინებთ, რუსი სიძის უხნობამ თამარ მეფესა და მის მიმხრებს იურის გაძეგვის უძლიერესი არგუმენტები ჩაუვლი ხელი. ამ შემთხვევაში თამარ მეფის მთავარი მოწინააღმდეგის, მიქაელ მირანიისძის ჯაშუშ-მსტოვრების სისუსტე და არაპროფესიონალიზმი სახეზეა. შესაძლო ვერსია იმის თაობაზე, რომ მიქაელის დასმა იური ბოგოლოუსკის ავი ზნე კარგად იცოდა და როგორც კომპრომატს მის წინააღმდეგვე იყენებდა, საუკუთა, რადგან ძალზე დიდი იქნებოდა რისკი და შუბი ხალხში დიდხანს ვერ დაიმკობოდა.

„უბედური რუსის“ ისტორია

ისტორიამ იური რუსს მძიმე ხვედრი არგუნა წილად. მისი სახელი დამამკირებელი და შურაგცხმეულები ეპითეტებით შევიდა საქართველოს ისტორიაში. საინტერესოა, რომ თამარ მეფის ორივე ისტორიკოსი სასიძოს დიდ ვეჯირელობას უსვამს ხაზს. ამიტომ მის პიროვნებაზე მსჯელობა, მისი ჩვეულებისა და ზნეობის შესახებ ერიფულ-ეპიტეტურ კონტექსტში განხილვის გარეშე არ შეიძლება. ზემოთქმული არ იქნება, თუ იური ბოგოლოუსკის წარმოშობას, მის წინაარებას და გენეალოგიას მივყავთ განვიხილოთ. ეს საკითხი მო უფრო აქტუალურია, რადგან ის „ავი ზნე“, რასაც იური რუსს ბრალად უყენებენ, შესაძლოა, მისი ვენებიდან იღებს სათავეს. ასევე აუთენტიკობა ვაგარკვიით ქვეყნის რა ნორმები იყო მიღებული XII-XIII საუკუნეების რუსეთში.

ქართველების „სახეკვლეუი“ სიძე რუსეთის ისტორიაში კარგად ცნობილი იური დილეგორკის (საინტერესოა, რომ რუსი ისტორიკოსი ნიკოლაი კარაშინი მას ხმარად გიორგი დილეგორკე მისინებებს) შვილიშვილი და კიევის დიდი მთავრის ვლადიმერ მონომახის შვილი-აშვილი იყო. ლავით აღმამწებულის თანამედროვე ვლადიმერ მონომახმა, რომელიც 1113-1125 წლებში რუსეთის დიდი მთავარი იყო, მნიშვნელოვანი კვალი დატოვა ამ ქვეყნის ისტორიაში. მან ვაგარკვიან რუსეთის დაქსაქსული სამთავროები და გარკვეული პერიოდით სიმშვიდე

მოუტანა ქვეყანას. ის ობიექტურად აყვავდა რუსი ერის ნაკლსაც. XII საუკუნის დასაწყისში რუსეთის დიდი მთავარი ასე მოუწოდებდა თავის ერს: „უფროსილიტ ტყუილს, ღლითობას და მრუბობას. ეს ცოდვები სულსაც ღუპავს და სხეულსაც“ (ს. სოლოვიოვი, თხზულებანი ტ. 3-4; გვ. 86).

გარდაცვალების შემდეგ მონიშნა მხარე რუსეთის სამთავროები თავის ვაჟებს გაუწავლიდა. მამის შვეურება მათ ნაკლებად ახსოვდათ. რუსული ისტორიული წყაროებიდან ჩანს, რომ განსაკუთრებული სისასტიკით, დაუნდობლობითა და ავხორციობით თური დოღგორუკი გამოირჩეოდა.

დევალბა დიდი ზეიმით აღნიშნა, მისი სასახლე კი დაარბია და გააბრცვა. ჯერი დაკრძალვაზე რომ მიდგა, იური დოღგორუკი ჯიველებმა მამის, ვლადიმერ მონიშნის გვერდით დაკრძალვის აღმოსავლედ არ ჩათვალეს და ქალაქგარეთ, მიგრებულ სოფელში მიუწინეს საშუალო სასუფეველი.

ანდრეი ბოგოლოუბსკი – მთავარი, რომელმაც ცხენს ძეგლი აუგო

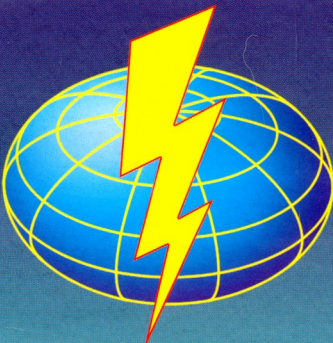
თური რუსის მამა – სუხდალისა და ვლადიმირის დიდი მთავარი ანდრეი ბოგოლოუბსკი (დაახლოებით 1111-1174

წლები) რუსეთის დიდი მთავარი 1169-1174 წლებში იყო. ახალგაზრდობიდან მონაწილეობდა რუსეთის სამთავროებს შორის მუდმივ მძიათკველვ ომებში. 1155 წელს მამის დაუკითხავად გაემგზავრა სუხდალში და დაიმორჩილა ქალაქები ვლადიმირი და როსტოვი. თვალის უფრო რუსეთის ჩრდილოეთით მდებარე მდინარე ნოვგოროდისაკენ და ტორჟისკენ ეჭირა. ანდრია რუსეთის ისტორიაში დახასიათებულია როგორც საკმაოდ მამაცი, მაგრამ სულსწრაფი და ფიცხი მეთომარი. ისტორიაში შესულია ერთი სახალისო ამბავი: ერთ-ერთ ბრძოლაში ანდრია მტრის განლაგებაში ისე შორს შეიჭრა, რომ ურდისევი მტრით გარემოვრ

თური დოღგორუკი – მონიშნის უძებები შვილი

თური დოღგორუკი (დაახლოებით XI საუკუნის 90-იან წლებში, გარდაიცვალა 1157 წელს) რუსეთის ისტორიაში წინააღმდეგობრივი ფიგურაა. ის სუხდალის მთავარი იყო, როცა შვილი ანდრია სუხდალის სამთავროში შემავალი პატარა სოფელ მოსკოვის ბოიარ სტეპან ივანეს ძე კუქკას ქალიშვილ ულიტაზე დააქორწინა. საინტერესოა, რომ თურიმ კუქკა ჯერ სიკვდილით დასაჯა და ქორწილი შემდეგ გადაიხადა. თურის შვილები: როსტისლავი, ანდრეი, ბორისი, ვლადი, ვასილკა და ვეველაზე უძერწოთ ვსეკოლოდი (რომელიც 1154 წელს დაადგებულა) შემდგომ წლებში აქტიურად ჩართებთან ძალაუფლებისთვის ბრძოლაში. თური დოღგორუკის მთავარი მოწინააღმდეგე კიევის მთავარი იხსისლავი ყოფილა, რომელსაც მთელი ცხოვრება ებრძოდა. თავის მოწინააღმდეგე მართლმადიდებელ რუს მთავრებთან ბრძოლებში თური დოღგორუკი ხშირად იყენებდა ყოჩაღებსაც, რომელთაც მრავალწლიანი მფლობობისა და ზავის ხელშეკრულებით განმტკიცებული ურთიერთობა ჰქონდა. ამ გარემოებას ხელს ისიც უწყობდა, რომ მას ცოლად ჰყავდა ყოჩაღების ერთ-ერთი მთავრის, ებოიპის ქალიშვილი. რუსეთის ისტორიაში თური დოღგორუკი შეედა, როგორც დიდი მთავარი, რომელმაც მოსკოვი დააარსა და რომელიც სძულდა ხალხს. რუსი ისტორიკოსები წერენ, სიცოცხლეში ერთი კეთილი საქმეც არ გაუკეთებიათ. ის 1157 წელს გარდაიცვალა – ბოიარ პეტრილას მამულში რამდენიმეღლიანი ღრეობის შემდეგ ცუდად შეიქნა და ღლითობას გადააყვა კიდევ. „უფროსი თური“ იმენად არ უყვარდათ, რომ კიევის მოსახლეობამ მისი გარ-

**აირიჩი და შვიჩინა
სახლიდან გაუსვლელად
ინგერნეგ მალაშია
www.elva.ge**

**წიგნები და ჟურნალ-გაზეთები
სახლში მიტანით
ფასნამატის გარეშე**

შპს „ელვასპრეისი“

**☎ 38-26-73
38-26-74
42-43-40**

elva@kvispalitra.com

ტყემალი მხოლოდ საკუთარი ცხენის დამკვირვებელი და სიძარღვე იხსნა. დაჭრილობა ცხენმა მხედარი სამშვილობის გამოიყვანა, თვითონ კი სული განუტყვეა. როგორც რუსი ისტორიკოსი კარაშინი წერს, მაღლიერმა ანდრამ ცხენს ძველი აუღო.

რუსი ისტორიკოსები ანდრას ახასიათებენ როგორც ღვთისმშობი და ჭკვიან პოლკარს. თუკი კი დახასიათებენ როგორ დასტურდება მისი მოქმედებით, მითხრობის განსჯისთვის მივსვინდვით.

უნდა აღინიშნოს, რომ ქრისტეს რჯული ძალზე ნელა და დღი წინააღმდეგობით ვრცელდებოდა რუსეთში, განსაკუთრებით კი მის ჩრდილოეთ ნაწილში (ნივგოროდი, ვლადიმირი, როსტოვი, სუზდალი და ა.შ.). კერპოთეიზმისმცემლობა კვლავ ძლიერი იყო. ხშირი იყო მრავალცილოვანიობა, მონების ხარჭად დასა, ზღვარგადასული ლოთობა, მარხვის დღეებში ხორცის ძირბევა, მრუშობა და სივრცე. ეს საზოგადოების კვლევა ფენის ცხოვრების წესად იყო ქცეული.

გავიდა ნახევარ საუკუნეზე მეტი და რუსეთის საზოგადოების მთავარი პრობლემა, საწინააღმდეგო იყუე დარჩა, რაზეც ჯერ კიდევ ვლადიმერ მონომახი წუხდა. წმინდა თეოდორ პეჩორელი ასე ახასიათებდა რუსეთის მამნიდელ რელიობას: „ყველა ლოთობის, მრუშობა და ბოროტი თამაშებით ერთობა“ (დასახელებული წყარო, გვ. 78). ძველ საქართველოში დღისი წესობა დასაძრას საქმედ ითვლებოდა. ჩვენთან ლოთობა კი არა, არამედ უფრო ზარხობაში იყო გავრცელებული. იმდროინდელ რუსეთში ცოლდების მონანიების მიზნით საყრდისა და ტაძრის აგება იყო გავრცელებული. საყრდის აგება რუსი მთავრისათვის საჯაროდებელი საქმედ ითვლებოდა, ეს სამღვდელოებისა და ბოიარების გულის მოსაგებადაც კეთდებოდა. ანდრია ბოგოლიუბსკის ღვთისმოსაობა მეტად თავისებურად ესმოდა. მან ვლადიმერთან ახლოს, ვლადიმერ ზალსკისი 1158-1165 წლებში ააგო ღვთისმშობლის სახელობის ტაძარი, რამაც დაუშკვიდრა „ბოგოლიუბსკის“ (ღვთისმოყვარე) სახელი. რუსული ისტორიული წყაროების ცნებით, ტაძარი ბულგარეთიდან ჩამოტანილი თეთრი ქვით უზოხოდ ხუროთმოძღვრების აუშენებდა. ტაძარში კონსტანტინოპოლიდან ჩამოტანიანებელი მდიდრული ხატები ესვენა. ტაძრის აგებისა და თქრითი მოთქვლილი ხატებით გაწყობის მიუხედავად, ანდრია კვლავ ცოლდვიანი ცხოვრებით ცნობრბოდა. იმ პერიოდში კონსტანტინოპოლის პატრი-

არქი წარმართავდა რუსეთის ქრისტაინული ნაწილის რელიგიურ ცხოვრებას. ის ნიშნავდა კიევის მიტროპოლიტს (რომელიც უმეტესად ბერძენი იყო), ის კი თავის მხრივ რუსეთის დიდ ქალაქებში გზანდიდ ვისკოპოსებს. ანდრია ბოგოლიუბსკიმ ამ დამკვიდრებელი წესისგან გადახვევა მოინდოდა და კონსტანტინოპოლის პატრიარქს სთხოვა ახალაგებულ ტაძრის წინამძღვრელი წესისგან გადმოეზნა და კონსტანტინოპოლის პატრიარქს სთხოვა ახალაგებულ ტაძრის წინამძღვრელი წესისგან გადმოეზნა და კონსტანტინოპოლის პატრიარქს პირდაპირ კონსტანტინოპოლიდან წარგზავნა მიტროპოლიტი. ამ გზით ანდრია ცდილობდა კიევისგან დამოუკიდებელი საეკლესიო პოლიტიკა უქარბობინა. მაშინ პატრიარქმა სასტყუარად დაგმო რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის ორად განხლების მცდელობა და ეპისკოპოსად ლეონი წარგზავნა. უკმაყოფილო ანდრამ 1159 წელს ახალმოსული ლეონი ვლადიმერ-სუზდალის სამთავროდან გააძევა. რუსული წყაროები ადასტურებს, რომ მთავარსა და ეპისკოპოსს შორის დაპირისპირების საგანი ძალზე მიწიერი იყო. ანდრია მოთხოვდა, რომ მის სამთავროში დიდი მარხვის დღეებში, ასევე ოთხშაბათობითა და პარასკეობით, დაშვებული ყოფილიყო ხორცის ჭამა, ლეონი კი ამის სასტიკი წინააღმდეგი ყოფილა. უფრო დიდი ცოლვა ჩაიდინა ანდრამ 1162 წელს, როცა უძროსი ძმები (მსტისლავი, ვასილკა, მიხეილი და რა წლის ვსველოდი), დედინაცვალი, მამის ერთგული ბოიარები და საეკლესიო პირები დედამუდიანად გააძევა რუსეთიდან.

გაივლის 13-14 წელი და კონსტანტინოპოლში თავმეფარებელი დილეგორუკების ერთ-ერთი შთამომავალი, მოძავალი რუსეთის დიდი მთავარი ვსველოდი, არ დაივიწყებს უფროსი ძმის სიყვარავს და შურის მის შვილზე, თურბზე იძიებს. ქართულ ისტორიულ წყაროებში მოხსენიებული „სალავაით“ სწორედ ეს ვსველოდია.

შეთუთლება ანდრია ბოგოლიუბსკის წინააღმდეგ

ანდრია ბოგოლიუბსკის თვალი რუსეთის დელაქალაქ კიევისკენ ეჭირა და 1169 წელს აღახყება მოაწუყო დიდი მთავრის მსტისლავის წინააღმდეგ. კიევი ორ დღეს აღაყმა იყო მოქცეული, მესამე დღეს კი ანდრას მთომებრ ძველი რუსეთის დელაქალაქში შეიპრწინ და არახუელი სისასტიკე გამოიჩინეს. რუსი ისტორიკოსები (მაგ. კარაშინი) მომხდარს მიველი ერის დიდ სირცხველად მიჩნ-

ვენენ. გამარჯვებულებმა დაიფრწყეს, რომ ისინი ქრისტეანიები იყვნენ და სამი დღის მანძილზე მარცვადნენ კიევის მცხოვრებთ, უზოხოდ ვაჭრებსა და ეკლესია-მონასტრებს. წვაედნენ სახლებსა და საგაჭრო ნაგებობებს, იტაკებდნენ ხატებს, საეკლესიო წიგნებს და ზარებსაც კი. ანდრეი არა იღონა რა უგუნურთა შესაწერებლად პირებით, მისი დავალებით კიევის ეკლესიებიდან ხატები და ზარები ჩამოსხნეს და ჩაიტანეს ვლადიმერში, რომელიც ძალე რუსეთის დელაქალაქად გამოცხადდა.

1169-1174 წლებში ანდრია რუსეთის დიდი მთავარი იყო და რუსეთის ჩრდილო ქალაქების დამორჩილებას ცდილობდა. ნივგოროდის ისტორიულ წყაროებში შემონახულია დოკუმენტები იმის შესახებ, თუ როგორ გამარცვეს და გადაწვეს ნივგოროდის შემოგარენი ანდრას რახუმება. ამ სისასტიკის გამო ანდრია ბოგოლიუბსკი ბერესთეს უჯე მოუდებელ პოლიტიკურ შეთქურად იქცა და მის მოსაგებად შეთქულება მოსაწვეს. შეთქულებს სათავეში ანდრას ცოლისძმა ითაკი პირქა ჩაუდგა. 1174 წელს დიდი მთავრის ჰარად მსახურები (ანბალ იასნი, ეფრემ მონიშონი და სხვები, სულ 20 შეთქული) დამით შეიპარნენ ქალაქ ვლადიმერთან ახლოს, ბოგოლიუბოვში მტებარე ანდრას რუხდენცია, სარდფო მღვინითა და თაფლუჭით დათვრნენ, შემდეგ ამხოცეს მცველები და თავი-სულ საძინებელში მოკლეს რუსეთის დიდი მთავარი. შეთქულელებმა გაძარცვეს და დაარბიეს რუხდენცია. რუსეთში მაშინ მოქმედი წესის თანახმად გარდაცვლილი მთავარი მისი ჩასვლამდე უნდა დაეკრძალათ.

ანდრას შიმეველი გვაძი სამი დღე-ღამის მანძილზე გარეთ უაჭრებოდა ველი ტირანის მკვლელობით გახარებული ვლადიმერ-სუზდალის მოსახლეობა (როგორც ზოგიერთი რუსი ისტორიკოსი წერს) რამდენიმე დღის მანძილზე მარცვავდა და წვაედა ანდრას მომხრეთა სახლებს, სოცავდა ჩინოვნიკებს, საკრეველთა, რომ ყოველივე შემოთქულის მიუხედავად, ანდრია რუსეთის ისტორიაში მაინც „ბოგოლიუბსკად“ დამკვიდრდა. აი აშგარი წინააღმდეგ ჰყავდა ქართველების სიძეს თური რუსს. იმის გარკვევას კი, რა გზავდა საქართველოდან მისი გაყვების ნამდვილი მიზეზი (ლოთობა, თვავურნი დღაღები თუ სიღმიური ცოლდები) „არსენალის“ შემდეგ ნიშებში შევეცდებით.

ტანკების რისხვა

ევროპის დახმავად

ამერიკული „აპაჩები“ ევროპაში საბჭოთა სატანკო არმადების შესაჩერებლად შეიქმნა

1991 წლის 17 იანვარს ერაყის ღამის ცაში პირველი აფეთქებების ხმა გაისმა, რაც ოპერაცია „უდაბნოს ქარიშხლის“ დაწყების მომასწავებელი გახლდათ.

ეს პირველი წერტილოვანი დარტყმები ქვეით-ერაყის საზღვართან ახლოს ორ ერაყულ რადიოლოკაციურ სადგურს ამერიკელმა საბრძოლო შეველმფრთხეებმა AH-64 Apache-ებმა მიაყენეს, რითაც გზა გაუსწორეს ამერიკულ დამრტყმელ ავიაციას.

საბრძოლო ნათლობა ამერიკულ „აპაჩებს“ ერაყში არ მთვლიათ. პირველად ისინი ბრძოლაში 1989 წლის დეკემბერში ჩაერთვნენ, როდესაც II-ს „აპაჩმა“ პანამაში ამერიკული დესანტის სააგრო უზრუნვე-

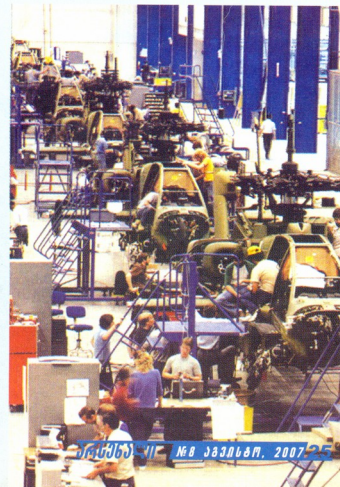

„აპაჩების“ ექსპორტი მსოფლიოს რამდენიმე ქვეყანაში განხორციელდა. ბაჰრეინმა 8 ცალი AH-64A იყიდა, არაბთა ტაერთიანებულმა საამიროებმა — 20, საუდის არაბეთმა — 24, საბერძნეთმა — 20, ეგვიპტემ — 36 (დაბეჭდილია მათი მოდერნიზება AH-64D-ს დონეზე), ისრაელმა — 42. ნიდერლანდებმა ჯერ 12 „აპაჩი“ აიღო ლიზინგით, შემდეგ კი 30-ის შექმნაზე გააკეთა განაცხადი. დიდმა ბრიტანეთმა აშშ-დან მიღებული დეტალებისგან 64 „აპაჩი“ თავადავე ააწყო, ოღონდ ამერიკული ძრავების ნაცვლად „მშობლიური“ „როლს-როისისა“ დაუყენა.

საბრძოლო მოქმედებებში „აპაჩი“ გამოყენებულ იყო პანამაში (1989 წ.), ერაყში (1991 წ.), კოსოვოში (1999 წ.). 2003 წლიდან „აპაჩები“ ინტენსიურად გამოიყენება ერაყში ანტიპარტიზანული მოქმედებების დროს. ამერიკელი, ბრიტანელი და კოლანდიელი სამხედროები „აპაჩებს“ ასევე იყენებენ ავღანეთის მთებში.

ისრაელის „აპაჩებსმა“ 1991 წელს პირველად დაბომბეს „ჰეისოლას“ პოზიციები. მას შემდეგ ისინი მუდმივად არიან „ჩამოკიდებულნი“ რაზან სექტორის თავზე და ოპერატიულად აფეთქებენ ტანკსაწინააღმდეგო მართვადი რაკეტებით ტერორისტების მანქანებს.

ნაგაშინი №8 პანამაში, 2007 წ.

„აპაჩი“ შეიარაღებულია ერთი მოძრავი 30 მმ-იანი საავიაციო ქვემხითი M230, რომლის სწრაფსროლის ტემპია 625 გასროლა წთ-ში. ჭურვების მარაგი 1200 აღწევს. ითხ პილონზე შეიძლება ჩამოვიდოს 771 კგ საერთო მასის შეიარაღება, მათ შორის 16 მართვადი ტანკსაწინააღმდეგო რაკეტა AGM-114 Hellfire ან 70 88 კალიბრის უმართავი რაკეტების გასაშვები ბლოკები ან ოთხი „პაიერ-პაიერ“ კლასის მართვადი რაკეტა AM-92 Stinger-ი.

ლევრა განახორციელა. საერთოდ, „აპაჩი“ ევროპის კონტინენტზე მოქმედებისთვის შეეძენა. დასავლეთ ევროპაში განთავსებული „აპაჩების“ ესკადრილებს უნდა შეეჩერებინათ საბჭოთა სატანკო პოლკები, თუკი კრემლი მართლაც დაბრავდა მათ ლა-შანშუე გასასვლელად.

ვიეტნამის ომს ცველას დანახვა, რომ ამერიკული დამრტყელი შეჯვლმურნი AH-1 Cobra დიდ საფრთხეს წარმოადგენდა მოწინააღმდეგის ქვეითებისა და ჯავშანტექნიკისთვის. თუცა ევროპის საომარი მოქმედების თეატრი მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა ვიეტნამისგან. ევროპაში საბრძოლველად საჭირო იყო როდუ მტერი-როდოიერი პირობებში ფრენისა და ზუს-

„აპაჩის“ ეკიპაჟის კაბინის შეფუგება უძლებს 12,7 მმ კალიბრის ტყვიების მოხვედრას ქვემოდახ და გვერდიდან.

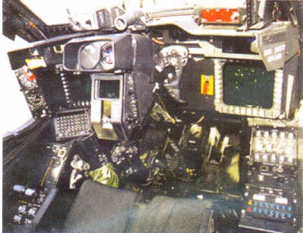
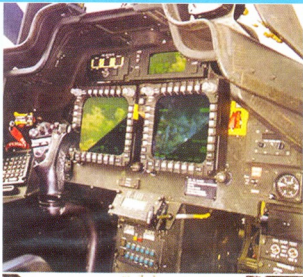
„აპაჩიდან“ გაშვებულ Hellefire-ის რაკეტას (იგი 44,5 კგ-ს იწონის) 6-8 კმ-ს დისტანციაზე 700 88 სისქის მონოლითური ჯგერმის გახვრტბა შეუძლია.

1999 წელს ორი „აპაჩი“ კოსოვოს მთებში ჩამოვარდა სანწრთნელი ფრენების დროს, რის შემდეგაც მათ აღიარ უშვებდნენ საბრძოლო დავალებებზე

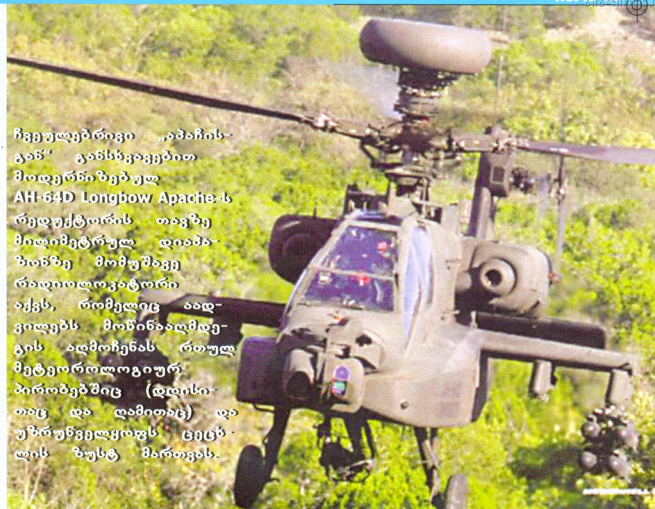
ტი სარაკეტო დარტყმის შეხველ ახალი შეჯვლმურნი. მოღრნიზებულ „სუერკობრას“ გარკვეულწილად შეცვლა ამ საბრძოლო ამოცანების გაღწეულტა, მგრამ ახალი დამრტყელი შეჯვლმურნის შექმნა მანერ აუცილებელი იყო. მთი უტყეს, რომ 70-ანი წლების დასწევსში საბჭოთა არმიის

2003 წლის 24 მარტს მსოფლიოს თითქმის ცველა ტელერაზმა აჩვენა ვიდეოკადრები: ერთეული გლუბი შაშხანი თელში ირწმუნება, რომ მან ერთი გასროლით ჩამოაგდო ამერიკული AH-64, რომელიც მის მიწოდორზე ეგდო. მხოლოდ პუსეინის რევიმის დამხობის შემდეგ აღიარა გლუბმა, რომ მას ამის თქმა აიძულეს. სინამდვილეში, დაზიანებული „აპაჩი“ თავად პოლოტებში დასვეს და თვითონ თავს უშველეს. ეს „აპაჩი“ მოგვიანებით თავად

„აპაჩის“ ეკიპაჟი ორი კაცისგან შედგება. შვეულმფრენის სიგრძე 17,73 მ, სიმაღლე 3,87 მ, მთავარი ზრანის დიამეტრი 14,63 მ-ია. „აპაჩის“ „ჯენერალ-ელექტრონიკის“ ორი ტურბოპროპანაინი ძრავა T-700 აქვს, თითოეულის სიმძლავრე 1695 ცხენის ძალას უტოლდება. ცარიელი „აპაჩი“ 5,1 ტონას იწონის, მაქსიმალური ასაფრენი მასა კი 9,5 ტონას უტოლდება. პიკირებისას 365 კმ/სთ სიჩქარის განვითარება შეუძლია, პორიზონტალური ფრენის მაქსიმალური სიჩქარე 293 კმ/სთ აღწევს, კრეისერული სიჩქარე კი 165 კმ/სთ-ს. საბრძოლო მოქმედების რადიუსი 480 კმ-ს შეადგენს, თუმცა დამატებითი ავზებით „აპაჩის“ ძირს დაუფლომაოდ 1900 კმ-ის დაფარვა შეუძლია. ფრენის პრაქტიკული ჭერი 6400 მ-ია, სწრაფეს-ვლა კი 12,7 მეტრი წამში.

შეარაღებმა გამოიწვია შეჯავშნული დამრტყელი შვეულმფრენი Ми-24. იგი თავისი საბრძოლო შესაძლებლობებით უკვე ვაბნია „კობრას“ (საეციალისტები არ გამორიცხავენ საჰაერო ბრძოლის შვეულმფრენებს შორის), თავის მხრივ, საჭირო იყო საბჭოთა Ми-24-ზე უფრო უკეთესი დამრტყელი შვეულმფრენის კონსტრუირება. 1972 წელს, მას შემდეგ, რაც დარწმუნდა, რომ ამბიციური პროექტი AH-56 Cheyenne სასურველ შედეგს არ იძლეოდა, აშშ-ის არმია დაიწყო გაუმჯობესებული საბრძოლო შვეულმფრენის პროექტის შექმნება. 1973-76 წწ. ორი ცნობილი ამერიკელი საავიაციო ფირმა „ბელი“ და „ჰოუზი“ ერთმანეთს ეცილებოდნენ სამშველმფრენო კონტრაქტის მოპოვებაში. 1976 წლის დეკემბერში პენტაგონმა ოფიციალურად გამოაცხადა, რომ „ჰოუზის“ საცდელმა YAH-

64 შვეულმფრენმა აჯობა „ბელის“ YAH-63-ს. მოხუცდავად კონკურსში გამარჯვებისა, „ჰოუზის“ შვეულმფრენის „კუჭაზე“ მოყვანას კიდევ ორი წელი დასჭირდა და მხოლოდ 1983 წლის დეკემბერში მიღეს გადაწყვეტილება მისი სერული წარმოების დაწყების თაობაზე. ამასთან, მას მინიჭეს შიამშუღავი სახელი Apache. „აპაჩის“ სერულად საწარმოებლად არიზონის შტატის ქალაქ ესაში ქარხანა აშენდა. პირველმა სერიულმა „აპაჩმა“ აფრენა 1983 წლის 30 აპრილს განახორციელა. „აპაჩის“ პროტოტიპი ჰაერში პირველად 1975 წლის 30 სექტემბერს აფრინდა. გამოდის, ამერიკელ კონსტრუქტორებსა და სამხედროებს თითქმის რვა წელიწადი დასჭირდათ „აპაჩის“ სრულსაყოფად. 1984 წელს ფირმა „ჰოუზი“ ვიგანტმა „მაკდონელ-დუგლასმა“ „ჩაეღება“ და მას შემდეგ „აპაჩის“ „შეარაღება“ ის სახ-

ვლდება. „აპაჩის“ პირველი მილიფიკაციის AH-64A-ს სერული წარმოება 1994 წელს შეწყდა, 827 მანქანის გამოშვების შემდეგ, 1995 წლიდან კი დაიწყო მისი მოდერნიზებული ვარიანტის AH64 D longdow Apache გამოშვება და ძველი „აპაჩის“ მოდერნიზება. „აპაჩი“ დღესაც ჩრება მსოფლიოში ერთ-ერთ ყველაზე საუკეთესო საბრძოლო შესაძლებლობების მქონე დამრტყელ შვეულმფრენად. ამერიკელი ადმინისტრაციის მერ თანამედროვე სადაზვერვო-დამრტყმელი შვეულმფრენის AH-66 Comanche-ს (მის შესახებ „არსნალი“ უკვე წერდა) პროგრამის შეჩერების შემდეგ ცხადი ხდება, რომ მოდერნიზებული „აპაჩები“ კიდევ დაიწვან თერენ შეარაღებული კონფლიქტების ზონების თავზე.

ირსებალი ალალაშვილი

Ми-24-ები უკრაინიდან დაახლოებით 1.2 მილიონად

არსენალი

AH-64 "APACHE"

მსწავლი დაზარალებული

კარლოს ჰეტკოკი 1942 წელს არკანზასის შტატის ერთ პატარა სოფელში დაიბადა და გაიზარდა, სწორედ იქ, სადაც ამერიკის არმიის კიდევ ერთი სახელგანთქმული სნაიპერი, პირველი მსოფლიო ომის გმირი, სერჯანტ ჯეიმზ იორკი დაიბადა. 1959 წელს 17 წლის კარლოს ჰეტკოკი მონაღისედ ჩაეწერა საზღვაო ქვეითთა რიგებში. საბაზო კურსების გაყლის შემდეგ ჰავაის კუნძულებზე, სნაიპერთა სკოლაში გაგზავნეს. აქ სამხედრო სწავლება მაღალი დონისა იყო და მხოლოდ ერთ კვირას მოიცავდა. მომავალ სნაიპერებს მხოლოდ სროლაში ავარჯიშებდნენ, არავითარი ტაქტიკა, ტოპოგრაფია ან სხვა რამ. ვარჯიშები ცეცხლის ხაზზე, ურჯავ სამიზნეებზე სროლით ამოწურებოდა. კარლოს ჰეტკოკს სამიზნის დაზიანება თვალდაზრწულს, ოპტიკური ხელსაწყოების გარეშე შეეძლო. მან ხომ სუთი წლისამ დაიწყო მამასთან ერთად ნადირობა, ათი წლისა კი მარტო დადირობდა (მშობლები გაყვარდნენ და ბიჭი სოფელში, ბებიასთან იზრდებოდა), მარტოხელა მონადირე ნადავრების გარეშე შინ არასდროს ბრუნდებოდა.

სწავლის პერიოდში იგი ერთ-ერთმა ხელმძღვანელმა, ლეტენანტმა ედვარდ ჯიმ

ლენდმა გამოარჩია და ახალწვეულს საზღვაო ქვეითთა ნაწილების საუკეთესო მსროლელის გამოსავლენ შეჯიბრებაში მონაწილეობა შესთავაზა. ჰეტკოკმა აბსოლუტური უპირატესობით გაიმარჯვა და რამდენიმე წლის განმავლობაში მისი ბაღალი არავინ იყო. კარლოსი ყველა შეჯიბრებაში იმარჯვებდა. თავისი წუბინობა ჰეტკოკმა 1965 წელსაც დაამტკიცა, როცა ვრძელ დისტანციაზე სროლაში უამბლდონის ოთხი და ამერიკის შერრებული შტატების საუკეთესო მსროლელის ტიტული მოიპოვა. გარდა ამისა, მას შეეძლო „უმაღლესი კლასის მრავალგზავანი ჩემპიონის“ საპატიო წოდება.

ვიეტკონგის სამონადირეო კლუბი

1966 წელს სერჯანტი ჰეტკოკი ვიეტნამში გაგზავნეს, აქ რამდენიმე თვის განმავლობაში სამხედრო პოლიციამო მასწავლობდა, შემდეგ კი საზღვაო ქვეითთა დივიზიის სნაიპერთა სკოლაში გადაიყვანეს.

ვიეტნამის ომის მეორე წელი მიმდინარეობდა, როცა ამერიკულმა სარდლობამ, ბოლოს და ბოლოს, შეიგნო ბრძოლებში სნაიპერთა ინტენსიური გამოყენების აუცილებლობა. სამხედრო ნაწილებსა და შენარტოებში ადღვა სნაიპერთა სასწავლო სტრუქტურა, რომლებიც მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გააუქმეს. პირველ დივიზიაში სნაიპერთა სკოლის ორგანიზატორად ჯიმ ლენდი დაინიშნა, რომელიც ამ დროისთვის უკვე მათრი იყო, მან კარლოსი ინსტრუქტორად მიიწვია სკოლაში. რვა თვის განმავლობაში ამ სკოლის 17-მა ინსტრუქტორმა 600 მაღალი კლასის სნაიპერი მოამზადა. მათ უარყვეს ჰავაიზე გავრცელებული სწავლების სისტემა და შეიმუშავეს რადიკალურად განსხვავებული პროგრამა, რომელიც სნაიპერთა მრავალმხრივ მომზადებას თვალისწინებდა. სკოლაში მაღელ თანამაზრე-

გასული საუკუნის 80-იან წლების ბოლოს ამერიკის შერრებულ შტატებში გამოვიდა ჩარლზ მანდერსონის წიგნი „საზღვაო ქვეითთა სნაიპერი“, რომელშიც ავტორი კარლოს ჰეტკოკის ცხოვრებას აღწერს. „მარტოდამარტომ რომ იბრძოლო, დიდი სიმამაცა საჭირო. სნაიპერი ბრძოლის ველზე თავის ფიქრების, შიშისა და ეჭვების წინაშე პირისპირ რჩება, თავგამოდება არ არის ის გრძობა, რომელიც ადრენალინის მოზღვავეებითაა გამოწვეული. ამ საქმეს ხელს იმიტვის კი არ ჰკიდებ, რომ სხვებმა მშობრად არ ჩაგთვალონ“, — წერს ავტორი. მისი თქმით, სნაიპერს მონინაადმდევე არ ეზიზღება, პირით, პატივს სცემს, მაგრამ ეყრობა როგორც ნანადირეც. „სნაიპერს ეზმარება იმის შეგრძნება, რომ ამ საქმისთვის სწორედ ის არის ყველაზე შესაფერისი კანდიდატი. ზოზილ ბრძოლის ველზე სპობს ადამიანებს, მათ შორის ყველაზე ადრე სნაიპერებს“.

სწორედ ეს ატრძონივნებს სნაიპერს თავს ისეთ მონადირედ, რომელიც დათვზე მარტოდამარტო ნადირებს, და რომ უმარტოცხალი და თანაც ნანადირევი ერთ დაბრუნდენ, პროფესიონალი უნდა იყოს. მხოლოდ მიზანში კარგად სროლა არაა საკმარისი, უნდა იცნობდე მონინაადმდევის, მისი ხასიათის ძლიერება და სუსტ მხარეებს; ზედმიწევნით უნდა გაიკონცხ შესწავლილი ის ადგილები, სადაც შეიძლება იყოს და რაც მთავარია, სადაც შეიძლება გადაარჯებდეს. ყოველივე ეს კარლოს ჰეტკოკმა ბავშვობიდანვე კარგად იცნობდა.

საკუთესი კოლექტივი ჩამოყალიბდა, რომელია გამაერთიანებელი იარაღის სიყვარული იყო. სწორედ ამასვე უწერგავდნენ ისინი თავიანი კურსანტებს. სკოლის ინსტრუქტორებს სწავლიდა, რომ სნაიპერის პროფესია გაცილებით როულია და მხოლოდ მაზნის განაგვრებისთვის მუშაობენ არ ამოიწურება. სნაიპერი უპირველეს ყოვლისა, არის ცოდნითა და გამოცდილებით აღჭურვილი ადამიანი და არა სიკვდილის მოყვარული მანქანა, რომელიც მეთაურის ბრძანებისთანავე ჩლუნგი თავდაჯერებით ესერის მსხვერპლს.

პიტკოვის ინიციატივით კურსანტებს არა მარტო სწავლიდა ასწავლიდნენ, რასაც სწავლების უმეტესი დრო ეთმობოდა, არამედ უმუშავედნენ სხვა საჭირო სამხედრო ჩვევებსაც, — ასწავლიდნენ მოწინააღმდეგის მოქმედების ტაქტიკის ამოცნობას, დახვევრვას, რუკის წაკითხვას, ავდილმტებარობაში ორიენტირებას, შენიღბვას, ავიაციისა და არტელერის ცეცხლის კორექტირებას. სკოლის კურსანტთა ამთავრებული ერთდროულად სნაიპრიც იყო და მწვერავიც; მოგვიანებით მწვერავ-სნაიპერი აშშ-ის საზღვაო ქვეითი ნაწილების (Scout sniper) გაყოფილ ნაწილად იქცა.

სწავლების დამთავრების შემდეგ სნაიპერთა სკოლის მსმენელებს თავიანი ნაწილებში აბრუნებდნენ, მაგრამ ინსტრუქტორთა აზრით, უმჯობესი იქნებოდა ისინი მაშინვე გაეგზავნათ დაავლების შესასრულებლად. ამ აზრს განამტკიცებდა კურსანტების სწავლების შედეგები. თავაპირველად, ისინი ინსტრუქტორებთან ერთად მიდიდნენ მოწინააღმდეგის კონტროლირებად ტერიტორიაზე „სანადიროდ“, შემდეგ კი დამოუკიდებლად და ნადავლის გარეშე არასოდეს ბრუნდებდნენ, რის გამოც სნაიპერთა პაზის „მკვლელბობა

ფერმა“ უწოდეს. სახელი „ვიეტკონგის სანადიროერი კლუბი“ სკოლის თავად სნაიპერებსა შეურჩიეს, რადგან იგი უფრო შეეფერებოდა მათ მორალსა და ფილოსოფიას.

„ჰამბერგერები“

სწავლება სწავლებდა, მაგრამ კარლოს პიტკოვის ბრძოლას სატეოპრატიები გრჩია, მათ უმეტეს, რომ ეს საჭე მისთვის ზედამიჭრილი იყო. ის არა მარტო დეტალურად ამუშავედა სამოქმედო გეგმას, არამედ თავადვე არჩედა ეკიპირებასა და შესანიღვ საშუალებებს. იმ დროისთვის სნაიპერთა საგანგებო ამუხცია არ არსებობდა, ამიტომ პიტკოვი შესანიღვ კონსტრუქტებს თავად კვრავდა. აი როგორ აღწერდა სნაიპერთა წველის აღჭურვილობას თვით პიტკოვი: „ქვენ, ორივე, მსუბუქად აღჭურვილები მივდიდით. მე მამქინდა ბრუნენტის საგანზე, რომელშიც 30,06-კალიბრის თიხმოკლათიხ ტყვია ეყვოდა, ორი მათარა, ხმშიტი, 45-კალიბრის ბისტოლელტი, კომპასი, რუკა და რამდენიმე თუნუკის კოლფივი არაქისის კარაქით, ფლევიო, ცველითა და ორცხობილით. ბრუქსაც (კარალი ჯონ ბრუკი, პიტკოვის მუწველი) იფივე მოქონინდა. გარდა ამისა, ჩვენ გვექნდა 70-მიდლის ოპტიკურსაზინანი „ვინჩესტერი“, M-14 მამხნა, ჰუმორიტი, რაცია და საოვალთვო მიდი, რომელსაც მრავალჯერადი გადიდების უნარი ქონდა. დავალბობიდან დაბრუნებისთანავე ვიწყებდით ახალი დავალებისათვის საზადისს. ნებისმიერ დროს შეეველო ნებისმიერი დავალების შესასრულებლად წასვლა“.

ვიეტნამში ამერიკის არმიის სნაიპერები ოპტიკურსაზინანი (10-ჯერ ადიდებდა) 1940 წლის მიდლის მამხნას „სპირგ-

ფილდ 1903ჟ4“-ს იყენებდნენ. ეს მამხნები არმიას შევარდებამ 60-იანი წლების ბოლიმდე ქვინდა.

საზღვაო ქვეითებს კი სხვა გზა არჩიეს, მათ უპირატესობა საბრტულად იარაღს მიანიჭეს, რომელთა შორის გამოირჩეოდა 70 მიდლის მბრუნავი, ვანსერინი მოძირავი და საკეტინი 30,6-კალიბრის ვინჩესტერი. ზოგიერთ მათგანს ანტრტლის ოპტიკური საზინზე ქვინდა, სხვებს კი ნებისმიერი, რომლის შოვანც კი შეძლებს. მოგვიანებით მათ შეეცვლინ საზღვაო ქვეითთა კორპუსის დღევნდარილი სნაიპერული მამხნა M40, რომელიც „რემინგტონ 700“-ის საზახაზე (Remington Model 700) დამზადებული.

„ერთი ვასროლა — ერთი მოხვედრება“, — მიუღო მსოფლიოს სნაიპერთა ამ დღევს პეტკოვისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ქვინდა. პირველივე ვასროლით მიკვდა, ესე იგი შესარულა საშუამო. ამას საამოერებისთვის კი არ აკეთებდა, ამით ამერიკელ ვარისკაცებს მიხე ვასროლიებოდა და სიკვდილისაგან იჭვიდა, ესე იგი სიციცხლეს უნარჩუნებდა. მის მიერ ინდინიონთი მიკვლილი თითოეული პარტისანი იმის გარანტიაცა იყო, რომ ქვეითი ამერიკელი ვარისკაცი დაბრუნებოდა საშობოლოდ. ამიტომ დახეტიალიბოდა იგი ხამ მარტომდამოტი, ხანაც მუწველი კაბრად ბრუქთან ერთად ჯუნვლებში და ექბდა „ჰამბერგერებს“, — ასე უწოდებდნენ სნაიპერები საზინზეებს.

1966-67 წლებში, რომელიც პეტკოვის ომში ყოფნის პირველ ციკლს მოიცავს, დაფიქსირდა 80 ზუსტი მოხვედრება, მათ შორის 7 ერთ დღეში. ანუუსხულია მხოლოდ ის შეთხვევები, რომელთა დამტკიცებაც მოხერხდა, დანარჩენი კი, მაკვალთად, 1967 წლის მარტში საბოლით ველზე მიდიდა ასეულის განაღვურება (მოწვეული მიდიდა მოგვენა, როცა ჯუნვლებში მარტომდარტი ნადირობდა) არ ჩაუთვალეს. ოპერაციის დროს შეწყვილები ამღებულ ბორცვზე იყვნენ ჩასაჭერული, როცა 80 ვარისკაცისგან შემდგარი კოლინა შენიშნეს. ვარისკაციები ახლწვეულები იყვნენ, მათ პარტზანთავგანსხვებით ახალი მუნდირები ეცვათ. პირველი წველი ვასროლა წინ მიმავალ ოვიცვრსა და კოლინის ჩამქვებს მოხვდა. დაიწყო პანიკა. ვარისკაციები ბრინჯის ყანში ჩაიმალინენ. როგორც კი რომელიმე მათგანი თავს წამოსხვევდა, მაშინვე იღუბებოდა. ორივე სნაიპერმა მრავალჯერ გამოიციკვალა პოზიცია, რთაც მოწინააღმდეგის ცეცხლი აირიდეს და მათ რიგები არეულიბო შეიტანეს. მეხუთე დღის დღისათვის ციცხალი ათამდე ვიეტნამელი დანარჩა, რომლებიც დალილიობისა და შიშისგან ძლივსლა მოძრაობდნენ. ამერიკლებსაც შეთაკლდათ ტყვია-წამა-

ხინას და...
ქვი შეეუღ...
ხ საზახაი იყო...
რუნის მურიან...
წელს სარც...

ლი და საკეტი, ამიტომ რაკიტი შტაბს შტრის კორინანტები გადასცეს და ცეცხლის გასხნა მოითხოვეს. ცხადია, არტილერიაში შესარულა თავისი ს.ქმე. ერთდღერი ვადარსელა ვერტმანულ სერაფტეს, რომელიც მოვეიანებით მუქერავენბა დაატყვევეს, არ სჯეროდა, რომ 80 ჯარისკაცისგან შემდგარი ასეული მხოლოდ ორმა სნაიპერმა გაანადგურა.

ვატრობრივად, საბოლოო კლესი მისი ჩრდილო-სამხრეთის კარს წარმოადგენდა, ხოლო მდინარე კედი, რომელიც მასზე მიდინებოდა, პარტიზანებისათვის სატრანსპორტო არტერია იყო. სნაიპერისთვის ამაზე უფრო საოცნებო ადგილის მოძებნა ვიეტნამში ვაკონდილოდა. ამიტომ ჰეტკოკი და ბრუკი სნაიპრად მიდიოდნენ სადასჯერეო ვგუყვებთან ერთად საბოლოო ველზე მდინარის საპატროლოდ. რათა შემდეგ დაზიანდნ დასახლოებით 20 კილომეტრის დაშორებით მოწინააღმდეგეზე თავისუფლად ენადირათ. 1967 წლის აპრილში მათი ხმაინე გახდა „ქალი-აპაჩი“, ვიეტკონგის ასეულის მეთაური, რომელიც სამხილად აწმებდა ტყვე ამერიკელებს. ჰეტკოკმა, რომელიც დავალებასე მათორ ლენდთან ერთად პატრულირებდა, რამდენიმე დღის შემდეგ მადიო მის „ქალი-აპაჩი“ პარტიზანთა დიდი ვგუყვების წინ მიდიოდა. ამერიკელებმა ნაფოსატკორინებთი ცეცხლის გასხნა ვადანწყეტეს. პირველივე ავიოტექების შემდეგ პარტიზანებში პანიკა ატყდა, შემშინებული „აპაჩი-ქალი“ პირდაპირ ბუნქებში ჩასაფრებული სნაიპერები-სკერ გაიქცა თავშესაფრის მოსაძებნად. ჰეტკოკმა მშვიდად შემართა შამსხნა და ისროლა...

„თეთრი ბუმბული“

მისი ყოველი გასროლა სასიკვდილო იყო. დროთა განმავლობაში კარლოს ჰეტკოკის სიამაყესა და ოსტატობაზე ლეგენდები შეიქმნა. მოწინააღმდეგეე მას „ლონგ ჩანგი“, ანუ თეთრი ბუმბული შვარქვა. ერთხელ სნაიპერმა ცაში მონავარდელამაში თეთრი ფრინველის ბუმბული დატვირდა თავსაბურავზე, ხის ტოტებს შორის მიიმავრა. იმ დღიდან გახდა კარლოსი „თეთრი ბუმბული“. ომში ჯარისკაცთა უმრავლესობას აქვს თილისმა – მონეტა, ფოტოგრაფია, ავგაროხი, სნაიპერი თილისმის ვარეუქ წარმოუდგენელია. „თეთრი ბუმბული“ სერვანტ ჰეტკოკისთვის, ვარდა თილისმისა, სავინიბო ბართა-ლეც იქცა.

როგორ შეიძლება ლეგენდები არ შექმნილიყო ისეთ ოსტატზე, როგორიც კარლოსი იყო. რად ღირს ოუნდაც მისი ერთ-ერთი გასროლა 1967 წელს. ღღე ფას მახლობლად ბორცვზე ჩასაფრებულმა სნაიპერმა დაახლოებით 2500 მეტრ

მანძილზე ველოსიპედით მიმავალი მცენე შენიშნა. მან ერთხელ გაისროლა და ველოსიპედზე მჯდომმა ამაგი იქ ქვედა წყოლი.

ამბობენ, ვიეტნამელები ბავშვებს ჰეტკოკით ამინებნებოდნენ. მისი ყოველი გამოჩენა მოწინააღმდეგეისთვის სიკვდილის მომასწავლებელი იყო, მაგრამ თავად სნაიპერსაც ხშირად უგრძობია თავი მონადირეებით ვარშემორტყმული ნადირითი, როცა საცანებოდ მასზე იწყებდნენ ნადირობას. ერთხელვე ვიეტნამელებმა „ვიეტკონგის მონადირეთა კლუბის“ ასალებად რჩეული სნაიპერთა ოცეული ვავხანდეს. ამერიკელებმა დიდი დანაკლისი ვანიცადეს ამ დაბრინაპირებისს, მაგრამ ვიეტნამელთა ოცეული ერთიანად გაანადგურეს. ერთი სნაიპერის ვარდა. ამერიკელებმა დატვირთული მჭობანი ქალისგან შეიტყვეს, რომ ვუნელებში ცხოვრობდა და იკვებებოდა კურ-დღელებით, ვითარგებითა და გველებით. იგი მოწვევებისავეთი მოუხელთებელი იყო. ვიეტნამელები მას კობრას ეძახდნენ.

ჰეტკოკმა და ბრუკმა „კობრას“ გამოირეკა მიღებს და დასწყო შერკინება. ორი დღე-ღამის განმავლობაში ამერიკელები კვლავ ედგნენ ვიეტნამელს, მესამე დღეს ისინი ბორცვზე ახალამოთხროლ სიროს წააწყდნენ. ამერიკელები სიროს ახლის ჩასაფრდნენ, მაგრამ დამფრთხალი ფრინველების ხმად, რომელიც ბორცვის მჭორე მხარეს ვაისმა, სნაიპერები მახვედრა, რომ კობრამ სირო ბოლომდე ვათხარა და წავიდა. დღენა თეიდან დასწყო. მეთხებ დღეს ამერიკელები ვაპირებები აფორიბდნენ ერთ მიმორე ბორცვზე. მოლოდინეულად წაქცეული ხის ტყეზოდან ვაისმა სროლის ხმა – ტყვიად ბრუკის მათარა ვახვრიტა. წამის შემდეგ ამერიკელებმა დაინახეს როგორ ვაკრთა ვიეტნამელის ლანდი ხეებს შორის. შერკინების მემვიდ დღე იწურებოდა, ამერიკელები ბორცვზე იწუნენ ჩასაფრებლები, მზე მათ უკან ჩადიოდა. უეცრად დაინახეს, რომ ათიოდე მეტრის მოშორებით რაკიტი გაიბრწყინა. ჰეტკოკმა ომწამვე ვასროლა. როგორც შემდეგ ვაირკვა, ტყვიად კობრას ოპტიკურ სამხინეში ვაიარა და თეილში მოხვდა მოუხელთებელ ვიეტნამელს. ეს იმას ნიშნავდა, რომ წამის მეთედინთ დავოვნების შემთვევაში კობრას ისარლიო ვაივლიდა ჰეტკოკის შამსხნის ოპტიკურ სამხინეში...

წადირობა გენერალზე

ვევლაზე ვახსაბურებელი ჰეტკოკის საბრძოლო ბიოგრაფიაში მაინც ჩრდილო-ოვიეტნამელი გენერლის დივიდდაცისი აბერაციაა. კარლოსი შტაბში ვამოიბახეს და ჰკითხეს, თანახმა იყო თუ არა, სამშობლოში ვამეზავებამდე კვეთი ერთი დავალება შეესრულებინა, რომლის დროსაც ვადარჩენის ნაკლები შანსი ექნებო-

და... ერთი საათის შემდეგ ის უკვე მუკლმერტნი ივდა. ექვსსაათიანი ფრენის შემდეგ ჰეტკოკი ვუნელებში გადასვეს. ავგოლმდებარეობაზე მხოლოდ ის იციოდა, რომ სადღაც ლაოსში, კამბოჯასა თუ ჩრდილოეთ ვიეტნამში იმყოფებოდა.

ექვსი საათის განმავლობაში მიდიოდა როგაზე აღნიშნული მიმართულების მიხედვით და ბოლის დამთქულ რაიონს მიაღწა. გენერლის (დოვიჩის შტაბის უფროსის) რეზიდენცია ფრანგული კოლონური სტილით ნაგები აგურის ქობანი იყო, რომლის ვარშემო ბუნქებისა და ხეების ჰავანება არ იყო. მხოლოდ ვიეტნამელი ვარისკაციბი ირეოდნენ ჰვანქვევლებით ნახვევარი მეტრის სიმაღლის ზღაპსში.

შტაბთან მახლობლის მხოლოდ ერთი საშუალება არსებობდა – ჰეტკოკის კილომეტრზე მეტი ხოხეით უნდა ვაგველო. მან სახე საღებავით დათეპრა და თავს-აბურავიდან თეიერი ბუმბული ამოიბრძო.

პირველ დამეს საათში რამდენიმე მეტრის სიჩქარით ვადაადვილებოდა, ყოველ წუთს ჩერდებოდა და აფურადებდა. უცებ დაახლოებით სუთი მეტრი მანძილზე პატრულმა ჩაურა, ვათევიხისას კიდევ ორმა პატრულმა. ერთმა – მარცხნიდან, მეორემ – მარჯვნიდან. იმ დღის განმავლობაში სანტიმეტრებით უახლოდებოდა საცეცხლე პოზიციას. შუადღე ვადასული იყო, როცა მოლოდინეულად სნაიპერის წინ ღერწმის გველი აივალა, უკურა ქვეწარმავალმა თავისი დალისიფერი თეივლებით სნაიპერს, ორკაცა ენა ვამოყო, დაისიხნა და... გზა ვანავრო. სნაიპერი დიდხანს მიდიოდა ვანის ქვეწარმავლისგან მონუსხული და შემშინებული. რამით

პეტკოკმა შენიბოდა 700 მეტრის მანძილზე მოძვრობილი დრამული ადმიანისა და შუგ ჩაწვა. აქედან უკვე შესაძლებელი იყო სროლა, მაგრამ მას მივლი დღე გაუნძრევლად წოლამ მოუწია, ჭამაც ვერ მოახერხა, მხოლოდ რამდენიმე ფლუბი წყალი დალია. მესამე დღეს, გამოძინისას, პეტკოკმა კიდევ ერთხელ გაწმინდა ოპტიკური სამხენე და შაშხანა სასროლად გააშხადა. სამხერი მივლი შენიბის ფანჯარაში დაინახა გენერალი, რომელიც გასაშხაზრებლად ეშხაბოდა. რამდენიმე წუთის შემდეგ შტაბის უფროსი ადოუტანტიან ერთად შენიბიდან გამოვიდა. დადგა დიდი ხნის ნანატრი წამი. პეტკოკმა შაშხანის ოპტიკური სამხნის ჯვარი ვერტანამელს მკერდზე დააჩუხა, დაიცადა, სანამ ადოუტანტი საკამო მანძილზე მოსცივლებოდა სამხნეს და სასხლეტს თითო გამოჰკრა. გენერალი დეცა... ის მანძილი, რომელიც პეტკოკმა სამი დღე-ღამის განმავლობაში დფარა, უკან დაბრუნების სულ რაღაც იმ წუთში გაიარა. მან ისარგებლა ატეხილი პანიკით და სარწყავი არხის შშრალი კალაბოტის გავლით თავი დააღწია სახითაო ზონის და დოიჭულ აფგალის მივდა. იქ კი შეველმფერნება აიყვანა. საშხენელი სანახავი იყო. იფონებდნენ შეველმფერნის მფრინავები.

1967 წელს სახროლობამ პეტკოკი შეველებით გაუშვა სამშობლოში. 13-ოფანმა ბრძოლამ ფრზიკურად გამოფოტა იგი, — 180 სანტიმეტრის სიმაღლის კაცი 50 კილოგრამზე ოფხვე მეტს იწინიდა.

სახტვაო ქვეითთა სნაიპერი

ვიეტნამში კარლოს პეტკოკი 1969 წელს დაბრუნდა, მაგრამ როფორც ად-

მონდა, მცირე ხნით. იმვე წლის აბროლში კესონის რაიონში ხაფანგში მოხვდა სახვლო ქვეითთა ოცეული. ამფობია ჯავმანტრანსპორტიორი, რომელშიც სნაიპერი იმყოფებოდა, 200-კილოგრამიანი ავიბომბით გაეკოეულ ფუკასზე აფეიქდა. მანქანა ვადაბრუნდა და ააღდა. პეტკოკმა პირველმა დააწა ცეცხლმძობეულ ჯავმანტრანსპორტიორის თავი და შვიდი მებრძოლიც გამოათორა მანქანიდან, როცა იგი მერვე მებრძოლის გადარჩენას ცდილობდა, ჯავმანტრანსპორტიორი აფეიქდა. კონის იგი პოსპიტალში მოვიდა. უამრავი ჭრილობა და კანის 40% დამწვარი ჰქონდა. მოკვანებით იგი აშშ-ის არმიის სამედიცინო ცენტრში, ტეხასში გადაიყვანეს, სადაც 13 ოპერაცია გაუკეთეს.

ერთწლიანი სამკურნალო კურსის გავლის შემდეგ სამედიცინო კომისიამ პეტკოკი სამხედრო სამსახურისთვის ვარჯისად მიიწინა, მაგრამ სნაიპერობა ადარ შეუძლო. კარლოს პეტკოკის საბრძოლო „ნადავლითა“ რიცხვი 93 ზუსტ გასროლავ შეუწდა, რაც ცველაზე აბმატებული რიცხვი არ არის. ჩარღს მუხნიდან 103 დამოწმებული ზუსტი გასროლა შეასრულა, აბმერტ ულირონიმა კი 113, მაგრამ ამერიკის შეიარაღებული ძალების ხელმძღვანელობაზე სნაიპრების გამოყენების საქმეში ცველაზე მეტად პეტკოკმა იმყოფდა.

„ვერცხლის ვარსკვლავის“ ორდენის კავალერი კარლოს პეტკოკი კუანტროკოში, სახვლო ქვეითთა ბაზაში გადაჯაზღვის, სადაც სნაიპერ-მწვერვათა სკოლის დარსება იგი დავევტოდა. 1975 წელს პეტკოკს ბედმა კიდევ ერთი დარტყმა მიაყენა, მისი ჯანმრთელობა გაუარესდა — ექიმებმა გაფანტეს სკლეოზური დაფერების, რომელსაც თან სრეწული აბმელობა ახლდა. მომდღეო 14 წლის განმავლობაში იგი სამხედრო სენს ებრძობდა და თან სახვლო ფეხოსანთა სნაიპრებს წერონიდა. სამსახურს კი თავი მხოლოდ მას შემდეგ დაანება, როცა დაუნძრავლად გადააფიქვდა ადარ შეველი. ეს კი მამინ მოხდა, როცა სახვლო-დამოტულ სნაიპრის სამხედრო სამსახურის მყოფ წლისთავს მხოლოდ 55 დღე აკლდა.

სერგანტი პეტკოკი პენსიავზე სახეობო გააცივლეს, ნინადა განსაკუთრებული დამსახურების, სახროლობამ გადასცა სა-მსხოვარი ვიბელი, რომელზეც აწერია: „იყო მრავალი სახვლო ქვეითი... მაგრამ არის სახვლო ქვეითთა მხოლოდ ერთადერთი სნაიპერი — სერგანტი კარლოს პეტკოკი. ერთი გასროლა — ერთი მოხვედრება“.

პენსიავზე გასულმა პეტკოკმა პოლიციის სამმართველოში სნაიპინგის ხელოვნებაში ლექციების კითხვა დაიწყო. პარალელურად SWAT-ის სნაიპრებს წერონიდა, მისი ხელობეანელობით დამუშავდა ან-

ტიტერორისტ სნაიპერთა მომზადების აბდლიანი კურსი.

მასზე დაიწერა ორი წიგნი, გადაიღეს მსატერული ფილმი „სნაიპერი“, რომელშიც მთავარ როლს ტომ ბერენჯერი ასრულებს, ფილმის საფუძვლად კარლოს პეტკოკის ვიეტნამური საბრძოლო ბიოგრაფია უხვეს.

„თეთრი ბუმბული“ 1999 წლის 23 ოქტერვალს გარდაიცვალა.

P.S. მთორე მსოფლიო ომში, რომელსაც სტალინმა დასამყლო ობი უწოდა, ნახვევარ მილიონზე მეტი ქართველი იბრძოდა, მათ შორის იფენენ სნაიპრებიც. ერთერთი განდღათ ვასილ შლეგა ქვ კუკუანტირამე. იგი ოზურგეთის რაიონის სოფელ კონქკათში დაიბადა 1909 წელს. 12 წლისას მამა დაფუხდა და ოჯახი ბების, დელისა და უსტრონი და-მძის ამარა დარჩა. პატარა ვასილი თოფანდევ გამოირჩეოდა თანატოლებში, მსჭეული თვალი და მწარე ხელი ჰქონდა — მისი ნასროლი ქვა არ შურდოვლით გასროლილი ექნებოდა მანას არასილდეს ასცდენია. 10 წლისა უკვე ნადირობდა მამაპაპური კავიანი თოფით, რომელიც ლლედიან ტეტენებოდა. სროლით გამოწვეული უკუდარტყმისიგან ზოგჯერ სისხელი წასკლითა ცხვირიდან, მაგრამ ნადირობის თავს არ ანებებდა და ნანადირევის გარეშე შინ არ ბრუნდებოდა. მამის გარდაცველების შემდეგ ნადირობას უფრო მოუხშინდა, რა ექნა, ოჯახი უნდა ექონია. იმ დროისათვის ტყეა-წაშალს ცეცხლის ფრისი ჰქონდა, ამიტომ ცდილობდა მიხნისთვის არ აეცდინა. თანდა მისი ისე გაიტაცა ნადირობამ, ისე გაიწაფა, რომ შეუძლო მივლი დღე მშორ-მწერვალს ხეტეილა ტყეში, ოდინდ ერთხელ შედეგინად გაესროლა და შინ ნანადირეთი დაბრუნებულყო. როცა 18 წლის ვასილ კუკუანტირამე წოთელ არმიამი გამოწვეეს, უკვე პარფესილობამ მიზნად იყო, მაგრამ ცველა მიზნადიერ რიდი გამოდგება სნაიპერად, ის კი თავიდანვე გამოამრინეს და სნაიპერთა კურსებზე გაუ-ხაფეს. აქ მან პირველად ნახა ოპტიკური სამხენე და სნაიპრის შაშხანა. გავიდა წლები. 1941 წელს სამამეთო ომში გაიწვეეს და როფორც გამოცილი სპეციად-მისტი, სნაიპერად გამოწვეეს. ბბრძოდა ფრალინგალიან, ექრნის, მიწაწელობდა სტალინგრაბიან ბელორუსიის, ბინგადა და ლატვიის გათავისუფლებისთვის ბრძოლებში. თოხი წლის განმავლობაში პირადად განაფებურა მტრის 542 ოფიცერი და ჯარისკაცი, ორისთავც 1945 წლის 4 აბრილს საბჭოთა კავშირის გმობის წოდება მიანიჭეს. ვასილ კუკუანტირამე 1950 წელს, 41 წლის ასაკში გარდაიცვალა.

სნაიპრების ბიოგრაფიები რაღაცით ჰკვანან ერთმანეთს...

საბჭოთა ფლოტის

პირველი კონტრაქტები

საბჭოთა კავშირსა და გერმანიას იმდენი საერთო ინტერესი აღმოაჩნდა, რომ საბჭოთა სამხედრო მეზღვაურების ჟურნალ „კრასნი ფლოტის“ 1923 წლის ერთ-ერთ ნომერში სტატიას სათაურად „გერმანიის მტრების საზღვაო ძალები“ ერქვა და მასში ლაპარაკი იყო ბრიტანეთის, აშშ-ის, საფრანგეთისა და იტალიის ფლოტებზე.

პირველი სავაჭრო-ტექნიკური კავშირი ბერლინიან გემთმშენებლობაში მოინახა. ამ გარეგნობით გერმანიაში საბჭოთა კავშირისაგან პირველი მსოფლიო ომის დროს დაწყებული და დაუმთავრებელი „იზმალის“ სერიის სამი სახაზო კრეისერის კორპუსი შეიძინა.

1933 წლის აპრილში პოლანდიაში მომუშავე ცნობილი გერმანული ფირმა „დემიმაგი“ საბჭოთა კავშირის შეკვეთით საშუალო წყალქვეშა ნავის პროექტზე მუშაობას შეუდგა. 1934 წლის მარტში „დემიმაგმა“ საბჭოთა მხარეს ნახაზები გადასცა და იმავე წლის 25 დეკემბერს IX სერიის 828/1068.7 ტონა წყალწვეთის სამ წყალქვეშა ნავს C-1, C-2 და C-3 საფუძველი ჩაეყარა.

სამდე წყალქვეშა ნავი ბალტიის ფლოტის შემადგენლობაში შევიდა და საბჭოთა კავშირ-ფინეთის ომში მონაწილეობდნენ, სადაც C-1-მა ფინური სატრანსპორტო გემის „პოლჰაიმის“ ჩაბირვა მოასწრო.

გერმანულმა პროექტმა საბჭოთა კონსტრუქტორებს საშუალება მისცა კიდევ უფრო სრულყოფილი IX БИС სერია შეექმნათ, რომლის მშენებლობა 1936 წლის იანვრიდან დაიწყო.

IX БИС სერიით აგებულ 14 წყალქვეშა ნავს სამსახურმა ბალტიის და შვე

გერმანულ სოხადღები

გადასული საუკუნის 20-იანი წლების დასაწყისში საბჭოთა ბოლშევიკებმა მალე გამოიჩინეს საერთო ენა ყოფილ მონინალბმეგებსა და მსოფლიო ომში დამარცხებულ გერმანიასთან, თანაც სამხედრო-ტექნიკურ სფეროში. ამ გზით საბჭოთა ქვეყნის ლიდერებს სამხედრო ტექნიკასა და შეიარაღებაში არსებულ ჩამორჩენათა დაძლევა ჰქონდათ განზრახული.

ზღვებში მოუწია. ერთ-ერთი მათგანი C-54-ის მშენებლობა ლენინგრადში დაიწყო, მაგრამ დასამთავრებლად რკინიგზით 1938 წლის მარტში ვლადივოსტოკში გაიზავნა, სადაც 1943 წლის ივნისიდან ჩრდილოეთის ფლოტში გადავიდა.

მეორე მსოფლიო ომის დაწყებამდე საბჭოთა კავშირმა გერმანიისაგან ერთი დიდი წყალზედა საბრძოლო ხომალდის მიზეზაც შეძლო. მოლაპარაკების შედეგად საბჭოთა კავშირმა 1940 წლის 11 თებერვალს 15340 ტონა წყალწვეთის მძიმე კრეისერი „ლოუტცივი“ იყიდა. კრეისერი წყალში 1939 წლის ივლისში ჩაუშვეს, მაგრამ მის დასრულებას კიდევ ბევრი დრო სჭირდებოდა.

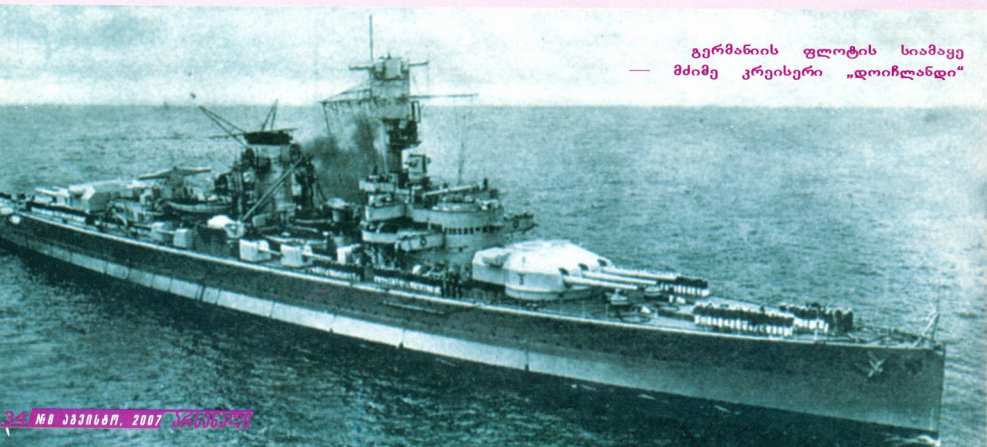
პროექტი „ლოუტცივის“ ოთხი კომუნიკაციის მთავარი კაბლირის რვა 203 მმ-იან ქვეშეს თევალისწინებდა. საშუალო კაბლირის არტლერია ოთრმეტი 105 მმ-იანი ქვეშესით იყო წარმოდგენილი, ხოლო საპარო თავდევკვას ოცდაოთხი 37 მმ-

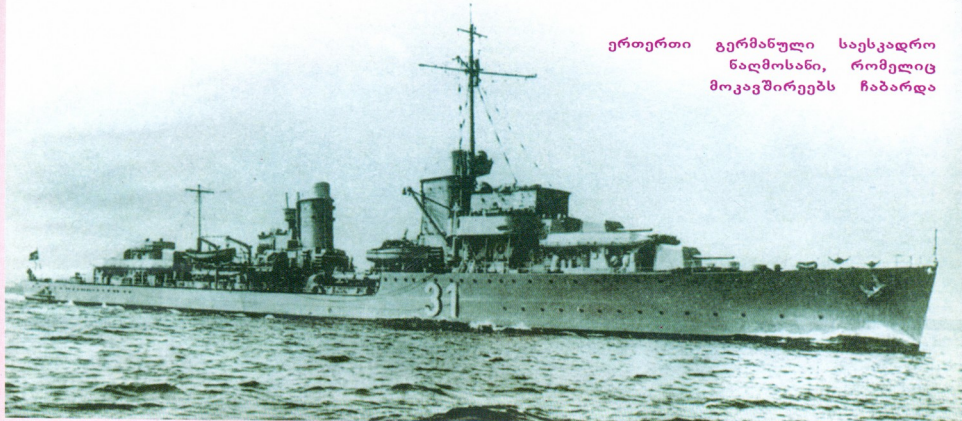
იანი და 20-მმ-იანი სახეიბო ავტომატი უზრუნველყოფდა. წყალზედა სამხეიბოზე სატროპედო შეტრევებისათვის ხომალდს ოთრმეტ 533 მმ-იან სატროპედო აპარატს ატარებდა.

1940 წლის ივნისის შუა რიცხვებში კრეისერი დასამთავრებლად და აღსაჭურვად ბუქსირებმა გერმანიიდან ლენინგრადში გადმოიყვანეს. საბჭოთა ფლოტს მძიმე კრეისერი საერთოდ არ ჰყავდა. ამ კლასის ხომალდების მთავარი დანიშნულება საზღვაო კომუნიკაციებზე ბრძოლა და სახომალდო შენაერთების დაცვა იყო. უნდა ითქვას, რომ 1932 წლის შემდეგ მძიმე კრეისერებს მხოლოდ გერმანია და აშშ აგებდა.

ცნობილია, რომ სტალინი დიდი და პრესტიჟული ხომალდებისადმი განსაკუთრებულ ინტრესს იჩენდა. აუხსენლია „სახლის ბელადის“ მძიმე კრეისერებისა და სახაზო ხომალდებით გატაცება. მიზეზი ალბათ ხომალდების სიდიდესა და ძალაში იყო იმალება, რომელსაც წითელი ფლო

გერმანიის ფლოტის სიამავე მძიმე კრეისერი „დოიჩლანდი“

ერთერი გერმანული საესკადრო ნაღმოსანი, რომელიც მოკავშირეებს ჩაბარდა

ტის სიდიდების რემონტირება უნდა მოეხდინა.

დაუთავრებელი მძიმე კრისერი საბჭოთა ფლოტის პოტენციალს ბევრად არ ზრდიდა, პირიქით, რუსურების მობილიზაციას მოითხოვდა, რომელიც საბჭოთა გემოსაშენებს ისედაც შეზღუდული ჰქონდა. კრისერის მშენებლობაში გერმანელი ინჟინრებიც მონაწილეობდნენ და ბოლო მათგანმა საბჭოთა კავშირი 1941 წლის იმის დაწყების წინადაც, 21 თვის დატოვა.

იმის დასაწყისისთვის ისეთი დიდი და როული ხომალდის, როგორიც მძიმე კრისერია, მწვეობრში შეგანა ვერ მოხერხდა. მიუსწრო მთავარი კაბინის მხოლოდ ორი კომპარტის დაყენება. საზენიტო არტილერია საერთოდ არ იყო, ხოლო სრული სიღის უზრუნველსაყოფი ქვერგეტიკული დანადგარები დაუკომპლექტებელი რჩებოდა.

1940 წლის 25 სექტემბრიდან კრისერმა ახალი სახელი „ეტროპავლოვსკი“ მიიღო და 1941 წლის 15 აგვისტოს მასზე საბჭოთა დრომა აღიშნა. 1944 წლის 1-ლი სექტემბრიდან ხომალდს „ტალინი“ დაერქვა, რომელიც მოკავანებით „დნაპრით“ შეიკვალა.

ლენინგრადის დაცვაში კრისერი ერთიან მცურავ ბატარეად გამოიყენებოდა. გერმანელებმა მისი ზუსტი მდებარეობის დადგენა შეუძლეს და 1941 წლის 17 სექტემბერს 210 მმ-იანი ქვეყებების ჭურვებით მძიმე დაზიანება მიადგინეს, რასაც „ეტროპავლოვსკის“ ნევაში ჩაძირვა მოჰყვა.

ბლტის ფლოტის საავარიო-სამაშველო სამსახურმა ლენინგრადის ბლოკადის უმძიმეს პირობებში, 1942 წლის 17 სექტემბერს, ხომალდის ამოწვევა შეძლო და გემოსაშენმა მისი ნაწილობრივად აღდგენა მოხერხდა.

კრისერი „ეტროპავლოვსკი“ ლენინგრადის დაცვაში ბოლომდე მონაწილეობდა.

და, მაგრამ საბოლოო სახით აღარ აღდგენილა.

ნადავთი საბრძოლო ხომალდები

გერმანული ხომალდებისა და გემების დიდი რაოდენობა საბჭოთა კავშირმა რეკავრაციის ხარჯზე, იმის დასრულების შემდეგ მიიღო.

კატეგორიზებული გერმანიის სამხედრო და საავტოო ფლოტის მნიშვნელოვანი ნაწილი ბრიტანელებსა და ამერიკელებს ჩაბარდა. 1945 წლის აგვისტოში, პოტსდამის კონფერენციამ ამის თაობაზე შემოთავაზა გამოსატა სტალინმა და საბჭოთა კავშირისთვის ხომალდებისა და გემების ერთ შესაძლებლ მოთხოვნა.

იმში გამოარკვეულ ქვეყნებს ბრიტანეთს, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და საბჭოთა კავშირს შორის შესაბამისი შეთანხმების მიღწევა იოლი არ აღმოჩნდა. მძიმე მოლაპარაკებების შედეგად ლოკუმენტმა საბოლოო სახე 1946 წლის 24 იანვარს მიიღო.

გერმანიის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის 452 საბრძოლო ხომალდი (1 ავიამზიდი, 1 მძიმე და 1 მსუბუქი კრისერი, 13 საესკადრო ნაღმოსანი და 17 ნაღმოსანი, 132 მტრალავი ხომალდი და ა.შ.) და 1300-მდე სხვადასხვა დაზიანებულების დამზარე გემი და კატარა საძიებ ქვეყანამ ერთმანეთში განაწილა.

გარდა ამისა, მოკავშირეთა ხელში გერმანელია 140-ზე მეტი წყალქვეშა ნავი აღმოჩნდა, მაგრამ განაწილება მხოლოდ 30-ს შეუძლო. დანარჩენები ზღვაში დიდ ხდირზე ჩაძირეს.

საბჭოთა კავშირს გერმანიის ფლოტის 155 საბრძოლო ხომალდი და 601 დამზარე გემი და კატარა შეუხდა. შესაბამისად, ბრიტანეთმა 148 და 498, ხოლო აშშ-მა

149 და 542 ხომალდი და გემი მიიღეს. მიღებული საბრძოლო ხომალდები საბჭოთა ინჟინრებისა და სპეციალისტებისათვის შესწავლის საგნად გადაიქცა. გერმანელებს დიდი მიღწევები ჰქონდათ წყალქვეშა ნავების მშენებლობაში, საზღვაო დონელებში, ხომალდების დაგეგმვაში და კორპუსების გარემოსახულებაში, ოპტიკური ხელსაწყოების წარმოებაში და ა.შ. შემდგომში გერმანული მიღწევები უახლეს საბჭოთა წყალქვეშა და წყალზედა ხომალდების პროექტებში აისახა.

გამოსაცემი ხომალდებისა და გემების ჩანონათვის სათავეში ერთაზიდი „გრაფი ცეკელინი“ იდგა.

გერმანიის ფლოტის ერთადერთი ავიამზიდი, რომლის მწვეობრში ჩაღვობა ვერ მიუსწრო, იმის დასაფრხველ კოტა ხნით ადრე, 1945 წლის 24 აპრილს შტეტინში ტოპაგუს ადგილზე და ნაწილობრივ ჩაიძრა. დაზარალი ხომალდი 1945 წლის 19 აგვისტოს საბჭოთა საავარიო-სამაშველო სამსახურმა ამოსწია და დაზიანებულ-დაუზარებელი „ცეკელინი“ საბჭოთა სამხედრო-საზღვაო ფლოტის შემადგენლობაში ჩაირიცხა.

საბჭოთა გემოსაშენებს ავიამზიდების რემონტისა და, მათ უფრო მშენებლობის, არანაირი გამოცდილება არ ჰქონდათ, ამიტომ „გრაფი ცეკელინი“ თავიანთე გამოსაცდელ ხომალდად განიხილებოდა.

ხომალდის განადგურების პროცესი მაქსიმალური სამხედრო-შეცინიერული და პრაქტიკული ექვეტიანობით დაიგეგმა. პირველ ეტაპზე საავიაციო ბომბების, საარტილერიო ჭურვებისა და ტორპედოების ზემოქმედების სტატკური შემოწმება (კორპუსის სხვადასხვა ადგილას ჩანებული საბრძოლო მასალების აფეთქებებით) იყო განზრახული.

მეორე ეტაპზე ეწ. დანამკური გამოცდების დროს, ხომალდის წინააღმდეგ გამოყენებული

იქნებოდა სახმელეთ არტილერია, საავიაციო დახმობა და სახმელეთ ტორპედოები. იფეგებოდა ნაღების სხვადასხვა მანძილსა და სიღრმეზე აფეთქებით გამოწვეული ეფექტის შეზღუდვა. გამოცდის შორის შესვენებებზე საცივალისტიები დაზიანებებს შეამოწმებდნ და ხომალდის ადვანის შესამოწმებას განსაზღვრავდნ.

1947 წლის 14 აგვისტოს „ცეკელინი“ ბუკინინგმა სინერჯონზე გარე რაიზეზე გაიყვანა, სადაცაც ყინულმჭრელის, მტრალავეებისა და მჭედიანთა გემის თანხლებით გამოსაცდელ პოლიგონზე წაიყვანეს.

გამოცდა 16 აგვისტოს დილით დაიწყო. პირველად ხომალდის კორპუსში საავიაციო ერთი 1000-კილოგრამიანი და სამი 100-კილოგრამიანი ფუჯაკური ბომბი, ორი 180-კილოგრამიანი საარტილერიო ჭურჭერ აფეთქდა. მას სხვადასხვა წონის საბრძოლო მასალების აფეთქებათა კიდევ 4 სერია მოჰყვა. გერმანულ ინჟინერთა და გემშენებელთა სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ „ცეკელინი“ მძიმე დაზიანებების მოუხდევად, სტატიკურ გამოცდას გაუძლო და არ ჩაიძირა.

მომდევნო ეტაპზე პეტლაკოვის კონსტრუქციის 24 მოპიკერე ბომბდამშენი Pe-2 მონაწილეობდა. საბჭოთა მფრინავებს სამიზნე კარავდ რომ დაეჩანათ, გემბანზე 20X20 მეტრზე 5 მეტრი სივანის ზახებით თეთრი ვეკარი გამოისახა, ხოლო უშუალოდ ბომბარდირებსა ცნრულებელს „გოლინიევი“ და ორი პადროთოთიმფრინავი „კატალინი“ უზრუნველყოფდა.

მოპიკერე ბომბდამშენებს სამ გვეჯავად დაახლოებით 2070 მეტრის სიმაღლიდან გატრებულ და დაუცველ ხომალდზე 100 ბომბი ჩამოაფრეს, სადაცაც მისანს მხოლოდ 6-მა სასწავლო-პრაქტიკულმა საავიაციო ბომბმა PI-50-მა მაღწია. თუმცა გემბანზე მხოლოდ 5 მოხვედრა აღინიშნა. PI-50 ტიპის ბომბები სუსტი მოქმედების გამოდგა და მოხვედრის ადგილას 5-10 სანტიმეტრის ჩაღრმავებებს ტრუქავდა, რომელიც ხომალდის საცივალისუნარიანობაზე გავლენას არ ახდენდა.

„სტალინი“ შეგარდითა“ სუსტი შედეგები მფრინავთა გამოუდევლობით აიხსნა, ხოლო თავად მფრინავები სწელის შემწმულ ფაქტორად აფეთქებებით გამოწვეულ კვამლს იმსახურებდნ.

მომდევნო ეტაპზე ნაღების ეფექტიანობის შეზღუდვა იფეგებოდა, მაგრამ აზნდის გაურკნების გამო გამოცდები არ შედგა. ვიკე-ადმიარლ რაღის გადაწვევებლობით, რომელიც ავიამზიდის „დახვერტას“ ხელმძღვანელობდა, ხომალდისათვის ბოლო ტორპედოებს უნდა მოეღო.

პირველად შეტევა სატირავლი კატარა TK-248-მ დაიწყო, მაგრამ ტორპედო არ აფეთქდა. 15 წუთის შემდეგ, მომდევნო შეტევისას, TK-503-ის ნასროლი ტორპედო

ხომალდს მოხდა. გავიდა ერთი საათი და „ცეკელინი“ ბირტზე კიდევ ერთი აფეთქება მოხდა, რომელიც სასკადრო ნადმოსან „სლავინს“ ტორპედოს მოჰყვა. ავიამზიდ ვეჯრულე ვადწუ და აფეთქებიდან 23 წუთის შემდეგ ზღვის სიღრმეში გაუნინარდა.

„გრაფ ცეკელინი“ საოცარი გამოდეობა გამოიჩინა. ჯერ კიდევ გამოცდებამდე მას საკმაოდ ბევრი დაზიანება ჰქონდა. მიუხედავად ამისა, გაუძლო ორ 1000-კილოგრამიან, ორ 500-კილოგრამიან, სამ 250-კილოგრამიან და ხუთ 100-კილოგრამიან საავიაციო ფუჯაკო ბომბებს, ოთხ 180 მმ-ან (წონით 92 კილოგრამი) საარტილერიო ჭურჭეს, ექვს საავიაციო სასწავლო ბომბსა და ორ 533 მმ-ან ტორპედოს. ამდენ აფეთქებებს პრაქტიკულად არ დაუზიანებია შვიდაქეჩინაზები, საწვავის ცისტერნები, ენერგოდანადგურები, საბრძოლო მასალების საცავები და ა.შ.

ხომალდი ბარბაროსულად განადგურდა, ხოლო მისი ტექნიკური სახელგნე – „ცეკელინი“ წყალქვეშა და წყალზედა კონსტრუქციული დაცვა, თეთიმფრინავების აფრინისათვის კატაპულტის გამოყენება და ა.შ. – საბჭოთა „საცივალისტიების“ ყურადღების მიღას დარჩა.

გერმანული ხომალდების საბმი მომდევნო ადგილი მძიმე კრივისერ „ზეიდლიცს“ ეკავა. მთრე მსოფლიო ომის დაწყებისათვის ხომალდის დასრულება არ მოესწრა, ხოლო 1943 წელს ავიამზიდად გადაკეთების თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილების გამო მშენებლობა შეწყდა. 1945 წლის 9 აპრილს „ზეიდლიცს“ კინფს-ბერგთან საბჭოთა ავიაციამ დააზიანა და მთრე დღეს ეკაპაგს ჩაიძრა. 1946 წელს საავიაციო-სამაშველო სამსახურმა კრინსერი ამოსწია, მაგრამ მისი ადვანა ვერ მოხერხდა და კორპუსის ცალკეული ნაწილი კრინსერ ტალინი“ მოხმარდა.

კიდევ ერთი მძიმე კრივისერი „ლორტკოვი“ (1939 წლის 15 სექტემბრამდე „ლომინდინის“ სახელწოდებით დაკრინავდა) მოკავშირეთა ავიაციამ 1945 წლის 16 აპრილს სინერჯონზე დააზიანა და შემდეგ ეკაპაგს ჩაიძრა. 1946 წლის ვახაშვლზე საბჭოთა საავიაციო-სამაშველო სამსახურმა ხომალდი ამოსწია. მძიმე დაზიანებების გამო ხომალდის ადვანაზე უარი

ითქვა და 1947 წლის 22 ივლისს „ლორტკოვი“ ბალტიის ზღვის ცენტრალურ ნაწილში ჩაიძირეს.

1946 წლის 2 ანვარს გერმანელებისგან მიღებული იქნა მსუბუქი კრინსერი „ინერნერევი“, რომელიც „ადმიარლ მაკაროვის“ სახელით ბალტიის ფლოტში სამსახური 1955 წლის 24 დეკემბრამდე გაავრძელდა.

საბჭოთა ფლოტს გერმანელობა რამდენიმე სასკადრო ნადმოსან და ნადმოსანი შეუტატა. მათ შორის იყო სასკადრო ნადმოსნები: Z 14 „ფრილირი ინი“ („პრიტკო“), Z 15 „ერბი შტაინბერგი“ („პილკო“), Z 20 „კარლ ვალსტერი“ („პროინი“), Z 33 („პროვირინი“), T 12 („პოლიფინი“), T 17 („პროიფიტ“), T 33 („პროიქირნი“) და პირველი მსოფლიო ომის ვეტერანი ნადმოსნები: T 107 („პორაგოფში“), T 158 („პროზორლიევი“) და T 196 („პროინზიტელინი“). ხომალდები საბჭოთა ბალტიის ფლოტის შემადგენლობაში გასული საუკუნის 50-იანი წლების ბოლომდე მსახურობდნ.

განსაკუთრებულ ინტერესს გერმანული სუბმარინები იწვევდა და საბჭოთა კავშირს XXI სერიის 4, VII სერიის 4 და IX სერიის I წყალქვეშა ნავი შეუხდა. ვარდა ამისა, ბალტიის ფლოტში ომის დროს ჩაძირულ-ამიწვეული I, ხოლო შავი ზღვის ფლოტში კონსტანტინე და ვაგეიწვიე 3 გერმანული წყალქვეშა ნავი ირცნებოდა. დანციგის აღებისას წითელ არმიას ვემსამაშენებლ მშენებლობის სხვადასხვა სტადიაზე მთრე XXI სერიის 20 წყალქვეშა ნავი დახდა. მოკავშირეთა შორის მიღწეული შეთანხმებისამებრ საბჭოთა კავშირმა ზემდტი წყალქვეშა ნავები გაანადგურა.

სახელგანთქმილი გერმანული შნელ-სიტებიდან საბჭოთა კავშირმა 30 კატარა და მილი, თანაც კატარლები სხვადასხვა წლის სერიებთან შეირჩა.

მიღებულ ხომალდებს შორის დიდი ადგილი მტრალავ ხომალდებს ეკავა. მათ შორის იყო 103 ტონა წყალქვეშის „KFK“ სერიის 29 ხომალდი, რომლებიც მიღების შემდეგ თევზმჭერ სინერჯონად გადაკეთდა. 775 ტონა წყალქვეშის M-40 ტიპის 40 მტრალავმა და 874 ტონა წყალქვეშის M-

„სახელგანთქმილი „შნელბოტი“ და-ამინის სრუტეში პატრულირებისას

გერმანელთა ერთადერთი ავიამზიდი „გრაფი ცემელინი“ დაზერეტის წინ

35 ტიპის 13 მტრადგამ ხომალდმა თავიანთი დანიშნულებით 1960 წლამდე იმსახურეს. ამის შემდეგ სამსახური ფლოტის პილოტორგანოვულ, სამსაშველო და უზრუნველყოფის სხვადასხვა სამსახურში გააგრძელეს.

„AF“ სერიის 21 სადესანტო ბარაჟიდან ნაწილი თევზჭერებად გადაკეთდა. ასევე გადაკეთდა „F“ სერიის სწრაფსვლიანი სადესანტო 78 ბარაჟის ერთი ნაწილი.

სანტრეისო ბიოგრაფია აქვს ერთ-ერთ გერმანულ ხომალდს, რომელიც კრიესმარინში „ჰელას“ სახელით ირიცხებოდა. „ჰელა“ შვიკობრში 1940 წლის 16 ოქტომბერს, სამთავრობო იახტის დანიშნულებით შევიდა და იმის შემდეგ საბჭოთა კავშირს ერგო. ერთხანს ბალტიის ზღვაში „ანგრას“ სახელით დაცურავდა და 1949 წლის 25 მაისიდან შვეი ზღვის ფლოტის შემადგენლობაშია. 1957 წლის 13 ივლისს უმნიშვნელო კომატეტის საზღვაო შესაზღვრეებს გადაეცა როგორც სამთავრობო იახტა. ხომალდზე ნამყოფია პიტლერი, გერინგი, პილდერი, ჰესი და მესამე რაიხის სხვა წარჩინებული პირები. საბჭოთა ხელმძღვანელებიდან – სტალინი, კიროსოვლი, მქოიანი, სრუშოვი, კოსიგინი და სხვები. გემს 1983 წელს საბერძნეთში კაპიტალური რემონტი გაიარა. 2003 წელს ჩამოიწერა და 2006 წელს იტალიურმა კომპანია შეიძინა.

სამეზავრო ტაინერები

ცალკე დიდი და სანტრეისო თემს გერმანული სამეზავრო ტაინერები. გერმანიას მსოფლიოში ერთ-ერთი დიდი სამეზავრო ფლოტი ჰყავდა და იმით გამოიწვეული დანაკარგის მოუხდავად, მნიშვნელოვანი ნაწილის შენარჩუნება მძინე მოახერხა.

განაწილების შედეგად საბჭოთა კავშირს შეეძლო ტაინერები: „ლოინი“, „აზია“, „კარბია“, „აოლინი“ და „ანგინი“-ჩუკოტკა“. ამ გემებს სამსახურში შორეული აღმოსავლეთის სანაოსნოში მოუწია.

შავ ზღვაში დაცურავდა ტაინერები:

„პატრია“-როსია“, „დეალა“-პურტ ველიკი“, „იბერია“-პობედა“ და „როუკენი“-იკან სუსანიანი“.

იმის დროს სამეზავრო ტაინერები სამხედრო ტრანსპორტების, პოსტალური გემების, მცურავი ბაზების და ყაზარების ფუნქციებს ითავსებდნენ. საბჭოთა ფლოტი სამეზავრო გემების დიდ ნაგებობას განიცდიდა და გერმანული ტაინერები მნიშვნელოვანი შენახენი იყო.

„იბერია“ ვოტენშაფენში წყალქვეშა ნაგების მცურავ ბაზად გამოიყენებოდა. გაყოფის შემდეგ, 1946 წელს, შავ ზღვაში „იბერდს“ სახელით შევიდა. ამ ტაინერი ნავლებეზობილი კატასტროფა შევიხიბა. 1948 წლის შემოდგომაზე, ბათუმთან იდუხისაკენ ცურვის დროს, კინოგამშენებში ხანძარი განჩნდა, რომელიც სწრაფად გავრცელდა რადიოაპარატზე და ეკიპაჟს SOS-ის გადაცემის საშუალება არ მისცა. ეკიპაჟს შეძლო მეზავრების მამულ კანჯებებში გადადგანა და აღმოდებული ტაინერისაგან გარდებდა. შვირე დღეს გემი სამხედრო შეზღვაურებმა მონახეს და ბუქსირით იდუხისში შევიყენეს.

ხანძრის დროს „იბერდას“ 49 კაცი დაღუპა, მათ შორის იყო ჩინელი მარმანი ფენი თუხანი და მისი ქალიშვილი. მარმანი თუხანი თვალსაჩინო ეფიურად ითვლებოდა, ამ დროს ჩინეთის სათავეში მათ ძღვენის მოსილა იყო მოსალოდნელი. იყო ეს შემთხვეობაში თუ წინასწარ დავგზმელი ოპერაცია, ამის თაობაზე არაფერია ცნობილი.

პოპულარობით გამოირჩეოდა ყირიმი-კაკასიის ხაზზე მცურავი „როსია“ (ყოფილი „პატრია“). ტაინერი 440 მეზავროზე იყო გათვლილი, მაგრამ ზოგჯერ რეისზე დამატებით 200-250 მეზავრო მიჰყავდა, რომლებიც პირდაპირ გემბანზე იძინებდნენ. „როსიამ“ უკავრბიოდ იცურავდა და 1986 წელს ჩამოიწერა.

ტრავაგული ბუდი ჰქონდა „ადმირალ ნახიბოუს“ (ყოფილი „პურლინი“). ტაინერი იშვიკობრში შევიდა 1925 წელს, როგორც სამეზავრო-სატვირთო გემი და ბრეტეშაფენი-ნოუორკის ხაზზე დაცურავდა. 1939 წელს

ვერ მოხატავრო გემს და შემდეგ მცურავ ბაზად გადაკეთდა. 1945 წლის 1-ელ თებერვალს სვინემუნდს მახლობლად ნალმზე აფეთქდა და ჩაიძარა.

„პურლინი“ როული სამსაშველო ოპერაციებით საბჭოთა სპეციალისტებმა 1947 წლის 15 სექტემბერს ამოსწესეს და რესენტის შემდეგ შავ ზღვაში დაცურავდა. 1962 წელს, კუბის კრიზისის დროს, „ადმირალ ნახიბოუს“ სვეასტოპოლიდან 2 ათასი საბჭოთა სამხედრო კუბაში გადადგანა და იქიდან 600 კუბელი ახალგაზრდა სასწავლებლად საბჭოთა კავშირში ჩამოიყვანა. 1978 წელს კუბელი სამხედროები ვიოიპაში გადადგენეს. ტაინერი მონაწილეობდა აფრიკული ქვეყნების დელეგაციების ჰვანაში, ახალგაზრდობისა და სტუდენტების XI ფესტივალზე, და მამადიანი მოძოლევლებლის აღფრიდან ვიოიპაში (საულის არაბეთი) გადადგანაში.

შავ ზღვაში ერთ-ერთი რეიითი რეისი ტაინერისათვის ტრავაგული გამოდგა. 1986 წლის 31 აგვისტოს, ნოვოროსისკიდან გამოსვლისას, „ადმირალ ნახიბოუს“ თბისმავალი „პოტრე ვასეკი“ დაფეცანა, რასაც 423 კაცის დაღუპვა მოჰყვა.

მოკავშირეთა შორის განაწილებული გემების გარდა საბჭოთა კავშირმა დამატებით კიდევ ორი დიდი ტაინერის დატოვება მოახერხა, რომლებიც რუპარაკას არ ექვემდებარებოდა. 20800 ტონა წყალწველა და 1800 მეზავროზე გათვლილი სამხედრო ტრანსპორტი „პანზა“ 1945 წლის მარტში ვარენებურდენ 9 ბოლში ნალმზე აფეთქდა და 20 მეტრ სიღრმეზე ჩაიძარა. 1949 წლის მარტში ტაინერის ამოწვევა მოხერხდა და ხანგრძლივი რემონტის შემდეგ „სოვეტსკი სოიუზი“ შორეული აღმოსავლეთში ვლადივოსტოკ-პეტროპავლოვსკ-კაშტაკის ხაზზე დაცურავდა.

შვირე ტაინერი „პამპურევი“ ზანციციდან 2 ბოლში ასევე ნალმზე აფეთქდა და ჩაიძარა. ამოწვევის შემდეგ ტაინერი ექმამშოვთა ბაზა აური დილეგოვსკად გადაკეთდა და ანტარქტიდაში რამდენიმე რეისის შესრულება მოახერხა.

თამარ ჩაჩანიძე

სოსუმის ფლოტის უესაკლავლობები

სეპარატისტული აფხაზეთის საინფორმაციო საშუალებებმა 2007 წლის 15 მაისს ერთი საყურადღებო ინფორმაცია გაავრცელეს, რომელიც ომშიაღიარებული საზღვაო პორტში კაპიტალურად გარეშობილი 1415 პროექტის სადარაჯო კატარისის წყალში საზღვიოდ ჩაშვებას მიეძღვნა.

ცერემონიაში მონაწილეობდნენ პრეზიდენტი სერგეი ბაღაუში, სახელმწიფო უშიშროების სამსახურის უფროსი ორი ანუა, ომშიაღიარებული რაიონის ადმინისტრაციის უფროსი დაურ ტარბა, პრეზიდენტის სრულუფლებიანი წარმომადგენელი ვალის რაიონში რუსლან ქეშმარი, ჯარების აღმოსავლეთის დაჯგუფების სარდალი, გენერალ-მაიორი ვლადიმერ ანუა და ომშიაღიარებული სასაზღვრო რაიონის სამხედრო მოსამსახურეები.

სასაზღვრო ხომალდების დივიზიონის მეთაურს, მე-2 რანგის კაპიტანის ზურაბ გიცვას განცხადებით: „მოთავრების ფინანსური და, პირველ რიგში, პრეზიდენტის ხელშეწყობით, კატარისის შეარაღება მილიონად შეიკვალა და მასზე თანამედროვე სალიკავიო მოწყობილობა დაიდვა. უახლეს დროში გვეჭირი რემონტი სხვა ხომალდებს, მათ შორის „ვრიფეს“ ჩაუტარდა“.

გიცვამ მდლობა გადაუხადა აფხაზეთის საზღვაო სანაოსნოს სპეციალისტებს, რომლებმაც მოუცვლელობის მუხელავად, ხომალდის რემონტში დიდი წვლილი შეიტანეს.

დასასრულ, გიცვამ სოხუმის ხელისუფლების ოფიციალური პოზიცია გამოხატა: „ჩვენი მთავარი ამოცანა სახელმწიფო საზღვრის საზღვაო მონაცვითის დაცვაა. ჩვენმა მტრებმა უნდა იცოდნენ, რომ ნებისმიერ პროვოკაციას პასუხს ვაძეცვით“.

ერთი საინტერესო დეტალი: ამ ღონისძიებას არ ესწრებოდა სეპარატისტთა საზღვაო ძალების სარდალი, I რანგის კაპიტანი ალექსანდრ ვინსიკი.

2001 წლის შემოდგომაზე სეპარატისტთა საზღვაო ძალების მასშტაბულად სარდალმა ალექსანდრ ვინსიკიმ სენსაციური განცხადება გააკეთა, სადაც აღიარა, რომ აფხაზეთის ფლოტი საბრძოლო მოქმედებებისათვის მზად არ იყო. გულახდილობისათვის ვინსიკი გადააქენეს და იმვე წლის პოლის სარდალად მე-2 რანგის კაპიტანი ზურაბ გიცვა დაინიშნა.

ახალმა სარდალმა ორი წლის შემდეგ ერთი თამამი შეფასება გააკეთა: „საინფორმაციო არ იქნება და არც ტრაბახი, თუ ვიტყვი, რომ აფხაზეთის სამხედრო-საზღვაო ძალები ისეთ საბრძოლო მზადყოფნაშია, როცა მას ნებისმიერ პირობებში ამოცანათა ფართო სპექტრის გადაწყვეტის ძალა შესწევს. შექმნილია სანაპირო დაცვის საიმედო სისტემა. როგორც ადრე, ასევე მოწინააღმდეგის დესანტის გადმოსხმა შემორწყველი არ დარჩება. მით უფრო, რომ ჩვენი ფლოტის ტექნიკური აღჭურვილობა საზღვაო სივრცის გაკონტროლების საშუალებას გვაძლევს“.

აღიარებს გვაძლევს“.

ამ სიტყვებს ქართველ საზღვაო მესაზღვრეთა მიერ რამდენიმე ხმაურაანი დაკავება მოჰყვა. მათ შორის იყო მირბეითა და შპინით დატვირთული თურქული მშრალტერიზმიხილი „სელიმ-1“, ბიჭვინთის ტრავერზზე გამაფრთხილებელი ვას-როლებით დაკავებული თურქული სეინერი „შექერ ბაბა“, ორი უკრაინული სეინერი, ბერძნული ტანკერი და ა.შ.

გიცვას საჯარო დაპირებების რეალური სურათისაგან განსხვავებამ მისი გადაწყვეტა გამოიწვია და სარდალის პოსტს 2005 წლის 8 აგვისტოდან ისევ ბებური „ხელის მგელი“ ვინსიკი დაუბრუნდა, რომელიც სეპარატისტთა საზღვაო ძალებს 1993-2001 წლებში მეთაურობდა.

ახალი ძველი სარდალის მიღწევად უნდა ჩაითვალოს ფლოტისათვის ბერძნების მიერ ნაყიდი „კლამინგოს“ ტიპის სამხედრო-საზღვაო უსმეტება (ასეთია ოფიციალური ვერსია) და ერთ-ერთისათვის მოდერნიზაციის ჩატარება.

მუხეზავად ამისა, ქართველი საზღვაო მესაზღვრეები თავიანთ საქმეს აკეთებენ და სეპარატისტთა დაპიჯუბება მხოლოდ სურვილად რჩება.

საქართველოს სანაპირო დაცვამ მიმდინარე წლის 10 ანგარს რუსეთის დროშაში მოცურავე სეინერი „ვრიფი“ და უკრაინული „სავიორ-2“ დააკავა, ხოლო 6 ივლისს ფოთში კამპოლის დროშაში მოცურავე ქანახშირით დატვირთული მშრალტერიზმიხილი „ლინკა“ შემოიკვანეს.

თავდაჯერებულად განცხადებებისა და მუქარის ფონზე სეპარატისტების საზღვაო პოლიტიკა მორიდ მარცხს განიცდის. თუმცა ისიც საიმედოა, რომ აფხაზეთი ვეჭვების ცურვისათვის საკმაოდ მარტვი და საიმედო სექტს იყენებენ. სავაჭრო ვეჭვი უშეტესად ე.წ. აფხაზეთის ტერიტორიული წყლებში 12 მილის სიღრმეში, სანაპიროს გასწვრივ, საქართველო-რუსეთის საზღვრად ცურვას ამჯობობენ და შემდეგ რუსეთის წყლებიდან კურსს უკვე საჭირო მიმართულებით იღებენ.

ეს სექც წლებში განმავლობაში წარმატებითა და შეუფერხებლად მუშაობს და ვეჭვების დაკავებას ბევრად ართულებს.

ამის გარეშე მაგალითია ორმშორიდან თურქეთში გემებით გატანილი ათათასობით ტონა ქვანახშირი, ტყვარჩელის რაიონში სუბის საბადოს ქვანახშირით თურქები 1999 წელს დაინტერესდნენ. საციკლისტო შეფასებით, მისი მარაგი 4,5 მილიონი ტონაა, მიწის ზედაპირზე გაბოდის, დაა წესით მოიპოვება და მოლიანად თურქეთში იგზავნება.

ქვანახშირის მოპოვება წლიდან წლიამდე მატულობს და 2006 წელს 75 ათას ტონას მიაღწია. წელს თურქები საპროექტო სიძლიერეზე 100 ათასი ტონის მოპოვებას გეგმავენ.

ქვანახშირის ამ მოცულობის გასატარებლად სეპარატისტო სახელმწიფო კომპანია „ფეხანსკოე მორსკოე პაროხდისტკომ“ ორმშორის პორტს რეკონსტრუქცია ჩაუტარა. პორტის ფსკერი აღიწმინდა, გემოსადიერობა შეკარგდა და აღიკურვა, გზები შეკეთდა და ქვანახშირის დასაყრდელი რეზერვუარის მოდენი მომზადდა. რეკონსტრუქციის შედეგ ორმშორის პორტს 3 ათას ტონამდე ტვირთაშუქობის გემების მიღება შეუძლია. ამის გათვალისწინებით 100 ათასი ტონა ქვანახშირის გატანას დაახლოებით 35-45 მშრალტვირთობილი გემი დასჭირდება და შეიძლება თქვას, რომ აფხაზეთ-თურქეთის საზღვაო-სატვირთო ხაზი სისტემატურად დატვირთული იქნება.

ტყვარჩელის ქვანახშირის პირველი მშრალტვირთობილი „აოდის-1“-ზე დაკავდა. გემზე 918 ტონა ქვანახშირი, 101731 დოლარი და 4 არაღლეალი თურქი მოქალაქე აღმოჩნდა, რომლებიც ტყვარჩელის საბადოზე მოუპოვდნენ, მაგრამ მძიმე სამუშაო პირობების ვერ გაუმტლეს და გამოიქცნენ.

გემის კაპიტანს 7 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიესჯა, ხოლო ტვირთი და ფული საქართველოს ბიუჯეტს გადაეცა. მოგვიანებით საქართველოს ხელისუფლებამ პუბლიკურად გამოაცხადა და კაპიტანი შეწყაალა, ხოლო ქვანახშირი და ფული შეპატრონეს უკან დაუბრუნა.

ქვანახშირის მომდენი და ვერაჯერობით ბოლო პარტია ექვს წლის შემდეგ, 6 ივლისს დაკავებულ მშრალტვირთობილი „დონკა“ 2000 ტონის რაოდენობით აღმოჩნდა.

ქვანახშირის მომპოვებელი თურქული ფირმა „თამასისათვის“ ტვირთის წერტილ პარტიბება ხივდა მომგებიანი არ უნდა იყოს. გარდა ამისა, ქვანახშირით დატვირთული ვაგონების საკონტროლო აწონისას თითოეული 10-15 ტონა აღიზრუნავი ქვანახშირი გამოვიდნდა. ამასთან, ვაირკვა, რომ „თამასმა“ კრედიტებს აფხაზეთი ბანკებიდან იღებდა, როცა ფული, პირიქით, თურქეთიდან უნდა შემოეტანა. მოუხდა-

ვად ამისა, თურქები მუშაობას განაგრძობენ.

აფხაზეთიდან ქვანახშირის გარდა დიდი რაოდენობით ხის მირები და ხის ნაწარმი იგზავნება. მხოლოდ ბზივის კომბინატი წელიწადში 60 მლნ რუბლის მზა პროდუქციას იძლევა, სადაინაგ 42 მლნ რუბლის ღირებულების სხვა ქვეყნებში გადის. კომბინატი ამზადებს სხვადასხვა ზომის ხარისხის ფიცრებს და ძელებს, პარკეტს, ფიცრის გარსამოსს, შპონს. პროდუქცია იგზავნება თურქეთში, რუსეთში, საფრანგეთში, ლუქსემბურგში, ესპანეთში, იტალიასა და აზიანში. მუშაობენ შუამავლების დახმარებით, თუცა ცდილობენ ვერაძისა და ამერიკის ქვეყნებისათვის პროდუქციის პირდაპირ მიწოდებაზე გადასვლას.

მოსაზიდნელია, რომ სოხუმის ხელისუფლება სამხედრო-საზღვაო ფლოტის გასაძლიერებლად მისი მოდერნიზაციისა და ახალი მკურავი საშუალებებით შექმნის მისი მოხალაში კიდევ უფრო აქტიურად იმოქმედებს.

უსპირეველესად ეს განპირობებულია ექსპორტ-იმპორტის მოცულობის ზრდით, რომელშიც წამყვანი ადგილი თურქეთს უკავია. საფაქტთან ერთ-ერთი შეხვედრისას თურქი ბიზნესმენები საქართველოს სანაპირო დაღვის მიერ თურქული გემების დაკავებაზე ალაპარაკდნენ და უსაფრთხო ნაონისონის გარანტიები მოითხოვეს, რომელიც სიტყვირად კიდევაც მიუღეს.

შეორე მიზეზია ტურისტული სესონი და სოქიდან აფხაზეთში შემოსული ტურისტთა რაოდენობის ზრდა. მიმდინარეობს მოლაპარაკებები და გამოირიცხული არ არის აფხაზეთ-თურქეთის საზღვაო ხაზის ამოქმედება.

შესამე მიზეზია საქართველოს სანაპირო შელდში ნავთობის გამოსავლიანი საშუალება. ნავთობის საბადოს ნაწილი, ალბათ, აფხაზეთის სანაპიროსკენ ვაგრძელდება და ამის თაობაზე სოხუმში მოლაპარაკებებს რუსულ კომპანიებთან, კრძობ, „ლუკოილ“-

ან“ აწარმოებდა. სეპარატისტთა პოზიცია პრინციპულია – ნავთობი მხოლოდ რუსულ-მა კომპანიებმა უნდა მოიპოონ, ხოლო ქართულ-აჭრკულ კომპანიებთან, საუკეთესო პირობებითაც კი, თანამშრომლობა გამოირიცხება.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ჩვენი მონაცემებით, აფხაზეთის ფლოტი დღეისათვის დაახლოებით ასე გამოიყურება:

4 საპატრულო კატარა „გრიფი“ (პროექტი 1400M) – წყალწვევა 50 ტონა, სიქარე 30 კვანძი, შეიარაღება: 23 მშ-ანი საზენიტო ავტომატი 3V-23-2, კონტინერები 5-8M1 უმართავი 80 მშ-ანი C-8 ტიპის რაკეტები, საზენიტო კომპლექსში „ოგლა“ ან „სტრელა-2M“;

3 საქმინარო საარტკლერო კატარა „შმილი“ (პროექტი 1204) – წყალწვევა 78 ტონა, სიქარე 23 კვანძი, შეიარაღება: 76 მშ-ანი ქვეყნის, შეწყველებული 14,5 მშ-ანი და 25 მშ-ანი ტყვიამურქვევები, ერთი 7,62 მშ-ანი ტყვიამურქვევი, საზენიტო კომპლექსები „ოგლა“ ან „სტრელა-2M“;

3 საპატრულო კატარა „ფლამინგი“ (პროექტი 1415) – წყალწვევა 54 ტონა, სიქარე 12 კვანძი, შეიარაღება: 23 მშ-ანი საზენიტო ავტომატი 3V-23-2 ან 12,5 მშ-ანი ტყვიამურქვევები, საზენიტო კომპლექსები „ოგლა“ ან „სტრელა-2M“;

პატარა სადესანტო ზომადი „კუბა“ (პროექტი 106) – წყალწვევა 442 ტონა, სიქარე 10,5 კვანძი, ამაყად შეიარაღების ვაგრევა;

10-მდე „ოვლას“ ტიპის სახეირნი კატარა – წყალწვევა 2 ტონა, სიქარე 28 კვანძი, ამაყად შეიარაღების ვაგრევე კონსერვირებულია.

ვასათვალისწინებელია, რომ თითქმის ყველა მკურავი საშუალება გასული საუკუნის 60-70-იან წლებში აგებულია და ბევრი მონაცემი საპროექტო მაჩვენებლებისაგან დიდად განსხვავდება.

თამარ ჩაჩანიძე

საქართველოს ევროპულნი

სიტყვა „ტერორიზმი“ დღეს მსოფლიოს ნომერ პირველ ტერორისტად შერაცხულ ბინ ლადენთან ასოცირდება და რატომღაც გვიანდება, რომ „პოპულარიზმი“ უნამდ და მისი თანამზრახველები სწორედ იმ ბილიკს მოუყვებიან, რომელიც პირველად ევროპულმა გაცვალეს სწორედ მათი მოიგონეს ისტორიის მსველლობაზე ზეგავლენის ისეთი მექანიზმები, როგორც დანაღმა ან თვითმფრინავის გატაცებაა. ეს მეთოდები და ხერხები დღესაც გამოიყენება, მეტიც ტერორისტული ორგანიზაციები მრავლებიან და იხვეწიან. მაგალითად არცთუ ისე დიდი ხნის წინ საფრანგეთში, ევროპა და ბრიტანიაში, ხუთი, ერთმანეთისგან დამოუკიდებელი ტერორისტულ-ტერორისტული ორგანიზაცია არსებობდა. ისლამისტო ტერორისტებისგან გამსხვავებით ევროპულ დანაღმებლებს მოტივაციის საკმაოდ ჭრილი სექტორი აქვთ. საინფორმაც-

ციო საშუალებებიდან ხშირად გვესმის, რომ პასუხისმგებლობის ამ თუ იმ ტერაქტზე რომელიმე რადიკალური ჯგუფი იღებს საკუთარ თავზე ასეთ „აღიარებებსა“ და დაჯგუფებების სახელებს ისე მიეცევიტ, რომ დიასპორებისთვისაც არ არის უცხო სახელები „ეჭა“ და „კრა“. ბევრმა ისიც უნდა იცის თუ როგორ იმოქმედება ეს აბრევიტურები, მაგრამ ვფიქრობთ მწვადელ თუ მოძებნება ადამიანი, სრულფასოვანი წარმოადგენა რომ მჭირდება, თუ რა იდეალებს ემსახურებიან ან რა მოთხოვნები აქვთ ზემოსტრუქული დაჯგუფებების წევრებს. რა თქმა უნდა, ამ მცირე მასალაში ვერ მოვიცადეთ იმ დიდი პრობლემატიკას, რომელიც ტერორისტულ ჯგუფებთან არის დაკავშირებული, თუმცა ვცდებით მოკლედ მოგიხსნათ იდეალებს ენობილი ევროპული დაჯგუფებების შესახებ.

ირლანდიის რესპუბლიკის არმია
Irish Republican Army, IRA
დილოკაცია — ირლანდია
ვინ არიან? — აგრესიული ირლანდელიები
რა უნდათ? — ინგლისელების სიმაღლის განწყობა.

გლისის ეკლესიიდან მსილიდა. პასუხად პაპს ასევე თავიანდაკ ანაუბის გადაცა ინგლისის უფრო ჰენრი VIII მარც გუერა ცოლს, ხელახლა ექორწინა და რეკ მოყარა, შექნა ახალი ეკლესა (ანგლიკანური), რომელიც პაპს არ ექორწილებოდა. შუფის წინდუხედავის საქციელმა ქვეყანაში რელიგოური დაპირისპირება გამოიწვია — პაპის ეროული ირლანდია დარჩა. ირლანდია იმთავითვე თავსებში იყო დიდი პრიტანეთისგან, მე-20 საუკუნის დასაწყისში კი ინგლისელებს ლაბის ხელი ჩაეჭრა ამ მფითიანი ხალხის მორავულებასზე. იმ დროისთვის კრახულზე ანგლიკანური ეკლესიის მიმდევრთა რეკეტი საკმაოდ გაზრდილი იყო. ისინი კრახულს თავთან სამძობილდ თუდღენ და რასდ გადასახლებს არ აბრებდნენ. ამიტომ ირლანდია ორ წასოლად გავესს, მერამ ახსაც ვერ აღმოუჩნა დაპირისპირება. შექნა ირლანდიის რესპუბლიკის არმია და დაიწყო თავდასხმები ინგლისურ ყაზარბებსა და ანგლიკანურ მოსახლეობასზე. პრიტანეთის ხელისუფლებამ კრახულზე არმის წასოლები გადაისროლა, რამაც მფერაბრება უფრო გაუარესა დასხობით აიწვლიაწინა ეთიხელ IRA ოფიციალურად აცხადებს, რომ წევრებს საიმარ მოუხელებს.

წინდელი ირლანდია დიდი პრიტანეთის სხეულში მფსილილი ძველი ეკლესია ამ კონფლიქტის განვითარების ისტორიაში ბევრი საინტერესო ებოხიდა. დავიწყოთ მე-16 საუკუნი: ინგლისის მეფე ჰენრი VIII-მ გადაწყვიტა ცოლს (დლოიფულს) გაეჭროდა, მერამ კათოლიკურმა ეკლესიამ ნება არ მისცა. მამინ მფეუწ რომის პაპს თავიანთი წერილი მისწავს, რომელშიც პანტეონის მოკრახულებულად სთხოვდა, აღარ მფეუწებთან თავი ინგლისელ მღვდელმთავართა დამოღებით და არც იმ მფსიხელის იმედი ჰქონიდა, რომელიც ინ-

მერამ გამოიწვია რომელიმე დუქონიბეიერელ ქვედაჯგუფი და ყველაფერი თავიდან იწება. დღეს კრახულზე ითიბის სიმზიფა. როგორც ყოველივეს მორავ დასვებს უწასსსსსსსს და დამეცერგეწეწებს უწილფენ.

ოლსტერის დაცვის ასოციაცია
(Ulster Defence Association)
დილოკაცია — ჩრდილოეთ ირლანდია
ვინ არიან? — ირლანდელი კოთილიკები.
რა უნდათ? — თავი დავანებროთ.

როგორც ცნობილია, ინგლისელები პრიტესტანტები არიან, ირლანდელიები კი კათოლიკები. მათი უჩუტესობა ოლსტერში ცხოვრების ქვეყნის სხვა ადგილებში მცხოვრებს კათოლიკეთაგან ოლსტერელები ყველაზე რადიკალურები არიან. ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ ოლსტერში შექნა „ოლსტერის დაცვის ასოციაცია“. საკმაოდ ძლიერი ტერორისტული ორგანიზაცია იყო კიდევ ეწ. „ოლსტერის კოლინტარიათა ძალები“. ამ ტერორისტულ ორგანიზაციას მოქმედების პაციდემობი რადიკალიური მფიოღები ჰქონდა ანჩეული.

ნითული არმიის ფრაქცია
(Rote Armeefraktion, RAF)
დილოკაცია — გერმანია
ვინ არიან? — ყოფილი სტოლენინები.
რა უნდათ? — ყველაფრის განაღობება.
ტერორისტული ორგანიზაციის სახეობითა ან მისი წევრების სახეობით, არამც თანამზრახვითა რადიკალიზმით განისაზღვრება.

RAF-ის (ის ორი ათეული კაცისგან შედგება) საღვთა-თვითდაცვალო პოლიცია იბრავება 150 ათას აფრთხიანობა.

გერმანულმა წითელარბოლებმა აქტიური მოქმედებები 1968 წელს მიიწიეს ფრანგულმა ერთიანი სუპერმარეტის აფეთქებით დაიწყეს. პირველმა აქტამ დაწყებ ტერორისტების ბეჭი რამასწავლა უპირველესად ის, რომ მას კბილი უნდა დაეჭირა, რადგან ტერაქტის თითხვე მინაწილზე დატყობინების დღესეე ჩაუკენება პოლიციის ცველაზე, მაგრამ „მთავალი“ ცველაზე ჰუმანად სასამართლომ ასახადა ტერორისტები თავებით გაათავისუფლა. რამდენიმე წელიწადში RAF ისე გაძლიერდა, რომ გერმანულმა მას დღესაც შიშით იხსენებენ. RAF-ის ცველაზე გამხმარებული აქცია დასავლეთ გერმანიის მოქალაქეთა კვიზის თაყვანდობარ პან-მარტენ შლეიერის გატაცება და მოკვლა იყო; ასევე გაიტაცეს და შუბლზე სიკვდილად დასაჯეს დასავლეთ ბერლინის უზღველი სასამართლოს თაყვანდობარ გუნტერ ფონ დრეგენმა. მას შინ ორი დამამზინი ყველა, ერთის ხელთ თავიუი ჰქონდა, მეორის კი აფრთხიანი.

„წითლარბოლმა“ არსებობის ისტორიაში ცველაზე უცხარეი შემთხვევა კი 1977 წელს მოხდა, როცა ორი დატყობინებულ დღეორავან სამი სატყებში ჩამხმინობილი იბეჭეს. რა იყო ეს, სუიციდი თუ მკვლელობა, დღესაც არავინ იცის. მკვლელობის ვერსია დატყობინებულ არ არის, მაგრამ დაცვაინამებში, თითხ მტერის სიბილისის საყინი თავის ჩამხმინობის ვერსია დღესაც დღესაც მთელი სატყა. RAF-ის ისტორია ამით არ დამთავრებულა. დღევანდების ერთხმ ნაწილმა ტერორზე უარი აღუცხადებულა 1992 წელს თქვა, დაწარმოებმა კი ანტიმიმარტული წინააღმდეგობის ფორმირება ჩამოაყალიბეს. ეს უკანასკნელი დღესეე მოქმედებს.

ბასკების მამული და თავისუფლება

(Euskadi Ta Askatasuna, ETA)
დასვლოკაცია — ექსპანერია
ვინ არიან? — ბასკები
რა უნდათ? — დამოუკიდებლობა
ესპანეთში გერქრად ფრანკოს რეჟიმის დროს ამ ორგანიზაციას და ბატვის სტატუსი, მათ პარტიზანულ მოძრაობას მართს უჭერდა პროგრესიულად მოახროვეე ევროპის ბეჭი ქვეყნა. ვეგადა ხანი და ფრანკოს რეჟიმის ისტორიას ჩაბრუნდა, ETA კი ძველთურად აფრთხილდა აქტორ მოქმედებას. რაოც ევროპელებს თავსტები ვაჭარის და ეუმინდელი კარგი ბეჭი (ეს ტერორისტებად შერაცხეს, ამ სატყმხმ დადი როლი თამაშბ მუითხ სელისუფლებაც (მამხმეად). ETA-თან ბრძოლა სატყმხმ როული დამოწმდა. სამოციანი წლებიდან ის თავის თავზე იღებდა ესპანეთში მოქმედი

თითქმის ცველა ტერაქტებს მსხვერპლებს დადი იყო — რასანს მებტა კაცია. თუქცა ვარცა, რომ ბასკები ხანდახან ცრუბეჭენ, ზოგერთი აქცია არა მათი, არამე ადვილობრივი ისლამისტების მოქმედილი ყოფილა.

ETA-ს პირველი მსხვერპლი 1973 წელს ესპანეთის პრემიერ-მინისტრი ლუის კარერი ბლანკო იყო. ტერორისტებმა ასევე ტექნიკური ინფრასტრუქტურული მასილის ჩაღება მოახრინეს, რომ პრემიერ-მინისტრის მინქანა დაღდას დღეორავნა ვაქრამ. 1980 წელს ETA-მ „რეკონიდი დამქარა“ — ერთი წლის განმეღებლობაში ტერაქტებს 118 კაცია შექმინა. თავის შინზე, ETA-საც ჰქონდა დასავლეთ ესპანეთის ხელისუფლების წარმომადგენლებს იხსენის ETA-ს დღევანდების საოღველზე მუქენენ. ნორვეგელებს ამ ფაქტს დასტურებენ, სატყმხმედილი ოფიციალური მართილი უარეილს...

ჩვენ, ვინც მკვლელითაა

(We wholuit Sweden)
დასვლოკაცია — შვედეთია
ვინ არიან? — უცნობია
რა უნდათ? — შვედეთში 2004

წელს არ ჩატყობინებულყო ოლიმპური თამაშები. ოცენება უბედილი. ინფორმაცია ორგანიზაციებზე „ვინც მკვლელი თამაშა“, ერთი მასკეში ჩაღება, ის სულეე ვერაღებების მიბინ დატყობინა, რომ არა ის ცეხობეჭერი ამცანა, რომეღეე მინადა ჰქონდა დასვლო. ორგანიზაციის წევრებმა ვალსაქცეს, რომ ოლიმპური თამაშების ჩატყობინება გადასაღდის ვალსაქცელების ფულით უყარათილ ხარჯება და სხვა არავინ. ამტობი შვედეთის მსხვერპლ სპორტულ კომპლექსში 1997 წელს ცხრა აფეთქებისგან შეზღავარი სერია ჩატყობინა. უკანასკნელი ჩადი იბეჭე წლის 25 აგვისტოს სტადიონ „ელვიციზე“ აფეთქება და ის ვერანა დაწერა, რომეღეე ფეხბურთელებს მინდობრე გამოიდა.

ადღევანდ სამუქმეებზეც გადასაღდის ვალსაქცელების ფული რომ დასარჯებოდა, „მკვლელთა ამქმეებებს“ ან არ ახალეულათა, ან კი არც მოეჭებოთ.

ინფორმაცია დაწერილი წერილობა, რომეღეე საზოგადოებას მამართის, ნათქმამა, რომ სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე იბრძობენ ოლიმპიადის წინააღმდეგ, რომ სამხილ აქცია სატყმხმის ცეხხლასობილი არადი და ასევე დატყობინებდა მასლა, როცა და მტრეე, როცა „მკვლელთა ამქმეებებს“ თქმეებდენ, მათ ქვეყნის არბის სატყმეებში იბეჭეს.

პოლიციის პრესსამსახურის წერილის აქტორებს კორექტულად ურნა მკერნალობის კურსი ვეღვლით ფეხბურთელებს საყარე-

ფობა. ტერორისტები რომ ამ სუქმეებდენ, სულ მალე შექცა ცხადი — ისეთი ბათქებუქცა ატყმეს, რომ ოლიმპიადის ჩატყობინების უზღველი ოლიმპიურმა კომიტეტმა შვედეთს ჩამოართვედა. „ასინა, ვინც სატყმხმედილი თამაშა“, სისხრულით შექმდენ ამ ამხე.

წითელი მამისის პირდაპირი მოქმედება

(Action Directe)
დასვლოკაცია — საფრანგეთია
ვინ იყვნენ? — სტუდენტები
რა უნდათ? — კომუნისმი, ანარქიზმი და მათი მიზნი მოქმედული ერთი ქოთამბა.

თავის დროზე „აქსიონ დირექტი“ ევროპაში ერთიანი ცველაზე მისიხანე ტერორისტული დაჯგუფების იყო. არისების პირველი ორი წლის განმეღებლობაში ორგანიზაციამ 200 მბილიონი ფრანკი ხელმე ჩაღება მოახრინა და ისეთი იყო, ნატალიან ბრბილის დაწყება დააბრა, რომ მისი ზოგერთი დღეორის ვახრუბული ტერორი საფრანგეთის ციხის სატყმეებში ვაჭრებოდა.

„აქსიონ დირექტის“ ცველაზე გამხმარებული აქცია 1986 წელს Renault-ის გერქრადი დირექტორის ვარე ბესის მკვლელობა იყო. 17 სექტემბრის საღამოს იგი ოთხხმ უცნობმა პირმა დატყობინა მსოფე სახლის კოთახში. ბატონი ბესი ხელსაჭრულ სამხმეღე მას შუბლზე იქცა, რაც მან სატყმარ ქარხნადა მამქრეებზე მბილიბრეე გაათავისუფლა მუქმე.

სხვათა შორის, Renault-ის ხელმეღებლობას თითქმის დღეულა უცხარეი დასასრული: პერ ლევიმე რომეღეე კომპანას ორბოცადათიან წლებში ხელმეღებლობდა, მსოფეე აქტორებში დაღება — საბრალი სატყმარბ ჩემბლანმა ვაჭრებოდა.

სამყაროს ტანსაცმელი შერკანებდა

გრაფიტაციის ბრალია თუ სხვა რამის, არ ვიცი, მაგრამ ფაქტია, გიგანტებმა ჩვენს პლანეტაზე ფეხი ვერ მოიკიდეს; ანუ ისინი ჩნდებოდნენ და გზას წარმატებით აგრძელებდნენ, თან საკუთარი ჩრდილით საიმედოდ ფარავდნენ კონკურენტებს. უცნაოდ მდგომარეობა შეიცვალა და დამამცირებელი სურათის მონაწილე გავხდით. თავსუნიბო თანაგრძნობით შეპყრებდნენ, როგორ წყდებოდა დინოზავრთა ჯიში; ვინმე დავითმა ვიღაც გოლიათს სიცოცხლისთვის შეუთავსებელი ტრავმა შეაყენა, ამასთან, მეთოქთან შედარებით დაბალ წონით კატეგორიას ეკუთვნოდა.

ნამცვეა შეეცარია მელანქოლიურად შესტეროდა და შესტერის იმპერიებს, რომლებიც გაძლიერებასაც ვერ ასწრებდნენ, ისე ინტერედნენ მის თვალწინ — რომის იმპერია, ბიზანტია, მესამე რაიხი და აგრე, არცთუ შორეულ წარსულში საბჭოთა კავშირი. ის კი მშვენიერად ერეხს იმპერიათა ხელიდან გავარდნილ კაპიტალის „ნამცვეებს“ და საიმედოდ ინახავს, ხოლო თუ თვალს ადამიანებს გადავაგვლებთ, სჯობია, მზერა ოდნე უფრო ქვემოთ გადავიტანოთ და დავინახავთ ტანდაბალ, მაგრამ ერთბო თადაჯერებულ ადამიანთა რიგს, რომელთა შორის არიან მხედართმთავრები, შემოქმედნი, სპორტსმენები, მეფეები და იმპერატორები. თუ მათი რაოდენობით ვიმსჯელებთ, ტანსაცმელთა ბრწყინვალე კარიერის წინა პირობაა. ჩვენ კი მხოლოდ ის დადგრწინა, ზემოდაც ქვემოთ უღრმესი მონაწილეობით დაგვყრებდით მათ.

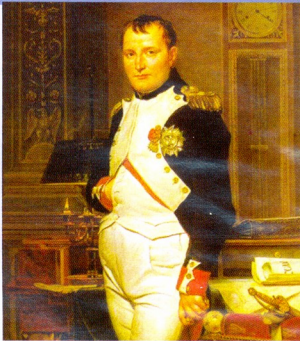
უელის კეისარი

ამ შემთხვევაში საქმე ვაქვს არა უკერძოეს საღათ „ცეზართან“, არამედ ტიტულთან. ველისხობით რომის იმპერატორ გაიუს უელუს კეისარს, ქრისტეშე ასი წლით ადრე რომ დაიბადა. ნაპოლეონით მანაც ბრძოლის ველზე მოიპოვა დღეება და ოსტატურად „გადაადინო“ ის საიმპერატორო ვიკრეინად. იყო სასტიკი, მაგრამ კეთილგონიერებას მუდამ ინარჩუნებდა; იყო სიფიქსე ქვეინი, მაგრამ არა ყოველთვის; იყო ხელგამწლი, მაგრამ არა მელანქოლი. ერთი სიტყვით, თითქმის იდეალური მონარქი გახლდათ. კეისარი ოსტატურად ლაგებდა მუკეიდრებით არისტოკრატასა და მღაბითა შირის. ის ერთსაც უყვარდა

და მეთრესაც. ჯარისკაცები ზომ ადმურობდნენ, რადგან მისი მეთაურობით მოიპოვეს მრავალი ბრწყინვალე გამარჯვება. ცვეხლითა და მახეებით მოიარეს ევროპა, აზია და აფრიკაც კი.

დიდი იმპერატორი საკმაოდ ტანდაბალი იყო, მრავალი კომპლექსიც აწუხებდა და არა მარტო ტანსაცმლის გამო. თავის დაფინის ვიკრეინით არა მხოლოდ სიმეტრიკური მოსაზრებით, არც თორწოებით მიკრობების დასაფრთხილად, არამედ მულოტის დასაფრთხილად იმყოფდა. მიუხედავად ამისა, გაიუს უელუსი გაცილებით ზონიერი მშარველი იყო, ვიდრე მისი ზონიერი ზონა კოლეა. მაგალითად წერილი, რომელმაც გასართობად რომი გააღწვა, არ ავზორცი კალიგულა, არც ქაოსს (თვით დასაც) რომ არ ინდობდა და არც კაცს.

ნაპოლეონი

ადამიანის სახელი რომ კომპლექსს უწოდონ, მან მარტოც სასწული უნდა მოასდინოს. ნაპოლეონი ტანსაცმელთა შირის არა მარტო დადი და გამორჩეული იყო. მისი მისწრაფება, აწინაღუერებინა ეს დანაკლისი, იძენდა ამკარა იყო, რომ ამ ფენიქსს „ნაპოლეონის კომპლექსი“ დაერქვს ფსიქოლოგებს. ბულის ბრინაა ის არის, რომ იმპერატორი, რომელსაც ჭაღარა ვეტერანები სეგვრულით აქვენს პატარა კარავს“ ესხდნენ, საშუალო ტანისა, თითქმის 170 სანტიმეტრი იყო. საქმე ის არის, რომ იმპერატორის სულ ტანმალდი ხალხი ეხეია ვარს. ლეგენდარული მარშალი მურატო 190 სანტიმეტრის სიმაღლისა იყო; მარშალი მორტიე მურატის 5 სმ-ით უსწრებდა, ხოლო გენერალი სუომი თითქმის ორი მეტრის სიმაღლისა გახლდათ. გასაკვირი არ არის, რომ მათ ვეკრულით იმპერატორი ტანდაბალი ჩანდა. ამიტომაც ნაპოლეონს სწორად უხდებოდა გარშემო მეთოთაივის ფიზიკური უპირატესობის ილუსორულობის შეხსენება. ერთ გენერალს, რომელმაც წინაღუერებდავად უთხრა იმპერატორს, თქვენთან მუდარებით ერთი თავით მაღალი ვარს, ნაპოლეონს უთხრა: „თქვენ ჩემზე მაღალი კი არა, გრძელი ხართ, ამ განსხვავების აღმოფხვრა კი მე წეისმებარდოს შემიძლია“.

სუკოროვი

რუსეთის სამხედრო ისტორიაში გამოჩენილი მხედარიმთავარი, ფელდმარშალი სუკოროვი არა მარტო ნაპოლეონის თან-

ამდროვე, არამდე დირსული მოწინააღმდეგე იყო, ფიზიკური მონაცემებით სიმ თანაბრობე. ყმაწვილი სუფიერი იმდენად სუსტი და პატარა ტანის იყო, რომ არა მამამისის შვილის, გენერალ პანისაძის (პეტრე დიდის არაბი. ალექსანდრ პომპინის პაპა) პროტექცია, გვარდამე არ მიიღებდნენ.

მომავალ ფელდმარშალს რკინის ნებისყოფა აღმოაჩნდა. მან თვითონ შეარჩია ინდივიდუალური ვარჯიშები და კაუჩუკი ვანდრეილი გახდა. როგორც ამბობენ, როცა ხანძი შეუსულ ფელდმარშალს ნაპოლეონის გამარჯვების შესახებ მოახსენეს, ასეთი რამ უთქვამს: „აღფრთხილად მამბუღებს ბებუნა, დროა, აღდგინოს, იორემ ჩვენ, პატარები, თუ გვიცალეს, ნახევარ მსოფლიოს აღვიკრიბოთ“. მართლაც არც ერთ ასე თუ ისე სახელმწიფო მოწინააღმდეგეს არ დირსება სუფიერის დამარცხება. აი, ნაპოლეონის კი ბოროდინის ბრძოლა, ფაქტობრივად, რუსულ ზამთარინ წაყო.

ადმირალი ნელსონი

კორსიკელ ვიკინგარას ზღვაზე წარმატებით ეწინააღმდეგებოდა „ჰომბაქტელასის“ კოდექსი თვალსაჩინო წარმომადგენელი ადმირალი ჰორაციო ნელსონი, რომელიც ასევე ტანდაბალი და სუსტი ანგეობის იყო. სამაგიეროდ, ცნობილია მისი ტემპერამენტი და სიმკაცრე. ამასთან, რომანტიკულიც იყო – ცნობილია საყვარელი თან, ლედი ჰამბლტონთან ვაგზავნილი მისი სინახით აღსავსე წერილი. სამაგიეროდ, ერთგულ ცოლს ისეთი წერილი გამოემწვიდა, რომ ამ უკანასკნელს ჯერ ისტერია დაემართა, მერე კი ყოფილი ქმრის რეპუტაცია რომ არ შეეღალა, წერილი ცეცხლს მისცა.

მართალია, ფრანკი ოპონენტებს ნელსონი წერილებს არ უგზავნიდა, მაგრამ მუდმივად ისტერიაში ამყოფებდა. განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც მან ფრანგებს მალტა წაართვა, დაამარცხა ფრანგების ფლოტი ევვიპტეში და ტრაფალგართან ფრანგულ-ესპანური ფლოტი განადგურა. სამწუხაროდ, უკა-

ნასკნელი ბრწყინვალე გამარჯვება მკირად დაუჯდა – ადმირალი ჰორაციო ნელსონი ბრძოლის დამთავრებამდე ცოტა ხნით ადრე მიიღებ დაუზარ და დაღუპა.

ანრი ტულუზ-ლოტრეკი

გრაფ ანრი-მარი რაიმონ ტულუზ-ლოტრეკი მონივს წინაპრებს, ჯგეროსან რანდებს, თავისი მხატვარი შოშიმავალი რომ ქანთა, აღბათ, დროშაზე ან ფარზე მატარებდნენ ამისაცნობ ნინზად, რათა რაიმე სასამხური მანც გაეწია უტყელესი ვეარისთვის.

იგი კი დიდებული ვეარისთვის შეუფერებელ საქმეს აკეთებდა, – საღვთვეითი თხანად ტლოზე, თავაშეგებულად ცს-ოფრად და რაც მოავრია, – თითქმის ჯუჯა იყო.

ანრის ფიზიკური არასრულყოფილება მისი ბედი და შხობლები იყვნენ დანაშაულები. ჯერ კიდევ ყმაწვილ გრაფს ორივე თემი მოსტდა, რის შემდეგაც ზრდა შეწყვეტა. სხვათა შორის, ლოტრეკის დღე-მამად დედამშველები იყვნენ, სისხლით ნათესავებს კი ბავშვების გაჩენას არ ურწმუნენ. თუმცა ზღვრებულ მკაცრს ნუ ვიქნებით გრაფისა და გრაფინის მამართ, ისინი რომ არა, მსოფლიოს ერთი გენიალური მხატვარი დააკლდებოდა. ლოტრეკი ქაჩაყმუტა მანსინიებსა და მიცეკვავებს ხატვდა კაბარებსა და კოფ-

ფეშს. სტუდია გრაფს პარიზის ერთ-ერთ საროსკიპოში მქონდა. სამაგიეროდ ერთ-ერთი ყველაზე გამოჩენილი პოსტიმპრესიონისტი მხატვარი დაედა.

ბრიუს ლი

ბრიუს ლი არც მოავრსარდალი, არც დიქტატორი და არც ადმირალი ყოფილა, მაგრამ ბეერი გზით ვერ გაბეღვდა მასთან პარიზის შემოს. პაბუკი ხელფანის საბრძოლო გზა კონკრეტის სახელგანთქნილ რაიონებში დაისყო.

ბრიუსს სწრაფად მოიპოვა ისეთი ნაძირალას სახელი, რომლისთვისაც სჯობდა გვერდი აგველოს. 156 სმ სიმაღლის იყო, მაგრამ თავზარს სცემდა ყველას. ხულო, გზიბის გამო იმუხობტა სკოლიდან გარეცხეს. როცა კუნგ-ფუ სრულყოფილად ათავისა, ბრიუს ლიმ ჭკუას მოუხმნა, ამერიკაში გადავიდა საცხოვრებლად, სადაც ერთ-დროულად საბრძოლო ხელოვნებასაც ასწავლიდა და კინემატოგრაფშიც ცდიდა ბედს. უნდა ითქვას, რომ ერთიც და მეორეც ბრწყინვალედ გამოუყვდა – ბრიუს ლი არა მარტო ვარკველია, ახალი იანრის მამს და დამარსებელიც გახდა. მისი ზღვფოფორი ტალანტი იმამდე გამოიღინდა, რომ დიდი კინოსთვის მან არაერთი ვარსკვლავი აღზარდა, მათ შორის რაკ ნორისიც.

ტაირონ ბოგზი

ტაირონ ბოგზი ტანმოკლე გენიოსის შორის ასო-ლუტური ფენომენი გახლავთ. 158 სმ სიმაღლე ზოგადდამაზნარი სახიშებითაც კი საგმოდ მცირეა, მაგრამ ბოგზს მოახერხა ასეთი ფიზიკური სიწაველიტოაც ამერიკის ნაციონალური საკალათბურთო ასოციაციის სრულყოფიანი ვარკველი გამოხადირა. დიას, ლიგაში, სადაც ორ მტერზე მაღალი ავლავლები არიან, პატარა ბოგზს მალე დაუტკცავა ყველას, რომ პატვისცემას იმხარბებს. რა თქმა უნდა, მეურებელს ვერტი წოდებული „ჩატჩენკები“, სომადანკებითა და ბლოკიტებით არ ანებებდა. სამაგიეროდ, საფოლე ვალაცემების რაოდენობით კლბს „მარლუ ჰორნეტის“ ისტორიაში დღესაც ლიდერობს. ბოგზისთვის ბურთის წართმევა, პრატკეულია, შეუძლებელი იყო. დიდი საკალათბურთო კარიერა ბოგზს რამდენიმე წლის წინ დასწროდა. გულშემატკვრები დღესაც გულითხლად იფრთხენ პატარა, მაგრამ რეკტული ბოგზს.

რათა რაიმე სასამხური მანც გაეწია უტყელესი ვეარისთვის.

იგი კი დიდებული ვეარისთვის შეუფერებელ საქმეს აკეთებდა, – საღვთვეითი თხანად ტლოზე, თავაშეგებულად ცს-ოფრად და რაც მოავრია, – თითქმის ჯუჯა იყო.

ანრის ფიზიკური არასრულყოფილება მისი ბედი და შხობლები იყვნენ დანაშაულები. ჯერ კიდევ ყმაწვილ გრაფს ორივე თემი მოსტდა, რის შემდეგაც ზრდა შეწყვეტა. სხვათა შორის, ლოტრეკის დღე-მამად დედამშველები იყვნენ, სისხლით ნათესავებს კი ბავშვების გაჩენას არ ურწმუნენ. თუმცა ზღვრებულ მკაცრს ნუ ვიქნებით გრაფისა და გრაფინის მამართ, ისინი რომ არა, მსოფლიოს ერთი გენიალური მხატვარი დააკლდებოდა. ლოტრეკი ქაჩაყმუტა მანსინიებსა და მიცეკვავებს ხატვდა კაბარებსა და კოფ-

აზიური ხატანგი

გთავაზობთ საბჭოთა არმიის ყოფილი ქართველი ოფიცრის თემურ მიჭატაძის მონათხრობს. ის აღვანთში 1983-85 წლებში მსახურობდა. ავღანეთიდან 25 წლისა დაბრუნდა, კაპიტნის წოდებით. იყო 10-ე მიტომპროდული პოლკის ნაღმსატყორცნელთა ბატარეის მეთაური...

რის ათასგვარი სახე და ფორმა აქვს. არაფერიც უნდა შეინახვოლი თიორულად, არასოდეს არ იქნება ზუსტად ისეთი, როგორც კაბინეტებში და პოლიგონებზე სასწავლო წერიტის დროს აღნიშნულნი.

ნებისმიერ სამხედრო სკოლას ერთი დიდი, საერთო ნაკლი აქვს. იგი ყოველთვის წარსული ომების გამოცდილებას ეყრდნობა და ვერასოდეს ვერ ეწევა დროს. მას არ შეუძლია მომავლის გამოცდილება დაიძოს საფუძვლად, რადგან ის ვერ არ არსებობს. რაც უფრო შორს არის ომი ამა თუ იმ ქვეყნის ისტორიისგან, მით უფრო ჩამორჩება ამ სახელმწიფოს შეიარაღებული ძალები დროს არაფინ იცის, რა სახე ექნება მომავალ ბრძოლებს. ახალ ომებში იმარჯვებენ ისინი, ვისაც უფრო ზუსტად აქვს ნავარაუდები ახალი გარემოებები, ვინც უფრო ახლია სინაფიცილითან. ახალი გარემოებები კი მარტო ახალი იარაღი და მონინადადგენის რაოდენობა არ არის, ხოლო რა არის, ზუსტად ვერაფინ იცვტვის. ეს მხოლოდ უშუალოდ ომიას იჩენენ თავს.

ავღანეთში 1979 წლებში შესული საბჭოთა ჯარების ერთ-ერთი დიდი ნაკლიც ზომ ეს იყო. საბჭოთა მეათურთა ობსოლუტურ უმრავლესობას ჰქონდა მეორე მხოლოდ ომის გამოცდილებაზე დაყრდნობით განზოგადებული თიორული ცოდნა და შესაბამისი სცენარებით „გამყოილ“ წერთნებზე მიღებული გამოცდილება. ეს კი საკმარისი არ აღმოჩნდა საბჭოთა „ავღანური ებოების“ ღირსეულად დასატიტრინებლად. შედეგად, გადაუჭრელი დარჩა ავღანური პრობლემა. თუმცა მის გადაჭრას ახლა უკვე სხვა ძალები ღაბობენ. ისტორიის განმინებით საქართველოდან წარგზავნილი ოფიცრები და ჯარისკაცები, ვერც მაშინ და ვერც ახლა, ავღანურ კენას ვერ ასცდნენ. საით მიყვადით მომავალს? ამის განგება გადაწყვეტს. ჩვენი ვალი კი წარსულის გათვალისწინებაა.

ავღანეთის ომზე მხოლოდ წინამორბედავან მსმენდა. „რა შუტევა, მძი, რა თავდაცვა. იქ ვერ ვაგვებს, ვინ არის და სად არის მონარაღდვე, რდის დავესმის თავს და რდის გაუჩინარება. დივიცი წესლებები და სრილის წესები. თიორიები და საკლასი აულიტორიამი მიღებული წუთიანები არაფერში გამოგადებას“, – მუხნეზოდნენ ისინი.

„ასა რა გამოგადება?“ – ხშირად მიკითხავს ვაიცებულს. „მხვალ და ვაგებ. თუ პირველივე ტყვიას არ ჩავაბუტვს, რა თქმს უნდა. ნელა-ნელა მიხვალ აზრზე“.

მე უკვე მქონდა სამხედრო სამსახურის ციტატორნი გამოცდილება. მანძელ მიწილეთის სახალხო რესპუბლიკაში ვსასხურდილად და ემონაწილეობდი ჩინეთ-ვიეტნამის ომის დროს ბავკლისპირეთის სამხედრო ოლქის ჯარების დიდ სამხედრო მანქერში. ეს მე დიდი რამე მეყნა, ავღანეთგამოვლილი ბიჭები კი ამაზე მხოლოდ ორინულად იდიმობდნენ. მოსკოვის სამხედრო ოლქში უმაღლეს მთავარსარდლობას დაქვემდებარებული მსხვილკალიბრანი შოისმსრბოლელი საარტილერიო ბრიგადის შემადგენლობაში გავლილ სამსახურს ხომ საერთოდ ავარაკე ყოფინდ და დევსებუად მიივლდნენ.

ასე რომ, წყალში იყრებოდა ჩემი პატარა წარსული. აქტებში მეივლებოდა მხოლოდ ფინკური შესაძლებლობი, ალილი, ახალ გარემოში ადაპტაციას და კრიტიკულ ვითარებაში სწორი გადაწყვეტილების სწრაფად მიღებისა და იმპროვიზაციის უნარი. არც ეს იყო უკული, მაგრამ მოწინააღმდეგი ხომ ჩემზე უკეთესად ადაპტირებულ იყო, ჩემზე არანაკლებ ძლიერი და ვითარებასაც ხომ ის აკონტროლებდა? არუ, სამხედრო ენაზე რომ ვთქვათ, ბრძოლების

ტაქტიკას ის გკარნახობდა. როგორც წესი, პირველი „სელავც“ მისი იყო, ხშირად მეორეც და შენ მხოლოდ მესამე სელავზე ვეწელიდა რეაგირების შანსი. როგორც გამოცდილებამ შეჭვამინი აჩვენა, ჩვენი „მესამე სელვისი“ უწარავლესობა ან საკუთარი ტყვის გადარჩენას ეწასხურებოდა, ან (უკეთეს შემთხვევაში) ფუჭი გახლდათ. იყო, რა თქმს უნდა, გამონაკლისი, საუკეთესო შემთხვევაც, როდესაც „მესამე სელა“ შედეგანინ აღმოჩნდებოდა და ბრძოლის რომელიმე ეტაპს წარმატებით გამოავრებდით, მაგრამ მილიანად ომი, როგორც ბრძოლების ერთობლიობა, პირმინდებ წვაგავთ და ამის დასტური ისტორიაა.

მოწინააღმდეგის პატივისცემა ღირსების საკითხია. მე პატივს ვცემ მათ როგორც მეომრებს, როგორც სამხედრო ხელღუნების ოსტატებს, ათასგვარი ტაქტიკური ხრიკების ავტორებსა და ბრძოლის ვირტუოზებს. იქნებ ისინი არ იცნობდნენ კლავუციცივსა და სუვიროვის, შლოფენისა და ლიდელ-ჰარტის, კონრადესა და სუნ-ძის, მაგრამ რასაც იცნობდნენ და რაც იციოდნენ – კარავ იციოდნენ და გუოქართლათ კიდევ მათ თიანიტი პატარ-პატარა, ტაქტიკის მსმტბუბისათვისაც კი პატარა, მაგრამ მოვებული ბრძოლების ხარჯზე, ომი, სტრატეგიის სრული გავებით – მოივს. ამით საბჭოთა სამხედრო ხელღუნების სკოლა ისტორიის ნანგრევებში მთავრულს და მჭირნი იმვეს უქაიან სხვა სკოლებსაც.

***

ჩვენი ბატალიონი უკვე ნახევარი წელია ჰერათის პროვინციაში, ქვეყნის დასავლეთში, კუნსაკ-ჰერათის მდისტრალს იცავს. ოცეულებად დაყოფილი ბატალიონი გზის გასწვრივ გამგებულ სიმაღლებზეა გამ-

აგრებული. ჩვენი ამოცანა საბჭოთა არმიის კოლონიზზე მოვალეობის თავდასხმის ადვილები და ნაიობბროდუტების სამი მელსაღენი (ბირთვად, დიზელის საწვავი და საავიაციო ნავთი) დავიკავო დივინობისგან. პირველ ამოცანას წარმატებით ვასრულებთ. ბატალიონის მეთაურის კარგად გასწავლილი პრეცედენტი ზოში და მკაცრი სამუშაოებელი დისციპლინა აღწევს შედეგს. მთერ ამოცანა „ოვტდები“. კერა არ ვადის, რომ სამჯერ-ოთხჯერ ნაიობსადენები არ ავფიფუტონ ან არ ვაღვავიკვრან. ეს ყველაფერი დამით ხდება და ვერაფერს ვუხერხებთ. ჩვენ ვერ დავნაღვთ ნაიობსადენს მთელ მთერზე. ისინი კი ნაღვანე იქ, სადაც ახანებენ. ეს ძალიან მზაკერული ხერხია. დაზიანების აღსაღვანად მიხულ საინჟინრო ვეჟუებს დიდი სავთიზე ეტყერება. მფდვარი, ვთვალეობით, თითქოს ვაგნამთი კიდე და ხმრად მანკ ვეფუქლებთ. ვაკებს დანაკარგი. თუშკა დანაკარგის რაღვინება სამხერო კრიტერიუმებით მიხულ დიმიტოვ ეტყება.

გაკებს კიდე ერთი ამოცანა – მიძეზავი სოფლების დაცვა მოვალეობის თავდასხმისაგან. ეს ის სოფლებია, სადაც ადგილობრივი ავღანელი სამხერო ნაწილებია განლაგებული: სარბოსები და ცარანელი, სამხერობები და მილიცია. მათ ჩვენებს ვეძებთ. საბჭოთა რეჟიმისა და პოზიტორად განწყობილი ხელისუფლების სამხერო ნაწილებია. მათ ჩვენი უღვათა სული. აი, მათზე თავდასხმების ადგილათა კი დიდ პრიბლემად გვეყვა. მოვალეობის თავდასხმების შედეგად მათი დანაკარგი იძენდა დიდი არ არის, რაღვინდაც დაუცველობის შიშით ვაკეცული ვარისკაცების რაღვინება. დეზერტერების დევნა ჩვენ არ გვეკითხება, მაგრამ ჩვენ მათი უსაფრთხოების დაცვას ვვაგვალენ და ამიტომაც ურთიერთქმედების ვეგმების შემუშავებაც და მათი განმორცილებაც.

თითქმის ყველა საუემავოზე ჩემი ბატარია პორტონოლოგი იტყულებუბა (და ცალცალკე ნაწილსტორცნადც კი) განაწილებუბით. მე ბატალიონის მეთაურთან მაქვს ადგილი სამთაური პუნქტზე. ამიტომ დავალებული მაქვს ავღანელ მეგობრებთან ურთიერთქმედების ვეგმების შემუშავებაც და მათი განმორცილებაც.

ერთ-ერთი სოფლები (რამატი სანგი) სულ რაღაც რვათი კილომეტრზე ვგვაკვით. მანდათოვარის უღვანელობის ერთი სიბადლეზე ჩვენსა და სოფლის შორის რამდენიმე საყრადღებო ხეყულია. გამსხვავება სიბადლეს შორის 400-500 მეტრია. ყველა სირთულის ვათვალისწინებთ, სიგნალიდან ადგილზე ჩასვლამდე და ჩვენი ვაკემანტრანსპორტირებისათვის წინასწარ მომზადებული პოზიციების დაცვასამდე სულ

მარტინიდან მთერ თემურ მიქაულტიკი მთობე ანატოლი პოლიოვდა

ნახევრასიათან მონაკვეთში უნდა ჩავეტბოთ.

ავღანელ მეგობრებს ვუთანხმებ ურთიერთების სიგნალს და ვაღვავიკვრან სისხლად მამხალეს.

– ამონ საბიბ, მოულოდნელი თავდასხმის შემთხვევაში უშუბით სამ წითელ მამხალას და იფერიებ თავდასხმას ჩვენს მოსვლამდე. არ დამუშვებთ ლეხების შემოსვლას ჩვენივის მომზადებულ პოზიციებზე. ჩვენ თვდახუთ-ოცდაათ წუთში დავიკავებთ ჩვენს ადგილებს და ესნით ცეცხლს. მე და შერ ვხვდებით აი, აქ (რუკაზე ფანქრის წერითი ურქენებ მეთაურის ადგილს) შევავსებთ ვითარებას და ვაღვავიკვრთ შემდეგ მანერზე. მოსვლება?

– მისალება, რაყე თემურ, – მიდასტურებს ავღანელი მეთაური.

ბატალიონის მეთაურს ვახსენებ მზადყოფნის შესახებ. მათიი კორსაკოვი მიმეკიციებს ვეგმას.

ვეჟუებს „დაუყოვნებელი რეაგირების ვეჟუე“ დავარტყით. მასში სამი ვაკემანტრანსპორტირბოი შედის. ასევე ერთი 82-მილიმეტრის ნაწილსტორცნი და ერთი ავს ტიპის ავტომობტური კუმბარსტორცნიც. ჩემი მოავდელა ლეიტენანტო ანატოლი პოლიოვდა.

შტრქული ვარისკაცები სიხარულისაგან ადარ არან. საბატო ფუნქცია დავკარასთ, ვაკამდენ და თითქოს დასერიხულდენ კიდეც. ყველა სხვა ვავალესავან ვათავისუფლდენ და დღისით და დამით საბრძოლო მზადყოფნაში არიან. რამდენიმე საწერონლო მეცადინება ნაკატარე ყველაფერი რიგზეა. ახლა მთავარია, პირველ საუემავოზე მფარ ვარისკაცს სამი ერთმანეთზე მყოფლებული წითელი მამხალა არ გამოუაროს. ამ საუემავოს ყოველ ცვლას მე თვითონ ვუტარებ ინსტრუქტაჟს. მეტრე, სხვადასხვა დროს მე თვითონ ვაღვავრ საუემავოზე დამით და ვაკერდები სოფლის ვარისკაცებსაც იციან, ეს ძალიან სერიოზულია.

დამის თობი საითი იწეება. ყრმბლი წკრიალებს.

– სამი წითელი მამხალაა, ახანავო ვაკატარო, – ვყრის ვარისკაცი ისე, რომ მისი ხმა ყრმბლში მკაფიოდ მესმის, – რამატი სანგის მირდან სამი წითელი მამხალა და სრლისი ხმაც ისმის. ლეხები თავს დავსხენენ!

რამდენიმე წუთში ძრავები აფუქუნდა. კიდეც ცოტაც და უკვე გავხე ვართ. კისრისტეხით მივყრავთ თავვე. სერამენტინზე ლეიტენანტი პოლიოვდა პირველი მანქანის ლეხის ავზე ზის, მე – მთერზე. სხვას არავის ავს მანქანის ზეობი ყოფნის უფლება. მესამე მანქანის მთაური სერანტი სამი კოტსუნია, საზრანი და ძალიან ყრალი ბიჭი.

ეს ჩემი პირველი საბრძოლო ნაილობა არ არის, მაგრამ შიში თხრია. არ ვციც და არბი მოწინააღმდეგე. მუღდენ სარბოსები პოზიციების დაცვას ჩვენს მისეღადმდე? პოლიოვდა ამ იცის, რომ პირდაპირ არ უნდა შევრდეს პოზიციებზე. მისგან 200 მეტრში, ბუნებრივ საფარში უნდა ვაჩერდეთ და წინ თბი ვარისკაცი ვავაწარის. პოზიციებზე ამონ საბიბ უნდა დახვდეს, ან მისი მოავდელა ბამირი. მხოლოდ ამის შემდეგ ვაკეციებ პოზიციებს, მაგრამ სად არის ყველაფერი ასე...

სავარს მთავარსოფლითი. ვაეწერდით. ძრავები გამოვრეთ. შუქი ნაკატარი. სრლისი ხმა ადარ ისმის. დენსანტი ვანლადა. ამასობაში მზირიდან ერთი ვარისკაცი ბრუნდება და ხმამაღლა ვეგმასხის:

– ამხანავო ლეიტენანტო, თავისუფალია!

სამდე მანქანით შევიღვართ და საბრძოლო პოზიციას ვაკეცებთ. ავღანელები მხოლოდ ყოფითი ვხვდებით. პოზიციებზე ამინცა და ბამირიც ერთად დენან. მათთან ერთადამ მთლი მისი ვეჟუე.

ამირი მესაღვება და საძვარე მკიცნის.

– ვაკეტენ, რაყე თემურ, ბეტერების

„ქელიჯის პეიჯში“

სპეცრაზმების ისტორიაში არაერთი იუვე-ლიროულად, ქორუგეიულად ზუსტად ჩატარებული ოპერაციაა, რომელთა დროსაც მხოლოდ რამდენიმე ადამიანის პროფესიულ და გადამწყვეტ მოქმედებას საბრძოლო თანაფარდობის სასწრაფო კი გადაუჭრა.

ზემოხსენებულ აქციათა რიცხვს თამამად შეგვიძლია მივაკუთვნოთ სამხრეთ აფრიკის შეიარ-

აღებული ძალების სამხედრო-საზღვაო კომანდოსების ჩატარებული ოპერაცია, რომლის კოდური სახელწოდება „კულიჯი“ („Coolige“) იყო. თორმეტი სპეცრაზმების მიზანმიმართულმა და გაბედულმა მოქმედებამ დიდი ზეგავლენა მოახდინა 1987 წელს ანგოლის შეიარაღებული ძალების მიერ ანტისამთავრობო დაჯგუფება „უნიტას“ წინააღმდეგ ჩატარებულ ოპერაციაში.

იქ, სადაც მდინარეები კოიტუ და კუანავალე ერთდებიან

1987 წლის ზაფხულში ანგოლის სპეცრაზმების არმია „უნიტას“ დავალებების გამანადგურებელი და ქალაქ მანგამში შეიარაღებული ოპოზიციის მოწინავე ბაზის გამათავისუფლებელი ოპერაცია დაიწყო.

სამთავრობო ჯარები, ანგოლის ორი დიდი მდინარის კოიტუსა და კუანავალეს შერეობის რაიონიდან უტედა. ჯერ კიდევ პორტუგალიელი კოლონიზატორების დარსებულ კოიტუ-კუანავალე იყო მათი ძირითადი ბაზა. „უნიტას“ წინააღმდეგ ოპერაციაში ქვეთათა რამდენიმე ბრიგადა მონაწილეობდა. თითოეულ ბრიგადაში კონსულტანტებად საბჭოთა სამხედრო მრეწველები იყვნენ. ძირითადი საბრძოლო კოლონები მავინგის მამაროულები 1987 წლის აგვისტოსთვის უნდა დაბრუნებულიყვნენ. სამხრეთ აფრიკის არმიის სარდლობამ შექმნილი მდგომარეობა მოკავშირე „უნიტასიკის“ ერთობ სახიფათოდ მიიჩნია. შეიარაღებული ოპოზიციის ლიდერის, ჟინას სავინას დავალებების განაღებება რომ არ დეშვით, სამხრეთაფრიკელები მათ გაძლიერებას შეუდგნენ. მათ დასასმარებლად გავაზნულ იქნა ბალალონი „პუფალი“ და სადაზვერუო-სადაცვრისიო რაზმი Recces-ი. გარდა ამისა, სამხრეთაფრიკელებმა საბრძოლო მოქმედებების რეგიონში სასწრაფოდ გადაიხილეს შერისმარებული 155-მილიმეტრისა და 300-მილიმეტრის G-5 სამხრეთაფრიკელი ოფიცრები იხსნებენ: „ქვემეხებმა უდიდესი ინტერესი გამოიწვია „უნიტას“ ხელმძღვანელობაში, რადგან მათ არასოდეს ენახათ ასეთი გრძელვადიანი იარაღი“. ეს სისტემები მართლაც მძლავრი არტილერიული სისტემებია, მათ გადამწყვეტი როლი შეასრულეს

ბრძოლებში. მათი გასროლის სიშორე დახლოებით 40 კილომეტრს შეადგენდა. საბჭოთა სამხედრო სპეციალისტების თქმით, სწორედ G-5-ები აყენებდნენ ანგოლის სამთავრობო ჯარებს ყველაზე მძლავრ დარტყმას. მათგან თითქმის შეუძლებელი იყო თავის დაცვა, ერთადერთი ეფექტიანი მანერა ცეცხლიდან თავდასაღწევად ზონიდან სწრაფი გასვლა იყო.

მაღალი რანგის სამხრეთაფრიკელმა გენერალმა ლიზბერგმა ყურადღება მიაქცია მდინარე კოიტუს სტრატეგიულ ხელს, რომელსაც ანგოლის სამთავრობო ჯარები და მათი დამხმარე კუბელები ტექნიკის გადასაცანად და ფორტის მოსამარაგებლად იყენებდნენ. მისი განადგურების შემთხვევაში ანგოლელების არმია როდულ სიტუაციაში აღმოჩნდებოდა, რადგან მატერიალური რესურსების მომარაგების გარეშე დარჩებოდა. ხიდის სტრატეგიული მნიშვნელობა კარგად ესმოდათ ანგოლელებს. ანგოლის ვეტერანთა კავშირის წევრი, პოლკოვნიკი ნიკოლაი კალინინი, რომელიც მამრ მე-5 სამხედრო ოლქის საინჟინერო ჯარების უფროსის მოვალეობას ასრულებდა, იხსენებს: „მდინარე კოიტუ საკმაოდ სწრაფი დინებით (ფართობში დაახლოებით 1,5 მ/წმ) 100 მეტრზე ფართი არ არის, მაგრამ ზოგ ადგილას მისი ზანა (ასე უწოდებენ ანგოლელები დავაობებულ ფშანებს, არე ჭალებს) 3-4 კილომეტრს აღწევს. დაჭაობებული ჭალები გვთ მძიმე ტექნიკით მდინარის გადალახვა (მათ შორის ამფიბიებით) შეუძლებელი იყო. ტანკები და ჯავშანტრანსპორტიორები მამრე ევლობოდნენ ტალახში. ასეთ მდგომარეობაში სტაციონარული ხიდის აშენება მეტად რთული და ძვირად ღირებული სამუშაოა. ჯერ კიდევ ბედლად ქალაქ კოიტუ-კუანავალე-

ში პორტუგალიელებმა მდინარის ორივე მხარე უკანონოდ შემოფარდულს და ზღვ ხიდც ააშენეს. ანგოლის გეოდეზიური რეალობის გათვალისწინებით ხიდი საკმაოდ როული ნაგებობა იყო. ამასთან, მას უზარმაზარი სტრატეგიული მნიშვნელობა ჰქონდა. ხიდი, ერთი ნაპირიდან მეორეზე გადადიოდა მძიმე ტექნიკა (ტანკები, ავტომობილები, ვაგონტრანსპორტიორები და ა.შ.). სამხრეთაფრიკელთა სარდლობამ გადაწყვიტა რაღაც უნდა დასჯდომოდა მშვიობრივად გამოეყენა ეს სტრატეგიული ნაგებობა. სამხრეთაფრიკელთა კომუნდო-საკაერო ძალებმა არაერთხელ სცადეს ხიდის განადგურება. მთელი სამხედრო მოქმედების პერიოდში თვითმფრინავებს ამოებოდა F-14Z-მა და „ბუკანირმა“, რომლებსაც მანა ნამბიბაჰა ჰქონდა, 116 დარტყმა მიუყენეს ანგოლის მწიხსველა სტრატეგიულ ობიექტებს. მათ შეასრულეს 700-ზე მეტი საბრძოლო ვაერნა და მტრის პოზიციებზე ჩამოავდეს სამა ათასზე მეტი ბომბი. მუხეზავად ამისა, ხიდის დაზიანება მიიღო ვერ მოახერხეს. მეტიც, კოიტუ-კუანავალის მახლობლად ანგოლა-კუბელების საპაერო თავდაცვამ სამხრეთაფრიკელთა ავიაციას საკმაოდ მძლავრი დარტყმა მიყენა. ისინი აღჭურვილნი იყვნენ თანამედროვე საბჭოთა პაერსაინალიზდევო საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსებით, რომელთა შორისაც იყო „კუბ“-ი, „ოცა-აკ“-ი და „სტრელა 10M“, აეროეუ საზენიტო დანადგარები: „შილიკა“, 3У-23-2. საზენიტო კომპლექსების მართვის პულტებთან კი შეტწოდდა საბჭოთა სპეციალისტები ისხენენ. ასეთ პირობებში სამხრეთაფრიკელმა სარდლობამ გადაწყვიტა ხიდის აფეთქება **Recces** ნომერ პირველი პოლკის სადევრისო-სადანავერეო ჯგუფისთვის მიენენ. ოპერაციის დაგეგმვისა გამოიყენეს აეროლოგების და დანავერვის მონაცემები (დართიად, „უნიტელების“). მაგრამ მალე ვარკვა, რომ ხიდის მისადგომებს დედამიწად იცადნენ კონკრეული და კუბელი ჯარისკაცები. როგორც **Recces**-ს ანალიტიკოსებმა დაასკენეს, რომ ჯგუფი ოპერ-

აციის შესრულებისას ღიდ დანაკლისს განიცდიდა, მიზნის მიღწევის შანსი კი ნაკლები ექნებოდა. ოპერაციის დაგეგმვა თითქმის წინში მოექცა, მაგრამ მოიძიდა მასველიანერული ვაშისავალი, რომელიც ოპერაციაში მე-4 პოლკის **Recces**-ის მებრძოლი მკურავების გამოყენებას თვალისწინებდა. ისინი სწორედ დივერსიების მიწყობაში იყვნენ დაოსტატებულნი.

მდინარე – მეორე და მოკავშირე

გადაწყდა, რომ ოპერაცია კოდური სახელწოდებით „კულივი“ 1987 წლის აგვისტოს ბოლის ჩატარებულიყო. სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკის სამხედრო-საკაერო ძალების შვეულმფრენებს მებრძოლი მკურნავების ჯგუფი ანგოლის ტერიტორიაზე მალულად უნდა გადაეყენა და მიზნისაკენ ჩრდილოეთით რამდენიმე ათეული კილომეტრის მოშორებით გადმოესხა. ასეთ შორ მანძილზე გადაფრენისას ანგოლაკუბის ჯარების მოწინავე პოსტები შვეულმფრენთა მხას ვერ გაიკონტრინენ და დენანტის გადმისხმის ეჭვც არ გაუქმდებოდა. ოპერაციის მთავარი მოულოდნელობა ის იყო, რომ სპეცრაზმელები ობიექტს ანგოლის ტერიტორიიდან, ანუ ზურფიდან უნდა მახლობლებდნენ, საიდანაც მათ გამოიქნას ყველაზე ნაკლებად ელოდნენ. საკმაოდ დრმა და სწრაფ მდინარეს კი გადაადგილების საშუალებად გამოიყენებდნენ. საბრძოლო მცენთავები აღჭურვილნი იყვნენ ჩაკეტული ციკლის სასუნთქი აპარატებით, რათა ობიექტთან მახლობებისას ყარაულებს წყლის ზედაპირზე ამოსული ბუმტულები არ შეენიშნათ. კომანდოსებს ხიდის საყრდენებზე საგანგებო, წყალქვეშა მყოფებული მიქმედების ნაღებები უნდა დაეყენებინათ და წყალქვეშა ცურვა უნდა გაეგრძელებინათ დაიქმულ წრტელამდე, სადაც მათ შვეულმფრენი ელოდა.

მებრძოლებს მტრულ გარემოცვაში ცუფით უნდა გადაეღახათ დაახლოებით ასი კილომეტრი. გარდა ამისა, იყო კიდევ

ერთი სახიფათო წინააღმდეგობა – ნანგებობი. ეს რეკტილები უსხვიარა დროლიად ბინადრობენ კოიტუსა და კონავალში. მუხეზავად კიდევ მრავალი საშმშობებისა, საბრტე აფრიკის ჯარების სარდლობამ ჩათვალა, რომ კომანდოსების ფისეკური და საბრძოლო მშადგენების დენე საკმარისი იქნებოდა ამ მართლების უნეკალური ოპერაციის დასავკიერებინებად. **Recces**-ის მებრძობი იმ წლებში სადაზერერო-სადევრისო ქვედანაყოფებს შორის ყველაზე საუკეთესოდ მომზადებულიად თვლებოდნენ სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკაში. საგანგებო ქვედანაყოფების ერთ-ერთი დამარსებული ან ბრეტიტინაზი ისხენებს: „სპეცრაზმის მებრძოლი მცენთავების ყოველთვის უფრო მეტი მოთხოვნებიდა, ვიდრე რიგითი სპეცრაზმელები. სახედრო-საზღვაო კომანდოსების რიგებში მხოლოდ ისეთი მებრძობი ირიცხებოდნენ, რომელთაც უროულესი და უმკაცრესი სახმელეთო გამოცდები“ ჩააბარეს, შუგლევ კი მებრძოლი მცენთავთა შერჩევას და მომზადების არანაკლებ მკაცრი გამოცდების კურსს გაუძლიო“.

ოპერაცია „კულივის“ ჩასატარებლად შეირჩა თორმეტი ყველაზე გამოცდილი და თავგამოდებული მებრძოლ-მცენთავი. ჯგუფის მეთაურად დანიშნეს მაიორი ფრედ უილიკი.

1987 წლის 25 აგვისტოს სპეცრაზმელები შვეულმფრენებით ანგოლის ტერიტორიაზე გადაიყენეს და ქალაქ კოიტუ-კუანავალეს ჩრდილოეთით, 70 კილომეტრის მოშორებით მდინარე კუტუს ნაპირზე ვადასხეს. კომანდოსების აღჭურვილობის კომპლექტში შედიოდა: აკვალანგები სუნთქვის ჩაკეტული სისტემათ, პიროკოსტუმები, ნიღბები, ფარვლები და საგანგებო გრძელი სასუნთქი ძილები, ინდივიდუალური, წყლისიგან დაციული რადიოსადგურები, კომპრესები, წყალქვეშა ფარვები და ჰერმეტიკლად შეფუთული საკვები ულულები. გარდა ამისა, ჯგუფის განკარგულებაში იყო: ექვსი ასაწყობი ორადგილიანი ბაიდარა „კლექერი“ და, რათქმა უნდა, სადივერსიო ნაღებები. სპეცრაზმელების პირად იარაღი შედგებოდა საბრძოლო დანებისგან და მყუჩჩანი პისტოლეტებისგან, რომლებიც წყალგაუმტარ კონტეინერებში იყო შეფუთული.

„კლექერები“ კომანდოსებს მგზავრობის ვასალიზებლად გამოიყენეს, გარდა ამისა, ბაიდარა მებრძოლებს ნინაგებთან სახიფათო შეხვედრისგან იფარავდა.

სამი საათის განმავლობაში მიცურავდნენ „კლექერები“ სპეცრაზმელები. როცა მიზანს მიახლოდნენ, ნაპირზე გადმოდნენ, ბაიდარები დაშლეს და გულდასმით დამალეს. როგორც კი მოსადამოდა,

Buccaneer-ი დავალების შესასრულებლად ემზადება

**ჯგუფის მეთაურს ნინაგმა
ლასტი შეუტარა**

ხიდს ყველაზე უკეთ რეპტილიები ყარაულობდნენ...

სპერაზმელებმა ჰიდროკოსტიუმები გა-
დაიცვეს და საომარ წველებად დაე-
ოფილებმა მდინარის დინების გაყოლებით
გზა ცურვით განაგრძეს. ძირითადად, ჩაყენ-
თულები მიცურავდნენ და აკვადანგის
ბალონების რესურსის დაზოგვის მიზნით
სასურნქ ძილებს იყენებდნენ.

მებრძოლებს თითქმის მამწევე მუხ-
ლით მტაცებელ რეპტილიებთან შეჯახება.
ნაპირზე მოვედმარე რამდენიმე ნახატი,
რომელთა სიგრძე მებრძოლებს, ორ მებრძო-
ს აღწევდა, მებრძოლი მყვინთავეების
ჯგუფისკენ დაიძრა. სპერაზმელებმა
იციოდნენ, რომ ნახებები, ძირითადად, წყლ-
იდან ნაპირისკენ ნადირობენ. შეუძლიათ
მრავალი საათის განმავლობაში გაუმჩნე-
ვლად წოლა ისე, რომ წყლიდან მხოლოდ
ნესტოები და თვალები უჩანთ. როგორც
ეს წყლის დასაღვეად მისული ანტილოპა
ან სხვა ცხოველი საკმაო მანძილზე
მოუახლოვდება, უსწრაფესად ჩააგვირ-
ბენ კბილებს მისხვერბლს და ფსკერისკენ ექ-
ნებიან მანამ, სანამ ცხოველი არ დახრ-
ნობა. ოპერაციის დაშედეგად ფიქრობ-
დნენ, რომ მდინარეში მყვინთავეების „ჯო-
ვის“ გამოჩენა ნახებებს თუ არ დაფიქრო-
ბდა, გააკვირვებდა მაინც. ამიტომ სპე-
რაზმელები რამდენიმე მჭიდრო ჯგუფად
შეიკვრნენ, ერთმანეთს ზურგი მისცეს და
წრფილი თვალდაცვის პოზიცია დაიკავეს.
უკიდურესად მწვავე შემთხვევებისთვის
სპერაზმელებს დანები და პისტოლეტები
ქიანდათ გამოხადებული. გარდა ამისა, კო-
მანდოსებმა წერთისისა გაიარეს საგრან-
ბო კურსი, რომლის დროსაც მათ ასწავ-
ლეს რეპტილიების შედარებით დაუცვე-
ლი სუსტი წერტილები: თვალები, კი-
სერთან, სადაც ტყავი შედარებით ნახია,
ფერხვამლობა, სადაც ნერვული კვანძები
ფართო თავს. მათი დანიშნ დაზიანების
შემთხვევაში შეიძლება მათი მწყობრიდან

გამოყვანა. გარდა ამისა, მყვინთავეს ჰიდრო-
კოსტიუმების სიმტკიცის იმედიც ქონ-
დათ. ასე რომ, მდინარის მრისხანე ბინა-
დრებითან „პირდაპირი კონტაქტი“ ჯგუფ-
მა რამდენჯერმე ოსტატურად აიცილა.
ამან მათი გააღადგილების გრაფიცი
საგრანობლად დაარღვია. მებრძოლებმა
მიზანთან მისვლის მიუღი დაშე მოან-
დომეს და ხიდს მამინ შიუახლოვდნენ,
როცა უკვე გაიყვებული იყო...

დავალება უნდა შესრულდეს

პირველად ხიდს მათორ ფრედ უღოკო-
მის საბრძოლო წველილი მოუახლოვდა.
დაზერვის მონაცემებით, წყალქვეშა დი-
ვერსანტებისგან დასაცავი სპეციალური
ბადლები ამ რაიონში არ იყო. სამავიჯიოდ,
ხიდის გარშემო აკვატორია საბრძოლო
მოქმედებების გამო ჩახვერგელი იყო.
ჯგუფის მეთაურმა, როცა ერთ-ერთ ასეთ
დაბრკოლებას გვერდს უვლიდა, წინდაუხე-
დავად ამოვიწინა და პირდაპირ მის წინ
მდგომი ყარაული დაინახა. ანგოლებმა
წყლის ზედაპირზე საეკვო მოძრაობა შენი-
შნა და მსივე მოახდინა რევირება: ავ-
ტომატის ჯერი მიუშვა ამოვიწინოული
სპერაზმელებისკენ. ერთ-ერთი ტყვია
ულაკომ მარჯვენა მხარში მოხვდა. სპე-
რაზმელებმა ჯგუფის უფროსი მსწველივე
გაღარჩინა, რომელმაც მხოლოდნებისგან
გახვერბული მათორ მდინარის სიღრმეში
ჩაიფარა.

გამოვიწინებულმა ყარაულებმა ხი-
დის აკვატორიის ავტომატით დაცვრად
დაიწყეს, რამდენიმე ხელეუმარაც ის-
რიოლეს წყალში. კომანდოსები მიხვდნენ,
რომ გაიმფიქრნენ, მაგრამ დავალების შეს-
რულებების ხელი არ აუღლია. დივერ-
სანტოვან აღარც ერთი არ გამოიჩინა
წყლის ზედაპირზე. ამან შეაყვინდა ანგო-

ლები დარაგები. იფიქრეს, ყარაული შეცდა,
ნიანგი დივერსანტად მოიქცენა და ტყე-
ვილად ატეხა სროლი. მაგრამ ანგოლელ
ყარაულია მოქმედებებს, მართალია, დროებით,
მაგრამ მაინც გამოიყვანა მწყობრიდან
დივერსანტთა ერთი ნაწილი. ზოგი მათ-
განი ხელეუმარების წყალში აფიქრებთ
გამოწვეულმა დინამიკურმა დარტყმამ
დაახინა, ხოლო სერკანტი ჰერბასტი
ფსკერზე მოვიწილ კვლიან მყოფობაში
ცხვალარათა. იგი მსწველივე გაათავისუ-
ფლა დიდი ძაღლისხმების შედეგად. ამ-
არჩენებმა ეს მაქსიმალურ სიღრმეზე, ან-
სოლოტურ სანგელებში მაინც მოახერხეს
ხიდთან მიახლოება და რამდენიმე საყრდ-
ნის დანადგე ზუსტად ფარავტურენ. რის
შედეგაც ჯგუფი დინებას ქვემოთ. შეკრ-
ების წერტილისკენ დაეკვი. გზა ყველატი
მხელი მათორ ულაკისათვის აღმოჩინდა,
რომელსაც კრილობის გამო სწრაფი
მოძრაობა უჭირდა. შეკრების ადგილას
გაირკვა, რომ დიაკარვა სერვანტ ბოუკმან-
ისა და ვესელის საბრძოლო წველილი,
მოუხვდავად ამისა, სპეცჯგუფის მეთაურმა
არ გარისკა და დინების მიყოლებით
მოძრაობის ბრძანება გასცა. ევკავაციის
ადგილამდე სპერაზმელებს წინ შედილსა-
თვანი წყალქვეშა მართაინი და ანგოლის
სავანებო ოცკოლომტრანი მარში ელით.
სავანებო სიტუაციებისა გათვალისწინებ-
ული იყო მოქმედებათა სათადარიგო ვარი-
ანტები არსებობდა აგრეთვე რამდენიმე
სათადარიგო შეკრებისა და ევკავაციის
ვარიანტი. ამასთან, მეთაური ულაკი დარ-
წმუნებული იყო, რომ თუ ბოუკმანი და
ვესელისი ცოცხლები იყვნენ, ისინი ისე
კარვად იყვნენ მომზადებული, რომ აუცი-
ლებლად დალწველდნენ თავს არასასურ-
ვლი სიტუაციისა. სავანებო ჯგუფის მე-
თაური სამხრეთაფრიკელი კომანდოსების
საბრძოლო წესების შესაბამისად მოქმედებ-

და, რომელშიც ნათქვამია: „ჯგუფის მტრის მიერ აღმოჩენისა და მრავალრიცხოვან ძალებთან საცდელ კონტაქტის შეზღუდვაში, ჯგუფი უნდა გაერდის თავდამსხმელს და იძიროს შერების ადგილამდე შესვენებისა და გაერების გარეშე, თუ რომელიმე მებრძოლის დაჭრის ან მოკლავს, დანარჩენებს უნდა გამოიყვანოს იგი ბრძოლიდან. თუ ყველა სპეცრაზმელი დაიჭრა, მძიმედ დაჭრილის ან დაღუპული თანამებრძოლის გამოყვანა დაეკისრება მას, ვისაც ამის გაეთვალაწილა“.

ანგოლებს მდინარის დინების მძაბრობებით საბოლოო ჯგუფების შეკვლას ვერცხვით ვაჭრებში ვაჭრებს შექმნილი. ასეთ შემთხვევაში მხოლოდ პისტოლეტებით შეიარაღებული სპეცრაზმელები არასახარბილო მეგობრებთან ამოძინებენ.

უილკს და მისმა მებრძოლებმა ხომ იცოდნენ, რომ ანგოლები დარავის მიერ ატყობილი განგაში უკვე ჩამცხრალი იყო და ხიდის აფეთქებაზე არ განახლებიდა. ამ დროისთვის კი მთელი ჯგუფი თითქმის სამშვიდობოს იქნებოდა...

მებრძოლ-მეგინათვითა აიყულს ერთი წუთი და არ დაუკარგავს, ისე გაუჩინარდა წყალქვეშ, მაგრამ რამდენიმე კოლომეტრის გავლის შემდეგ დივერსანტები ანგოლებთან სტაციონარულმა პოსტმა აღმოაჩინა. ჭრილობა მაიორ უილკს დიდხანს წყალქვეშ ცურვის საშუალებას არ აძლევდა, ამიტომ იგი პერიოდულად ამოყვანიდა ხოლმე მდინარის ზედაპირზე. სწორედ მორიგე ასეთი ამოყვანივის შემდეგ ესროლეს სამხრეთაფრიკელ კომანდოსს ნაპირიდან. მებრძოლებმა გასროლისთანავე ამოყვანიეს და შეთაურის გადასარჩენად ბრძოლაში ჩაებრნენ. მათ გაუმართლავა, საბუნებრიოდ, პოსტი კოლონტიორებისგან შედგებოდა (სახალხო თავდაცვის ორგა-

ნიზაცია, ნახევრად გასამხედროებული ფორმირებები), რომლებსაც არც საიანადო გამოცდილება გააჩნდა და არც ავტომატური იარაღი. მოკლე საპასუხო ცეცხლის შემდეგ კომანდოსები კვლავ წყალქვეშ გაუჩინარდნენ. ამტკვარე მაიორ ფრედ უილკს ირი მებრძოლი ედვა მხარში, მაგრამ კომანდოსების გამოვლა ამით არ დამთავრებულა. ცოტა ხნის შემდეგ, ეტყობა, სისხლის სუნმა მიიზიდა, მაიორის ნიანგი დაესხა თავს. მებრ-ნახევარი სივრცის რეაქტილია მოულოდნელად გამოჩნდა, სპეცრაზმის შეთაურს პირი ფეხში ჩაყვრდა და სიღრმეში დაუპირა ჩათევდა. შემდეგ რეაქტილია მოულოდნელად გამოჩნდა, მაიორს დაჭრა, ნიანგს მხოლოდ ცალი ლასტი შერჩა კბილებში.

მეგვიანებით, როცა ჯგუფი უკვე ნამბიის ტერიტორიაზე გადავიდა, გაიკვია, რომ ნიანგი კიდევ ერთ წყალქვეშა დივერსანტს, სერჟანტ ანტონი ბუკმანს დაესხა თავს, რომელიც მეწყვილებთან ერთად ჩამორჩა ძირითად ჯგუფს. წყალს ზეშით მტურავმა სერჟანტმა დაინახა, როგორ ამოცურდა სიღრმეიდან რეაქტილია, როგორ ჩაველი პირი მეწყვილეს მარჯვენა ხელში და სიღრმისკენ დაქაჩა, მოუხედავად საშინელი ტკივილისა, ბუკმანმა მორი ხელთი ანგოლის ნიღბის ჩამოცმა მოასწრო, შემდეგ დანა იმომულა და რეაქტილიას სუსტ წერტილებში რამდენიმე დარტყმა მიაყენა. ეტყობა, თავდამსხმელი მსხვერპლისთვის მსგავს წინააღმდეგობას არ მოელოდა, პირი შეუშვა და კუდამობუბული გაუჩინარდა. მეწყვილემ ბუკმანი ჯერ ნაპირზე გაიყვანა და პირველადი სამედიცინო დახმარება გაუწია. მოუხედავად სისხლის დაკარგვისა, ბუკმანი მარცხ გადაჩა, რადგან პიღროსტოუმის სიმტკიცემ საგრონობლად შეარბილა ნიანგის კბილებით მიყენებული ჭრილობა. ბუკ-

მანმა და მისმა მეწყვილემ მოგვიანებით ევკუციუს ერთ-ერთ სარეზერვო წერტილს მიაღწიეს.

მებრძოლ-მეგინათვების მიერ დაყენებული ნაღებების აფეთქებამ ხიდის მთლიანად დაწვითა ვერ შეძლო, მაგრამ მნიშვნელოვნად დაზიანების გამო მისი ტვირთ-გამტარუნარიანობა შეიზღუდა. მავგავანობა მებრძოლთა სასივრცოლო ვარჯიშის რეგულარული მომარაგება ჩაიშალა. საბჭოთა სამხედრო კონსულტანტი, პოლკოვნიკი ნიკოლა კალინინი იხსენებს: „...ხიდის ერთი მონაკვეთი, ზუსტად ფარვატერზე, ჩაინგრა. აღვავტენით მხოლოდ ქვეითთა გადასასვლელი, რომელსაც გვერდებზე ითვისეს სახელები მოუყვებოდა. შემდეგი მონაკვეთი მხოლოდ ნაწილობრივ აღვავტენით, რომელსაც მხოლოდ მსუბუქ ტვირთსა შეეძლო გავლა, მძიმე ტანკების გადასასვლელად კი გამოვიყენეთ ჩვენი საშუალებები (მუხლებიანი თვითმავალი ბორანი), რომელიც ხიდის გვერდით დავამონტაჟეთ და ტანკებზე ნელ-ნელა დაიწვეს მორი ნაპირზე გადასვლა, მაგრამ გამტარუნარიანობა არასაკმარისი იყო, რის გამოც ვერცხვით მთლიანად მოხერხდა. გვერდული შტაბის საინჟინრო სამმართველოში გამგავავეს საძოქალაქო ინჟინერი და ხიდის აღსავლენი მასალების შემოტანაც დაიწვეს. ხიდის სრულიყოფილად აღდგენა მხოლოდ ოპერაცია „ჯებრას“ დაწყების წინ, 1989 წელს მოხერხდა.

სამხრეთ აფრიკის საგანგებო ძალების გენშტაბმა მებრძოლ მეგინათვითა წინაშე დასახული ამოცანა სრულყოფილად შესრულებულად ჩაითვალა. მათი აზრით, თორბიტე უილკს სპეცრაზმელმა მთლიანად გამოავლინა ის, რასაც ამერიკელები „კული-ევუქტს“ უწოდებენ, კერძოდ კი უნაი, შეუპოვრება და მხნისკენ სწრაფვა ოპერაციის შესრულებისას.

სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკის პრეზიდენტის პირადი განკარგულებით თორბიტე უილკს სპეცრაზმელი დაავადდეს კვენის ერთ-ერთი ყველაზე მალალი ვიდელითი – საპატო კრითი (Honoris Crux).

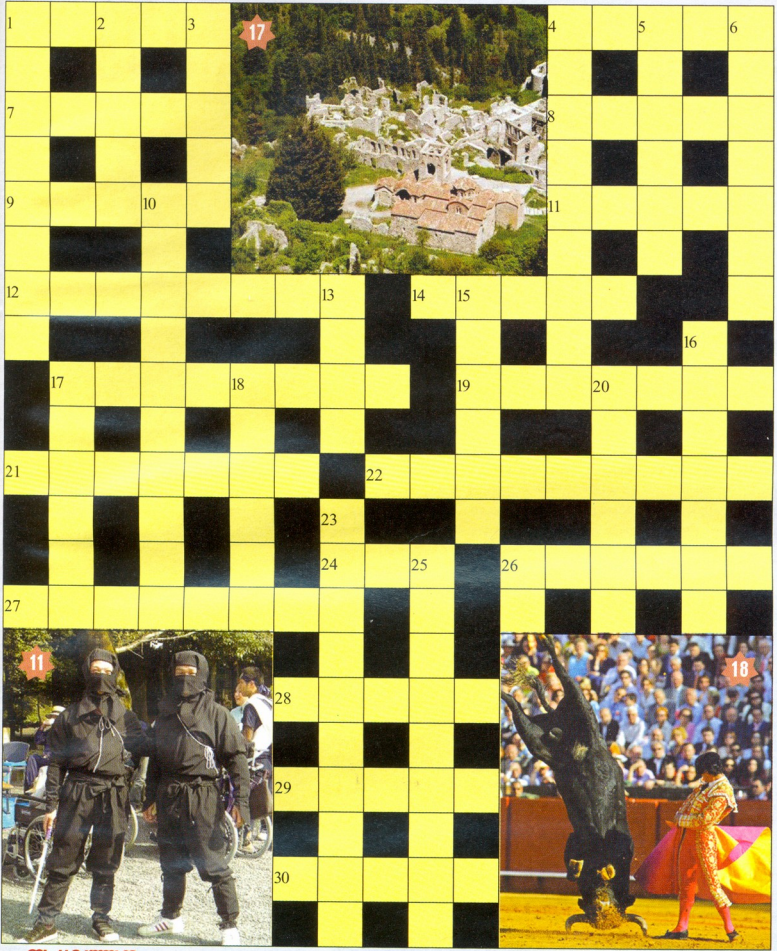
„კული-ევუქტს“ ოპერაციას კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი შტრიხი ახლავს. მას შემდეგ სამხრეთ აფრიკის საგანგებო ძალების სამეცნიერო ლაბორატორიებში დაიწვეს ისეთი ნეთიერების გამოვლენაზე მუშაობა, რომელიც ნიანგებს დაფრთხობდა.

პირადულურად, სამხრეთაფრიკელი მეცნიერები ზვიგენების საწინააღმდეგო ნეთიერების გამოვლენაზეც მუშაობდნენ. ზოგიერთი მონაცემს თანახმად, მეცნიერებმა შექმნეს და წარმატებით გამოცადეს „ნიანგ-საწინააღმდეგო რეპლენტი“. იმასაც ამბობენ, რომ ეს ნეთიერება სამხრეთაფრიკელმა მებრძოლმა მეგინათვებმა არაერთხელ წარმატებით გამოიყენეს სპეცოპერაციების დროს.

ევაკუაციის ადგილამდე სპეცრაზმელებს წინ შეიძინათიანი წყალქვეშა მარათონის გარდა ანგოლის საგანაშო ოცაკოლომეტრის მარში ელოდათ...

ქრსტეანეული სუბი

თარგუმად 1. ავსტრიული პისტოლეტი; 4. ბელგიური რევოლვერი; 7. იტალიური პისტოლეტი; 8. დანიური რევოლვერი; 9. საფრანგეთის არმიის ჯარისკაცი ალჟირში; 11. დაქირავებული პროფესიონალი მზვერავი იაპონიაში; 12. ლიტვის დედაქალაქი; 14. იარაღის მწარმოებელი ესპანური ფირმა; 17. რუსული პისტოლეტი; 19. ბელგიური პისტოლეტი; 21. გერმანული პისტოლეტი; 22. აშშ-ის თავდაცვის უწყება; 24. ძელოვანი წანაზარდი ზო-

ვიერთი ცხველის თავზე; 26. საფრანგეთის დედაქალაქი; 27. ტერორისტი თვითმკვლეელი; 28. ვაშლის ღვინო; 29. სპირტიანი სასმელი; 30. გაეროს ყოფილი გენერალური მდივანი.
შეშვალად 1. რუხი მხედართმთავარი გენერალ-ფელდმარშალი სუვოროვის მოწაფე და თანამებრძოლი; 2. გრძელი ან მოკლე მარხილი, რომელშიც ირმებს ან ძაღლებს აბამენ; 3. ამერიკული საბრძოლო შეკუმფერენი; 4. ამერიკული რევოლვერი; 5. პროლეტარიატის ბე-

ლადი; 6. ააპონური დეკორატიული ხელოვნება; 10. თოფების მწარმოებელი ამერიკული ფირმა; 13. ფულის ერთეული იაპონიაში; 15. ებრაელთა მოძღვარი; 16. იტალიის ფეხბურთის გუნდი; 17. ძველი ქალაქი, რომელსაც 300 მებრძოლი იცავდა; 18. ხარების ბრძოლა; 20. თვითმფრინავების სადგომი; 23. ესპანური პისტოლეტი „ვრან...“; 25 ამერიკული რევოლვერის „სმით ვესონის“ მოდელი; 26. მდინარე იტალიაში.

როგორ იმსაქაროთ „მუშ“ „ბინ ლანის ოცნება“

თანამედროვე ომებში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება მოულოდნელობის ეფექტს, რომელიც შენიღბული მოქმედებით მიღწევა; მოწინააღმდეგის პოზიციასზე ისე ხდება აფეთქებები, რომ იგი გასროლის ხმას და ბუნებრივია, მომზადებასაც ვერ ასწრებს.

მაყურბანი ბისტროლებები თუ ავტომატები იარაღის ძალზე გავრცელებულ სახეობად იქცა და უპირველესად სამხედროდ გამოიყენება.

კონსტრუქტორებმა შექმნეს სხვა იარაღის ეფექტიანი უხმური სახეობები. ამ საქმიანობაში ერთ-ერთი პირველი ადგილი ქართველ ინჟინრებს უკავიათ.

უხმური ნაღმსატყორცების შესახებ მკითხველს პრეკლად ამ ორივე წლის წინ ვუამბო. მას შემდეგ მისმა კონსტრუქტორმა, ტექნიკურ მეცნიერებათა კანდიდატმა გერმანე ხიტალიშვილმა თავისი „პირმშო“ მნიშვნელოვანდ გააუმჯობესა და „მუშუ“ შეარქვა.

ქართული „მუშუ“ ნამდვილად ამაროლებს სახელს – გამოირჩევა სროლის ძალზე დაბალი ხმით – იგი არ აღემატება 2 მ-ზე 25-30 დეციბელს, რაც ავტომატის ხმაზე თითქმის 4-ჯერ ნაკლებია.

ამას კი გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება მოწინააღმდეგის ზურგში ოპერაციის ჩატარებისას. აქედან გამომდინარე, „მუშუ“, პირველ რიგში, საეცდინაშულებების სადაზვერვო-დივერსიული ჯგუფებისთვის არის აუცილებელი.

მაგრამ, სამუშაოდ, როგორც თითქმის ყოველთვის ხდება ჩვენში, არც „მუშ“

მუს“ გასწრნა თანამომბეები. არა იმიტომ, რომ სპეცრაზმელებს არ მოეწონათ, პირიქით, მათ ძალიანაც უნდათ შეიარაღებაში „მუშუ“ ჰქონლით, მაგრამ არ არის სახელმწიფო შეკვეთა ამ ძალზე ეფექტიან და, რაც მთავარია, წმინდა ქართულ იარაღზე. არ გადავავტარებთ თუ ვიტყვით, რომ „მუშუ“ ნამდვილად სახელა და მისით ბევრი დაინტერესდა, ოღონდ არა საქართველოს შეიარაღებული ძალების ხელმძღვანელობაში, არამედ სახელგარკო.

გერმანე ხიტალიშვილმა „მუშუ“ შემდგნარად „ჩააწესა“ – ამ კომპლექსში მთავარი კომპონენტი არა ნაღმსატყორცი, არამედ თავად ნაღმა და გასასროლი დენიაც მასშია მთავასებული. ინციარებისას აფეთქებული დენისი აირები ევლის უსწრაფველად გადაადგილებერ ნაღმის კედლში მთავასებულ სპეციალურ დგუშს. წარმოიშება ამომგები ძალა, ხოლო გავართიებული აირი ნაღმში რჩება და გარე ატმოსფეროში არ გამოიღის, შესაბამისად, არც სროლის ხმა ისმის.

„მუშუ“ 5 კგ-ს იწონის და მისი ტარება ერთ მებრძოლსაც არ გაუკვირდება. თითოეული, 60 მმ კალიბრის ნაღმის წინა კი, დახლებიით 1,2 კგ-ია. მისი სროლის მაქსიმალურმა სიზოურე შეიძლება 500 მ-საც მიადწიოს, ხოლო მინიმალური – 50მ-მდეა. ნაღმის აფეთქებისას წარმოქმნილი ნაშხერეები 6-10 მ რადიუსში სასიკვდილო ძალას ინარჩუნებს. ნახევარმეტრბანი „მუშუთი“ წუთში 20-30 გასროლის მოსწრება შეიძლება. „მუშუს“

სასროლი მექანიზმზე აქვს, რაც საშუალებას იძლევა იგი დატენილი შევინახოთ. გასაგები მიზეზების გამო, „მუშუს“ სხვა ტაქტიკურ-ტექნიკურ წერილობებზე აღარ შეყერნებით, მაგრამ ნათელია, რომ იგი შენიღბვის მაქსიმალური ეფექტის მქონე ერთეული წარმოების იარაღის ნიმუშა და საერთაშორისო დინეს შეესაბამება. ფრანგებს აქვთ დახლებიით ანალოგური პრინციპით მოქმედი უხმური ნაღმსატყორცი, მაგრამ იგი 600-გრამიან ნაღმებს მხოლოდ 400 მ-მდე ისერის, „მუშუს“ ორჯერ მძიმე ნაღმი კი 500 მ-ზე სწევება.

კონსტრუქტორმა ხიტალიშვილმა უნ-

„მუშუს“ კონსტრუქტორ გერმანე ხიტალიშვილს შვედრი საინტერესო გამოგონება ეპაუტუნის...

ჩავიდი დროსი: ჩვეულებრივი ნაღმსატყორცებისგან განსხვავებით, „მუშუს“ სროლის სხვა, ორიგინალური მეთოდი აქვს. ჩვეულებრივი ნაღმსატყორცში ლულიის პირიდან აცურებენ ნაღმს, რომელსაც სტაბილიზატორზე დენითაი ნაჭრის ტომიკებზე აქვს ჩამოცმული. ნაღმსატყორცის ლულაში ჩაცურებისას ნაღმის კაფსულა ეჯახება ნესს, ფეთქდება და ინიცირების უკეთებს ტომიკებში მოთავსებულ დენის. აფეთქებისას წარმოქმნილი აირის წნევა ნაღმს ლულიდან გამოტყორცნის, ხოლო ასევე ლულის პირიდან დიდი სიჩქარით გამოსული აირები წარმოშობენ ხმაურს.

- ჩვენი დროსი: უხმაურო ნაღმსატყორცის „მუმუს“ ტექნიკური მონაცემები:**
- კალიბრი, 60 88
  - სროლის სიშორე 500 მ
  - ნაღმსატყორცის მასა 5 კგ
  - ანევის კოეფიციენტი
  - მაქსიმალური - 80 გრადუსი
  - მინიმალური - 20 გრადუსი
  - ნაღმსატყორცის სიგრძე, 450 88
  - სწრაფსროლა
  - 20-25 გასროლა/წთ
  - სასროლი მექანიზმი აქვს
  - სროლის მზა - 20 დეცა
  - ნაღმის გასროლის ხანგრძლივობა 60-100 მ/წმ
  - ნაღმის მასა 0,8-1,2 კგ

— 2002 წლის 22 ივლისს კრწანისის პოლიგონზე „მუმუს“ გამოცდას მთელი ქართული გენერალიტეტი ესწრებოდა. „მუმუს“ გამოცდით განცვიფრებულად დარჩნენ აშშ-დან სპეციალურად ჩამოსული ოთარ შალიკაშვილი (ჯონ შალიკაშვილის ძმა) და რამდენიმე დასავლური ქვეყნის სამხედრო ატამე.

გუბრად მეორე კურსდღეზე დაივიწყა — სროლის ტრაექტორიაზე ფრენისას (გამოცდების მიწმენი ირწმუნებათ, მხოლოდ მეორე შრიალი იმყოფა) ნაღმის ჩაკეტილი კონტურიდან დგუშს მანძივს ეპარება აფეთქებული ნაღმის აირი, რომელიც წარმოქმნის ე.წ. აირგენერატორის ეფექტს, რითაც უზრუნველდება თავად ნაღმის ფრენის აირდინამიკა და სროლის მანძილზე იზრდება. ნაღმი ქართული, უნიკალური იარაღის ნიმუშით დაინტერესდნენ დიდი ბრიტანეთი და ისრაელი, ილიდნ ისინი მზა პროლეკტიის შესყიდვას ითხოვენ. ერთი შესყიდვით ეს ჩვენს ინტერესებშიც უნდა შედიდეს, რადგან მზა „მუმუსების“ ექსპორტი მნიშვნელოვანი მოგების გარანტიას იძლევა, მაგრამ რად ვინდათ, სახელმწიფოს ეს არ აინტერესებს, ხოლო ის პირები, რომლებიც „მუმუს“ გასაღებაზე უნდა ზრუნავდნენ, უფრო მოგებთან საქმიანობას მისდევენ და საზღვარგარეთიდან მოძველებული იარაღის შემოტანაზე მეტად ფიქრობენ, ვიდრე ეროვნული საიარაღო კონსტრუირებისა და, რაც მთავარია, წარმოების განვითარებაზე.

„მუმუს“ გამოცემა სხვა სახითაც შეიძლება: უხმაურო ნაღმის თავზე აფეთქების ნაცვლად მოთავსებული ჩვეულებრივი ხელეჭობარა ანდა ნაწალმით სავსე „კოკა-კოლას“ პლასტიკის ბოთლი დაცემის ადგილას ცეცხლის ძლიერ კრას გააჩენს. საგამოდლო სამუშაოების დასამთავრებლად კიდევ 70-80 ნაღმის გასროლა საჭირო. მოსამზადებელია ინსტრუქციები „მუმუს“ პრიოლამში გამოყენებისა და ექსპლუატაციის შესახებ. ყოველჯერ ამას კი 10-15 ათასი ლარი სჭირდება.

გვესაუბრება ტექნიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი გერმანე ხიტალიშვილი: — გასროლისას ხმაურის ეფექტი და ცეცხლიანი ალის სიგრძე იძლევა იმის საშუალებას, რომ აღმოჩენილი იქნეს საცეცხ-

გასულ ნელს სახელმწიფო სამხედრო სამეცნიერო-ტექნიკურ ცენტრ „დელტას“ ტერიტორიაზე „მუმუსდან“ საჩვენებელი გასროლა განხორციელდა. ნაღმი გადასცდა ტერიტორიას და სვანეთის უბანში ერთ-ერთი მოსახლის ეზოში ხეს დაეცა. ნაღმი ინერტული იყო, ანუ არ გააჩნდა ასაფეთქებელი ნაწილი, რის გამოც იგი არ აფეთქებულა. შემინებულმა მოსახლეობამ პატრულს გამოუძახა, პატრულმა თავის მხრივ ერთ-ერთი ცნობილი ტელეარხის ფურხლისტემა მიიწვია და მიიწვევს დღეს მავრებულმა შეიტყო, რომ სვანეთის უბანი „უცნობმა ტერიტორიებმა დაბოშეს“.

ლევ პოხიჯია, რომლის ჩახშობა შესაბამისი საარტილერიო დარტყმებით შეიძლება.

ჯერ კიდევ 1945 წელს გამოცდებს გადიდა 45 მმ კალიბრის უხმაურო ქვემეხი სპეციალური კონსტრუქციის ჩამოშობით, რომელიც არ დაინტერესდა, რადგან ვერ უზრუნველყოფდა საექსპლუატაციო პირობებს. მოუხედავად ამისა, სამხედრო პერიოდება აწარმოებდა კვლევით სამუშაოებს ამ დარგში. გასული საუკუნის 70-80-იან წლებში ბელგიაში და ფრანგული ფორმების მიერ პირველად იქნა შემუშავებული უხმაურო, ხელით გადასატანი ნაღმსატყორცი, რომელიც 600 გ-იან ნაღმს იტვირთს 400 მ-ზე.

ჩემ მიერ შემუშავებული ნაღმსატყორცი აბსოლუტურად უხმაურია, დენთის აირების 99% მიფრინავს ნაღმის სტაბილიზატორის ჩაკეტილ კონტურში, აირები მოიკვებება სპეციალური დგუშის მეშვეობით, რის გამოც ხმაურის ეფექტი დაიცვანება მინიმუმზე, მხოლოდ სასროლი მექანიზმის ხმაური იმის 5-10 მ-ში.

ნაღმის სათავი ნაწილი შეიძლება იყოს სხვადასხვა ფორმის და შევსებული ტროტილით, „მოლოტოვის კოქტეილით“ ან სპეციალური მომწამლაკი გაზებით.

დეტალების 95% ცილინდრის ფორმისა, რითაც მიიღწევა ნაკვირვითი მდელი ტექნოლოგიურისა და მეორე დირექტულია. სროლისას წარმოება შეიძლება როგორც განვითარებული, ისე დაკვირვებული ტრაექტორიით.

ნაღმის მიერ ფართის მოლიანი დაზიანების რადიუსი შეადგენს 5-6 მ-ს. ნაღმსატყორცის გამოყენებას ძლიერ ეფექტიანი ლოკალური ბომბინების დროს, პარტიზანების, დივერსანტების სპეცდანიშნულების რაზმების დანაყოფების მიერ.

ჩახური „სკორპიონი“ ტერორისტული იარაღის სინონიმად იქცა

გასული საუკუნის 70-80-იან წლებში ევროპაში ტერორისტული აქტების სერია ერთმანეთს ენაცვლებოდა. როდესაც პოლიციამ რამდენიმე ტერორისტი მოკლა და მათი იარაღი ამოიღო, განცვიფრებული დარჩა — ასეთი კომპაქტური და ეფექტიანი პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევი არ ენახათ. ეს იყო ჩეხოსლოვაკიაში წარმოებული კომპაქტური პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევი Skorpion Vr.61.

„სკორპიონი“ კონსტრუირებულია თავისუფალი საკეტის სქემით. კომპაქტურობასა და მცირე უკუდარტყმის გამო „სკორპიონი“ შეიძლება ეფექტიანად იქნეს გამოყენებული ავტომობილებისა და თვითმურნავების სალონებში, რადგან მისი ძირითადი მოდიფიკაცია „ბრაუნინგის“ შუადრებით მცირეიშეზღუდვას 7,65 მმ-იან ვაზნებს მოიხმარს.

პრინციპში, ებრაული Micro-Uzi და ამერიკული Ingram M11 შეიძლება „სკორპიონზე“ უფრო კომპაქტურებიც არიან, მაგრამ მათი სროლის ტემპი წუთში 1100-1200 გასროლას აღწევს. ეს კი ცუდი

მაჩვენებელია, რადგან ასეთი მაღალი სწრაფსროლისას მზანში ზუსტად მირტყმა არ ათეულ მეტრზე უკვე პრობლემატურია.

„სკორპიონიდან“ სროლის ტემპი კი 850 გასროლას წუთში არ აღემატება, რაც ბევრად უკეთესი შედეგია. ეს შემდგენარად მიიღწევა: რადგან „სკორპიონს“ მშვილ სახელურში არ უკეთდება (როგორც ეს „უზსა“ და „ინგრემს“ აქვთ), სახელურში თავისუფალი ადგილი რჩება. ამ ადგილას სროლის ტემპის სატეციალურ შემაჩერებელს აყენებენ. ყოველი გასროლის შემდეგ ეს მოწყობილობა ძალზე მცირე ხნით აჩერებს საკეტს უკან მდგომარეობაში, რაც სრო-

ჩ3060 დროში: Skorpion-ის
 პირველი მოდიფიკაცია VZ.61
 „ბრაუნინგის“ 7,65 88 ვაზნებზე
 იყო გათვლილი, საექსპორტო
 მოდიფიკაცია VZ.68 — „პარა-
 ბელუმის“ 9X19 88 ვაზნებზე,
 ხოლო VZ.82 კი „მაკაროვის“
 9X18 88 ვაზნებზე. „სკორპიონ-
 ი“ ვაზნების გარეშე სულ
 რაღაც 128 კვს იწონის. და-
 ექტილი კონდახით მისი სი-
 გრძე 270 მმ-ია, გაშლილით
 კი 517 88. ლულის სიგრძე 115
 88-ს აღწევს. სროლის ტემპი
 850 გასროლა/წუთში. არსებობს
 10 და 20 ვაზნაზე გათვლილი
 მჭიდვეები. ეფექტიანი სროლის
 მანძილი 25 მეტრამდეა.

„სკორპიონის“ თანამედროვე მოდიფიკაცია მაყუჩით, კოლიმეტრული სამიზნით და ტაქტიკური ფანარი

თბილისის ერთ-ერთი იარაღის მაღაზიაში, რომელიც ვაჭორეცა მდიდარი ასორტი-მენტით, დახლზე „სკორპიონს“ წააწყდით. გაირკვა, რომ ეს „სკორპიონს“ მოდიფიკაცია 915 იყო, რომელიც მხოლოდ თეთი-ღამურ რეჟიმში ისერის 7,65 მმ-ის „ბრაუნ-“

CZ.361

Vz.82

Vz.61

ლის ტემპს შესაძლებელი აქცირებას.
 „სკორპიონი“ ხელში კარგად „ზის“, მაგრამ დასაკეტი კონდახი ონდავ მოუხერხებელია. მხარზე მიდებული გამოილი კონდახით ზუსტი დამზნება ჭირს. დამ-ცველი — ცეცხლის რეჟიმების გადაშვებანი მარცხენა მხარეზეა გათავსებული.
 „სკორპიონს“ 10 და 20 ვაზნაზე გათვ-ლილი მჭიდვე აქვს. პისტოლეტ-ტყვიამ-ფრქვევის სპეციალურ ბუფეში ტარება ისე შეიძლება, რომ ჭურთუყის გარეშე არც გამოჩნდეს. ზოგიერთ „სკორპიონს“ მაყ-ურიც უყენება.
 იყო დრო, როდესაც პისტოლეტ-ტყვი-ამფრქვევი „სკორპიონი“ თბილისის იარა-ღის მაღაზიებში თავისუფლად იყიდებო-და ავტომატურ პისტოლეტ „სტეკინთან“ ერთად. დღევანდელი კანონმდებლობით მოკლედულიანი (ასევე როგორც გრძელ-დულიანი) ავტომატური ცეცხლსასრო-ლი იარაღის თავისუფლად გაყიდვა აკრძა-ლულია.

ინვის“ ტყვიებს და არ გაანია ავტომა-ტური ცეცხლის რეჟიმში. მისი გასაყვდი ფასი 2.500 ლარს უტოლდება, რაც არც-თუ ისე დიდი თანხაა იარაღის კოლექ-ციონერებისათვის და მოყვარულებისათვის.

ირაკლი ალადაშვილი

CZ "Skorpion"

APR 1991

6/15/96

USA99999